

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 51.

Onsdagen den 28 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs statsutskottets memorial, n:o 94, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om voteringsproposition angående lönereglering för fögderiförvaltningen.

Punkten 1).

Lades till handlingarna.

Punkten 2).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, n:o 108, med förslag till sammanjämkning af kamrarnas skiljaktiga beslut angående fullföljande af den föregående år påbörjade omorganisationen af landtmäteristaten i orterna.

Angående omorganisationen af landtmäteristaten.

Vid föredragning af statsutskottets utlåtande, n:o 84, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, n:o 38, angående fullföljande af den föregående år påbörjade omorganisationen af landtmäteristaten i orterna hade kamrarna fattat skiljaktiga beslut *dels* i afseende å distriktslandtmätarnas antal, som bestämts af Första Kammaren till 120 och af Andra Kammaren till 100, i följd hvaraf aflöningsstaten för landtmäteristaten i orterna och anslaget till landtmäteristaten i dess helhet af Första Kammaren upptagits till 40,000 kronor högre belopp än af Andra Kammaren, *dels ock* be-

Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)

träffande löntagares, som förut varit kommissionslandtmätare, rätt till de i lönestaten upptagna tre ålderstilläggen, i hvilket afseende Första Kammaren beslutat, att sådan löntagare finge tillgodoräknas den tid, som före den nya aflöningsstatens trädande i kraft förflutit från det han tillträdt kommissionslandtmätarebefattningen, under det att Andra Kammaren beslutat, att sådan tjänstetid icke finge tillgodoräknas för grundläggande af rätt till ålderstillägg.

I förevarande memorial hemställde nu utskottet, att de skiljaktiga besluten måtte på det sätt sammanjämkas, att distriktslandtmätarnes antal bestämdes till 110 med däraf föranledd höjning i anslagen samt att medgifvandet för löntagare, som förut varit kommissionslandtmätare, att för åtnjutande af ålderstillägg tillgodoräkna den tid, som före den nya aflöningsstatens trädande i kraft förflutit från det han tillträdt kommissionslandtmätarebefattningen, förklarades skola omfatta endast en tid af högst fem år.

Mot utskottets förslag till sammanjämkning hade herr Rydén reserverat sig.

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter

Herr Rydén yttrade: Herr talman! Jag ber att få tillkännagifva, att jag icke kunnat biträda det föreliggande förslaget om sammanjämkning, som utskottsmajoriteten framlagt. Det förhåller sig med detta ärende på följande sätt. Då ärendet först behandlades, voro kamrarna fullständigt eniga beträffande själfva organisationen, men däremot voro kamrarna oense i två punkter. Den ena gällde antalet distriktslandtmätare, i hvilket fall Första Kammaren beslöt, att det skulle vara 120, och Andra Kammaren 100 distriktslandtmätare. Den andra punkten, i hvilken oenighet rådde, rörde rätten för tillgodoräknande af ålderstillägg. Där var Första Kammarens beslut att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, enligt hvilket distriktslandtmätare skulle ha rätt att tillgodoräkna sig hela sin föregående tjänstgöring vid beräkning af ålderstillägg, medan däremot Andra Kammaren hade beslutit, att de icke fingo tillgodoräkna sig något af sin föregående tjänstgöring. Då ett ärende har legat så vid andra tillfällen, har det varit brukligt, att gemensam votering ägt rum. Här gällde i ena fallet att bestämma antalet tjänster, och rörande sådana frågor ha vi vid mångfaldiga tillfällen röstat gemensamt, t. ex. rörande antalet sjöofficerare på femte hufvudtiteln; och äfven i det andra fallet, i frågor om lönetursberäkningar, ha gemensamma voteringar ägt rum; jag erinrar bl. a. om det tillfälle, då vi för ett par veckor sedan voterade om ålderstillägg för sekreteraren i stuteriöfverstyrelsen. Enligt min

uppfattning förefinnes sålunda ingen som helst anledning att antaga, att icke gemensam votering äfven i förevarande fall skulle äga rum, och jag för min del kan sålunda icke vara med om detta sammanjämningsförslag.

*Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)*

Det går nästan alltid så för Andra Kammaren, att när Andra Kammaren vill drifva sin mening igenom, så hittar man alltid på utvägar att förhindra detta, utvägar att få Andra Kammaren lurad. Nu är det en stor majoritet inom denna kammare, som önskat, att antalet distriktslandtmätare skulle sättas till 100, då den ansett, att ett större antal icke behöfdes. Men vi hade icke tänkt oss, att man skulle vilja sammanjämka detta föreslagna antal till 110. Vi hade näst kunnat följa Första Kammarens exempel i fråga om stämpelskatten, då Första Kammaren i sammanjämningsssyfte gick ned under hvad reservanterna inom bevillningsutskottet föreslagit för att på detta sätt pressa fram den siffra, som Första Kammaren i verkligheten önskade. På samma sätt hade vi här i Andra Kammaren kunnat göra, ifall vi tänkt oss, att en sammanjämkning skulle äga rum: vi hade då naturligtvis bestämt oss för siffran 80, och därigenom hade vid sammanjämkningen resultatet blifvit, att siffran bestämts till 100. För min del har jag den uppfattningen, att antalet distriktslandtmätare icke bör vara öfver 100, och denna uppfattning delas af en öfverväldigande majoritet i denna kammare; och därför vill jag icke vara med om sammanjämkningen.

Nu har jag hört, att man på vissa håll inom kammaren frågat sig, hvad följderna skulle bli, om sammanjämningsförslaget afslås. Följden blir då, att frågan går tillbaka till statsutskottet, och att statsutskottet föreslår gemensam votering mellan Första Kammarens och Andra Kammarens meningar. Nu resonerar man vidare på detta sätt: om Första Kammaren segrar, få vi 120 landtmätare i stället för de 110, som vi skulle erhålla genom sammanjämkning. Ja, vore jag säker på, att så skulle blifva förhållandet, skulle jag kanske böjt mig för förslaget om sammanjämkning. Men, såvidt jag blifvit upplyst om ställningen inom Första Kammaren, finnes där en ej obetydlig fraktion, som icke vill gå till en högre siffra än 100, och under sådana omständigheter anser jag, att vi för vår del inom Andra Kammaren med mycket stor tillförsikt skulle kunna genomdrifva vår mening, om gemensam votering komme att äga rum.

Jag kan sålunda, herr talman, icke biträda sammanjämningsförslaget, utan yrkar afslag på detsamma.

Vidare anförde:

Herr Wiklund: Herr talman! Den föregående talaren framställde tvifvel, om det beträffande detta ärende skulle vara lämp-

Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)

ligt att framlägga ett sammanjämningsförslag. Men enligt § 63 riksdagsordningen åligger det ju utskott att såvidt möjligt försöka att sammanjämka ett skiljaktigt beslut kamrarna emellan. Det är denna grundlagsbestämmelse, som statsutskottet ställt sig till efter rättelse, då det framlagt detta sammanjämningsförslag.

Hvad nu beträffar antalet landtmäteridistrikt och antalet landtmätare, torde väl i betraktande däraf, att Andra Kammaren beslutit 100 och Första Kammaren 120, siffran 110 få anses utgöra den gyllene medelvägen. Beträffande rätt för kommissionslandtmätare att tillgodoräkna sig tjänstår, så kan det icke bestridas, att detta sammanjämningsförslag är till förmån för Andra Kammaren, däri- genom att rätt att beräkna tjänstår för kommissionslandtmätare är begränsad till fem år. Det synes mig därför, som om det icke skulle finnas något skäl för Andra Kammaren att afslå detta sammanjämningsförslag.

Hvad nu beträffar själva sakfrågan, som den föregående talaren något inlät sig på, framgår det af 1909 års statskalender, att antalet kommissions- och vice kommissionslandtmätare för närvarande utgör tillsammans 197. Om man fråndrager de landtmätare som ha anställning i jordregistret äfvensom åtskilliga, som under den närmaste tiden falla för pensionsgränsen, återstår i allt fall ett antal af 159. Genom att såsom Andra Kammaren beslutat fastställa antalet landtmätare, ordinarie och extra, till 140 skulle således 19 landtmätare bli utan sysselsättning. Dessa skulle däri- genom bli urstånd- satta att utöfva ett yrke, för hvilket de utbildat sig. Men denna synpunkt torde dock ej få vara afgörande. Större betydelse lär väl få tillmätas det behof af landtmätare, som förefinnes. Af yt- randen, som framkommit detta år från förste landtmätarne och Konungens befallningshafvande i länen, har jag mig bekant, att det behöfs ytterligare 20 landtmätare utöfver det antal, som redan finnes. Om man nu än beräknar att det finnes ett tiotal, hvilka kunna sägas vara mindre verksamma, synes likväl, att ett mindre antal än hvad som detta sammanjämningsförslag afser eller 150 ej gärna kan vara tillräckligt.

Hur jag således än ser denna sak, kan jag ej finna, att det förefinnes något skäl att afslå detta sammanjämningsförslag och jag anhåller därför, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Ericsson i Ofvanmyra: Herr talman! Jag vill ej rifva upp den debatt, som fördes, då denna fråga förra gången var före. Jag anser detta icke vara riktigt. Jag vill endast ägna några ord åt det sammanjämningsförslag, som nu föreligger till behandling.

Den föregående talaren tyckte, att sammanjämningsförslaget var så rättvist som möjligt. Ja, det kan man säga beträffande antalet distriktslandtmätare, då man tagit medeltalet mellan de olika siffror, för hvilka kamrarna beslutat sig. Men hvad åter be-

träffar rätten för landtmätare att tillgodoräkna sig tjänstår, ser jag saken från en helt annan synpunkt än den föregående talaren. Denne sade, att det föreliggande förslaget vore till Andra Kammarens favör, och därom kan man diskutera. Men hur ställer sig frågan för landtmätarne själfva? Jag tror, att det skulle ske en orättvisa mot dem, om detta sammanjämningsförslag antoges. Enligt sammanjämningsförslaget skulle de landtmätare, som tjänstgjort en kortare tid, t. ex. fem år, få tillgodoräkna sig hela den tid, de varit i tjänst, men de äldre, som tjänstgjort t. ex. 15 till 30 år, skulle ej få tillgodoräkna sig mer än denna korta tid af fem år, och detta blir således en stor orättvisa som fastslås mellan de äldre och yngre landtmätarne. Från den sidan har jag sett saken och tror sålunda att det är bäst och riktigast, att tvisten kamrarna emellan afgöres genom gemensam votering. Jag får därför instämna med herr Rydén om afslag å föreliggande sammanjämningsförslag.

Angående omorganisationen af landtmäteristaten.
(Forts.)

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman, mina herrar! Det kan icke nekas, att denna fråga kan afgöras medelst gemensam votering, men frågan kan också på grund af den föreskrift, som finnes för statsutskottet att så vidt möjligt i första hand söka sammanjämka frågan, afgöras på det sätt utskottet föreslagit.

Nu har den förste talaren sagt, att det finnes ett analogt fall, där vi icke sökt sammanjämka, nämligen i fråga om sekreteraren i stuteriöfverstyrelsen. Ja, jag undrar, mina herrar, om detta är ett analogt fall. På hvad sätt skulle man göra en sammanjämkning i fråga om sekreteraren i stuteriöfverstyrelsen? Man kunde visserligen där göra en sammanjämkning beträffande lönen, men att sammanjämka antalet kunde väl ej i detta fall komma i fråga. Det är nog, som herr Wiklund nämnde, att Första Kammaren i fråga om denna sammanjämkning dragit det kortaste strået. I fråga om antalet landtmätare har utskottet kommit till siffran 110, som utgör medeltalet mellan de af kamrarna beslutade olika siffrorna. I fråga om rätt till tillgodoräkning af ålderstillägg är i Första Kammaren det beslutet fattadt, att landtmätarne skola ha rätt att tillgodogöra sig tre ålderstillägg, men Andra Kammaren har icke velat lämna någon som helst rätt till ålderstillägg. Utskottet har i sammanjämningsförslaget hemställt, att landtmätarne skulle få *ett* ålderstillägg. Således är detta en favör för Andra Kamraren, och det kan då icke förnekas, att sammanjämningsförslaget innebär ett tillmötesgående mot denna kammare.

Vidare tror jag, att herrarne skola finna af alla de handlingar, som föreligga, att det antal landtmätare, som ifrågasatts, nämligen 110, är mycket lågt beräknadt, om man skall tänka sig att de skola kunna fullgöra de skyldigheter, som åligga dem. Det går väl ej an att så där på rak arm komma och säga: vi behöfva blott

Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)

100. Man kunde lika gärna säga 50 eller 75. Vill herr Rydén titta på det papper, som här föreligger, så skall han finna, att landtmätarne själft säga, att det icke räcker vare sig med 100 eller 160 utan att det behöfves 200. De komma således till ett helt annat tal och det kan ju hända, att landtmätarne i detta fall skulle kunna tillerkännas lika godt vitsord som den förste talaren.

Herr Ericsson i Ofvanmyra tyckte, att detta sammanjämningsförslag skulle medföra en orättvisa mot landtmätarne, ty om det antoges, skulle de landtmätare, som tjänstgjort i fem år, få tillgodoräkna sig ett ålderstillägg och de, som tjänstgjort i 20 år och däröfver, skulle icke heller de få mer än ett. Ja, det är riktigt, men blir ej orättvisan större, om de icke alls få några ålderstillägg, såsom Andra Kammaren för sin del bestämt? Jag tycker, att det skulle bli mera orättvist, än om alla, som tjänstgjort i fem år, få ett ålderstillägg. Jag åtminstone kan icke se annat än att det är rättvisast mot landtmätarne och bäst för hela landtmäteriet, om vi antaga det föreliggande sammanjämningsförslaget. Jag ber således att få yrka bifall till detsamma.

Häruti instämde herr *Lundell*.

Herr Rydén: Herr talman! De analogier, jag drog upp, afsågo att visa, att i detta fall det icke kunde råda någon tveksamhet om att gemensam votering skulle och kunde äga rum, då organisationsfrågan vore afgjord genom lika beslut i båda kamrarna och voteringen således skulle gälla dels antalet landtmätare och dels rätten eller icke rätten för dem att för ålderstilläggs åtnjutande tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring. Jag har blott velat visa, att gemensam votering icke kan grundlagsenligt förvägras i detta fall, och detta ådagalade också mina jämförelser.

Hvad beträffar antalet landtmätare, så var ju den meningen den öfvervägande, och detta bland mycket erfarna landtmän i denna kammare, vid hvilkas omdöme säkerligen kammaren fäster det allra största afseende, att 100 var den siffra, man kunde anse vara den behöfliga. Hvarför skola vi då gifva efter, då landet ligger så, att vi kunna segra vid en gemensam votering? Hvarför skall Andra Kammaren alltid gifva efter? Här kommer nästan aldrig förslag in från ett utskott, att Första Kammaren skall frånträda sitt beslut och biträda Andra Kammarens, medan däremot vi tidt och ofta mottaga betänkanden, i hvilka föreslås, att Andra Kammaren skall frånträda sitt beslut och biträda Första Kammarrens. Hvarför skola vi då, när alla utsikter förefinnas för en seger vid den gemensamma voteringen, gifva efter och gå med på sammanjämningsförslaget? Så har frågan ställt sig för mig. Om det icke behöfves mer än 100, hvarför skola vi då votera 110?

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Olausson: Jag begärde ordet med anledning därpå, att ett par föregående talare påstodo, att de nu i Sverige verkande landtmätare, uppgående till cirka ett par hundra, ha full sysselsättning. Jag tror nämligen, att så ingalunda är förhållandet. Inom det län, jag tillhör, finnas åtskilliga landtmätare, som syssla med många andra saker. En är t. ex. syssloman för ett af länets största sjukhus och är största delen af sin tid upptagen af dessa göromål och sysslar i mycket ringa grad med landtmäteriförrättningar. Af utredningen i statsverkspropositionen framgår äfven uppenbart, att det finnes åtskilliga landtmätare, som icke på långt när äro utslutande sysselsatta med de till deras tjänst hörande göromålen. Af den utredning, som föreligger, har Kungl. Maj:t kommit till det resultatet, att inkomsten för en landtmätare i riket i genomsnitt skulle uppgå till ett belopp af 3,053 kronor 68 öre, men Kungl. Maj:t säger dessutom, att det finnes en stor del landtmätare, hvilkas inkomster icke uppgå till mer än 850 kronor och att det ytterligare finnes ett fåtal, som äro utan all sysselsättning.

Angående omorganiseringen af landtmäteristaten.
(Forts.)

En insändare i Stockholms Dagblad, som tillika är ordförande i Sveriges landtmäteriförening, säger, att enligt det föreliggande förslaget en driftig landtmätare skulle få mindre inkomst än han för närvarande har. Jämställer man dessa påståenden, kan man ur dem draga vissa slutsatser. Vi veta att Riksdagen i sitt beslut bestämt minimilönen för ordinarie landtmätare till 2,000 kronor och maximilönen till 3,200 kronor, hvaremot taxan sänkts med ungefär 30 %. Då 2,500 kronor utgör 30 %, får man ju lätt reda på hvad 100 % utgör. Man kan då draga den slutsatsen, att för en driftig landtmätare, som har sysselsättning året om, kommer den samlade inkomsten, om det skall bli någon minskning, att uppgå till cirka 8,000 kronor. Jag har för min egen del aldrig kunnat tänka mig, att landtmätarne skulle förtjäna så mycket, ehuru jag varit fullkomligt öfventygad om, att de skulle kunna komma upp till 6,000 kronor. Men då nu Kungl. Maj:t visat, att landtmätarnes inkomster ändå icke uppgå till mer än 3,053:68 kronor, så framgår därpå mer än tydligt, att landtmätarne i allmänhet icke haft mer än half sysselsättning d. v. s. endast varit sysselsatta under halfva året. Om nu förhållandet är det, att det i Sverige finnes 190 landtmätare, och dessa icke hafva sysselsättning under mer än halfva året, så kommer man utan vidare till det resultatet, att antalet skulle kunna i väsentlig mån inskränkas. Man kunde säga, att ett antal af 90 skulle vara tillräckligt — fastän jag för min del icke vill gå så långt —. Nu har Kammaren i det beslut den fattat bestämt, att det skall hemställas om 100 ordinarie och 40 extra landtmätare, samt dessutom aflönas 30 auskulanter, sålunda tillsammans 170. Man måste verkligen fråga sig, om man icke kan tänka sig den möjligheten, att 120 landtmätare skulle kunna sköta de förrättningar, som förefinnas i riket, och jag kan därför

Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)

icke förstå, hvarför kammaren bör frånträda sitt förut fattade beslut, som ju genomdrefs af den ärade representanten på västgöta-bänken.

Jag skall därför be att få förena mig med dem, som yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Jag skulle vilja säga till den siste ärade talaren, att det här icke direkt är fråga om det antal landtmätare som skall bestämmas, utan här gäller det, huruvida en sammanjämkning bör komma till stånd eller icke. Det är hufvudfrågan. Jag är visserligen för min del ganska ledsen öfver, att det icke blef 120 landtmätare, såsom utredningen visade, att det borde vara, men om den saken kan man ju tvista. Jag hyser emellertid alldeles motsatt uppfattning mot den siste talaren.

Herr Rydén har fullkomligt rätt då han säger, att icke något hinder möter för en gemensam votering. Det är alldeles riktigt, att en gemensam votering kan verkställas, men det är också lika sant, att grundlagen föreskrifver, att sammanjämkning i första hand skall försökas. Om någon sådan då ej kan åvägabringas, skall gemensam votering äga rum. Jag tror således att utskottet har haft alldeles rätt, då det härvidlag föreslagit sammanjämkning, ty därför finnas goda skäl.

Jag vill icke inlåta mig på frågan om landtmätarnes inkomster vare sig om de löner de haft eller dem, som de nu komma att få. Jag vill blott säga, att enligt den utredning, som finnes fogad till detta ärende, framgår det tydligt, hur mycket landtmätarne komma att vinna eller förlora på denna omorganisation. Men den frågan föreligger icke nu; den saken är redan afgjord. För min del tror jag att alla som äro hemma i den saken skola hålla med mig därom, att de inte förtjänat för mycket förut och icke komma att göra det nu heller.

De som däremot få nytta af den organisation vi beslutat — ty därom är redan beslut fattadt — det är hemmansägarna i vårt land, de, som skola anlita landtmätarne, och nog tycker jag, att vi skulle kunna unna oss den hjälpen för dessa viktiga förrättningar. I en snar framtid kommer det att ställas allt större och större kraf på våra landtmätares utbildning, det spårar man redan nu. Och det vore sannerligen en fördel, om vi kunde få så många distriktslandtmätare som möjligt, så att vi ej alltför länge behöfde vänta på att få förrättningar utförda. Ett viktigt förhållande är ock att icke förrättningarna utföras med alltför många medhjälpare och biträden. Det är också af stor betydelse, att det blir sådana befordringsmöjligheter inom kåren, att den kan rekryteras med fullt dugliga och kompetenta personer.

Därom är emellertid icke heller fråga, utan här gäller, huru-

vida sammanjämningsförslaget skall godkännas eller icke, och då jag finner, att alla skäl tala för ett godkännande af detta, skall jag, ehuru det icke leder till det resultat, som jag helst skulle ha sett, att vi kommit till, tillåta mig att yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
omorganisa-
tionen af
landtmäteri-
staten.
(Forts.)*

I detta anförande instämde herr *Ström* i Transtrand.

Herr Lundell: Jag kan icke förstå annat än att det här är fråga om en organisation, som är lika omfattande som den förut behandlade frågan om landsstaten. Där kunde vi icke votera gemensamt, och jag förstår icke, att denna fråga kan ligga mer för gemensam votering, än hvad den gjorde, och äfven om detta skulle vara fallet, och det skulle kunna gå att votera gemensamt, tror jag dock, att sammanjämningsförslaget, till hvilket jag ber att få yrka bifall, är vida bättre.

Öfverläggningen var härmed slutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande memorial n:o 108, röstar

Ja;

Den, som ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 127 ja mot 75 nej, hvadan utskottets hemställan af kammaren bifallits.

§ 3.

Härefter föredrogos hvart efter annat statsutskottets utlåtanden:

n:o 109, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af $\frac{1}{3584}$ mantal n:o 16 Örsjö i Malmöhus län;

n:o 110, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bodarp n:o 1 i Kristianstad län;

n:o 111, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Bua n:o 1 och Hultaberg eller Hult n:o 2 i Alfsborgs län;

n:o 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Örminge n:o 2 Hofslagargård i Östergötlands län;

n:o 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Uttersåker n:o 1 i Göteborgs och Bohus län;

n:o 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af ett område från förra häradsskrifvarbostället Viarp n:o 4 i Malmöhus län;

n:o 115, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af vissa områden från det till kronopark inköpta hemmanet n:o 25 a i Hede kyrkby i Jämtlands län;

n:o 116, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af en lägenhet från förra militiebostället Vådbjörntorp n:o 1 i Skaraborgs län;

n:o 117, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af hemmanet Grönetomt n:o 1 i Skaraborgs län;

n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för styckjunkaren Samuel Hedborg m. fl. från ådömd ersättningskyldighet;

n:o 119, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af fordringsbelopp hos stärbhusdelägarna efter f. d. fanjunkaren J. W. Toll; och

n:o 120, angående lönereglering för tjänstemän och vaktmästare vid justitieombudsmansexpeditionen.

Kammaren biföll hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4.

Angående försäljning af länsfängelset i Malmö m. m. Till afgörande förelåg nu statsutskottets utlåtande, n:o 121, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående försäljning till Malmö stad af länsfängelset i Malmö med tillhörande område samt viss del af det till centralfängelset därstädes hörande område med därå befintliga byggnader äfvensom uppförande i Malmö af nytt centralfängelse jämte länsfängelse.

I en till Riksdagen den 5 sistlidne mars aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition, n:o 93, hade Kungl Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementens ärenden samma dag föreslagit Riksdagen medgifva, *ej mindre* att enligt ett den 8 och den 20 februari 1907 dagtecknad köpekontrakt med däri af stadsfullmäktige i Malmö den 12 februari 1909 beslutade ändringar länsfängelset i Malmö med tillhörande område samt viss del af det till centralfängelset därstädes hörande område med därå befintliga byggnader finge på i kontraktet jämte i stadsfullmäktiges omförmälda beslut närmare angifna villkor till Malmö stad försäljas för en köpeskilling af 600,000 kronor, *än äfven* att nämnda köpeskilling finge användas till uppförande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med upprättadt förslag, af nytt centralfängelse jämte länsfängelse i Malmö, och att för sådant ändamål ett emot köpeskillingen svarande belopp finge, i afbidan på köpeskillingens gäldande, af tillgängliga medel i mån af behof förskotteras.

*Angående
försäljning af
länsfängelset i
Malmö m. m.
(Forts.)*

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte medgifva,

a) att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett den 8 och 20 februari 1907 dagtecknad köpekontrakt med däri af stadsfullmäktige i Malmö den 12 februari 1909 beslutade ändringar, länsfängelset i Malmö med tillhörande område samt angifven del af det till centralfängelset därstädes hörande område med därå befintliga byggnader finge på i kontraktet jämte stadsfullmäktiges omförmälda beslut närmare angifna villkor till Malmö stad försäljas för en köpeskilling af 600,000 kronor; samt

b) att nämnda köpeskilling finge användas till uppförande af nytt centralfängelse jämte länsfängelse i Malmö och att för sådant ändamål ett emot köpeskillingen svarande belopp finge, i afbidan på köpeskillingens gäldande, af tillgängliga medel i mån af behof förskotteras.

Vid mom. b) hade reservation afgifvits af herr *Thorsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa om afslag å hvad Kungl. Maj:t föreslagit i det uti momentet berörda afseende.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. b)

föredrogs härpå; och lämnades ordet därvid på begäran till

Herr *Thorsson*, som yttrade: Herr talman, mina herrar. Jag har vid denna punkt af betänkandet fogat en reservation, och jag

*Angående
försäljning af
länsfängelset i
Malmö m. m.
(Forts.)*

ber därför att med några ord få motivera, hvarför jag anser, att Riksdagen icke bör bifalla denna punkt i det skick den befinner sig. Om kammarens ledamöter vilja slå upp sidan 29 uti den betänkandet åtföljande propositionen, skolen I finna, att det nu föreslagna fängelset, afsedt att inrymma 200 fångar, skall byggas efter samma principer och till samma omfattning som fängelset i Härlanda invid Göteborg. Kostnaden för Härlandafängelset, som blef färdigbyggt i slutet af år 1905, hade fångvårdsstyrelsen beräknat till 622,000 kronor, och jag har mig bekant, att denna summa icke allenast räckte till, utan att det blef några tusen kronor öfver. Nu föreligger i propositionen ett anslagskraf för att bygga ett lika stort fängelse efter samma byggnadsmetod för en kostnad af 860,000 kronor, således en förhöjning på nära 240,000 kronor. Det har blifvit en stående visa, att hvarje förhöjning i anslag motiveras med förhöjda arbetslöner och förhöjdt pris på materiel o. s. v. Men att arbetslöner och byggnadsmateriel under tiden mellan 1905 och den tid, då de beräkningar, hvarpå denna proposition är byggd, blifvit uppgjorda, skulle så våldsamt stegrats, kan jag för min del icke fatta. Skall till detta läggas kostnaden för att bygga åt vaktpersonalen vid fängelset, komma vi upp till en kostnad af omkring 1,000,000 kr. för att inrymma 200 fångar och deras vaktbetjäning. Detta tror jag för min del är att gå väl långt. Men det finnes äfven en annan sida af saken, som förtjänar att beaktas. Sträfvandena hafva ju gått ut på att byta ut små fängelser och kronohäkten mot större centralfängelser, därför att man därigenom skulle få billigare underhåll och bevakning af fångarne. Det förvånar mig verkligen, att fångvårdsstyrelsen och Kungl. Maj:t, efter de erfarenheter man inhämtat sedan Härlandafängelset byggdes, nu kommit fram med förslag om att bygga ett fängelse, afsedt att inrymma endast 200 fångar. Härlandafängelset som byggdes för 2 år sedan, har redan visat sig vara så mycket för litet, att i vissa celler måst inrymmas två fångar. I årets förpassningsinstruktion finnes en bestämmelse, som medgifver, att från Härlandafängelset kan förflyttas straff- och urbotafängelsefångar och behållas rannsaknings- och bötesfångar. Det är ett märkvärdigt system, att uti ett centralfängelse hopblanda tre olika slag af fångar. Det vore då riktigare, att taga steget fullt ut och bygga centralfängelser afpassade för sitt ändamål och mindre fängelser för rannsaknings- och bötesfångar. Det är min lifliga öfvertygelse, att den nuvarande byggnadstypen är ägnad att i ytterst hög grad fördyra och försvåra fångvården. Ett exceptionellt fall har framvisats från centralfängelset i Malmö, där under år 1908 hvarje fånge i underhåll kostat 1,400 kronor. Nu säger Kungl. Maj:t, att genom att sammanslå dessa båda Malmöfängelser till ett stort skall åstadkommas billigare bevakning och bättre fångvård för en mindre kostnad. Men den fängelsetyp, som f. n. användes, är ge-

nom sin konstruktion sådan, att den i hög grad bidrager till att fördyra fångvården. I Hernösand t. ex. hafva vi 138 fångar och en bevakningspersonal af 22 man.

I Härlanda finnas 198 fångar och en bevakningspersonal på 24 man. Det är min öfvertygelse, att om vi byggt dessa s. k. centralfängelser något större, så att de exempelvis kunnat inrymma minst 300 i stället för 200 fångar, skulle genom en praktisk placering af bevakningspersonalen vunnits åtskilliga fördelar.

När vi nu befinna oss i en sådan öfvergångsperiod, då man sträfvar efter att borttaga *mindre fängelser* som anses dyrare för att därigenom åstadkomma billigare fångvård, tycker jag det skulle vara klokt att för närvarande afslå Kungl. Maj:ts proposition uti denna del, i all synnerhet som bestämmelserna uti aftalet med Malmö stad icke på något som helst sätt lägger hinder i vägen att uppskjuta byggandet af fängelset i Malmö ett år. Ty paragraf 3 i köpekontraktet bestämmer ju, att »Malmö stad äger tillträda det i punkt k) omnämnda området söder och väster om inre vallgraven den 1 oktober det år, då detta kontrakt af Kungl. Maj:ts godkännes, och återstoden af området, så snart de nya fängelsebyggnaderna, som skola ersätta Malmö central- och länsfängelse, tagits i bruk». Man kan utan synnerligt besvär och omkostnad flytta de fångar, som nu äro inrymda i centralfängelseanstalten till andra fängelser, och låta Malmö stad tillträda området, och under detta år vidtaga ytterligare undersökningar, om det icke vore möjligt att åstadkomma en fängelse typ, som inrymmer exempelvis 300 fångar, hvarigenom den årliga bevakningskostnaden skulle kunna betydligt nedbringas. Vi hafva, enligt mitt sätt att se, icke råd att onödigtvis slänga ut penningar, och det är min lifliga öfvertygelse, att, om vederbörande vill åstadkomma en ordentlig fångvård, detta bäst komme att ske genom att sortera upp fängelserna, så att vi finge centralfängelser för sådana, som skola undergå en längre tids bestraffning, och andra typer för dem, som under kortare tid skola sitta fängslade.

I anledning af hvad jag nu anfört tillåter jag mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets förslag i denna punkt och bifall till min reservation.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Petersson: Herr talman, mina herrar. Jag får erkänna, att, då detta ärende handlades inom justitiedepartementet, jag liksom den siste talaren fann fångvårdsstyrelsens kostnadsberäkningar afsevärdt höga. Ärendet har emellertid, såsom synes af propositionen, varit remitteradt till öfverintendentsämbetet, och ämbetet har uttalat, att vissa priser delvis kunde förefalla något höga, men med hänsyn till de rådande uppdrifna arbetskostnaderna och i allmänhet svåra arbetsförhållandena har ämbetet ansett, att byggnadskostnaden i allt fall icke

Angående
försäljning af
länsfängelset i
Malmö m. m.
(Forts.)

Angående försäljning af länsfängelset i Malmö m. m.
(Forts.) kunde nedsättas med mer än 35,000 kronor. Jag har emellertid ansett mig böra framlägga siffrorna sådana fångvårdsstyrelsen beräknat dem dels därför, att såsom byggnadsarbete ordnas inom fångvården det icke behöfver befaras, att mera penningar användas än som äro alldeles nödvändiga, dels därför, att de anslag regeringen begärt ofta visat sig så små, att de sedermera måst öfverskridas, och jag har därför funnit det vara bättre att komma med en siffra, som under alla omständigheter skulle kunna anses tillräcklig.

Men trots detta har det alltid varit min afsikt, att, innan något Kungl. Maj:ts beslut angående detta fängelsets byggande och planen för detsamma meddelades, ytterligare låta anställa undersökning i syfte att få utrönt, om och på hvad sätt kostnaden kunde nedbringas. Nu har utskottets uttalande gifvit mig anledning att redan i förväg undersöka, om ett nedbringande af kostnaden kan ställas i utsikt. Jag har fördenskull satt mig i förbindelse med fångvårdsstyrelsen, och den har ifrågasatt en ändring i planen, hvarigenom kostnaderna skulle blifva väsentligen lägre. Utskottet har särskildt fäst sig vid dels fängelsedirektörens bostad och dels administrationsbyggnaden. I båda dessa hänseenden anser fångvårdsstyrelsen möjligt att tillmötesgå utskottets önskningsar, så att administrations- och ekonomibyggnaderna sammanslås till en och fängelsedirektörens bostad sammanföres med en annan byggnad. Vidare skulle den i förslaget upptagna tvättstugan och materialboden slopas och ersättas med lägenheter i den undervåning, som skall byggas vid fängelset. Slutligen torde man kunna förkorta omfattningsmurarne. Äfvenså torde ej vara omöjligt att i någon mån inskränka det utrymme, som f. n. är föranledt väsentligen af tanken på fängelsets framtida utveckling, samt uppskjuta omsorgen härom till dess tillbyggnad och utvidgning en gång varder nödvändig. Med detta allt skulle man kunna åstadkomma en besparing af 132,000 kronor i den summa, som är begärd. Men därtill kommer att fångvårdsstyrelsen vill göra ett försök att på sätt som f. n. lär ske i Tyskland använda fångar till en del af de arbeten, som lämpligen kunna på detta sätt utföras, exempelvis vid målningarbeten inom fängelset och en del planeringsarbeten. Låter detta sig göras, blir kostnaden naturligtvis ytterligare nedsatt. Nu bör jag dock säga, att allt hvad jag nu ställt i utsikt icke får betraktas som definitivt, ty därtill ha ännu icke undersökningarna varit tillräckligt omfattande, men herrarna kunna vara öfvertygade om, att innan planen fastställes, skola inom justitiedepartementet göras så grundliga och omfattande undersökningar i detta syfte, som öfver huvud taget är möjligt.

Den föregående talaren har vidare yttrat, att man egentligen borde bygga fängelset större än som föreslagits med hänsyn till framtida behof. Mot detta vill jag invända två ting. Det första

att man på vägen till den centralisation, som inom fångvården nu eftersträfvats, måste gå med varsamma steg. Vi ha en mängd ännu fullt användbara länscellfängelser, där fångar, som undergå kortare straff, mycket väl kunna förvaras; och det vore naturligtvis ytterst oekonomiskt, att genast slopa dessa och i stället redan nu bygga större fängelser. Meningen är därför, att nybyggda fängelser skola ordnas så, att de lämpligen kunna tillbyggas efter uppgjord plan, i den mån det finnes lämpligt att draga in mindre fängelser.

Angående försäljning af länsfängelset i Malmö m. m. (Forts.)

Men en annan sak, som inverkar härför, är, att vid fångvården och de stora fängelserna måste iakttagas något som jag skulle med en teknisk term vilja kalla för ekonomisk drift. Det går nämligen icke att i ett fängelse sammanföra mer än ett visst antal fångar, utan att driftkostnaden, d. ä. administrations- och bevakningskostnaderna med mera ökas i ett förhållande, som icke står i proportion till det ökade fångantalet. Man har sagt mig, att det ungefärliga antal, som ur denna synpunkt lämpligen bör sammanföras på en plats, skulle vara 200. Nämnvärdt högre antal kan en så organiserad förvaltning, som exempelvis den vid Härlanda, icke sköta. Går antalet högre, varder förvaltningskostnaden väsentligen ökad.

Med det nu sagda har jag velat uttala, att, äfven om kammaren bifaller Kungl. Maj:ts förslag i förevarande punkt, så kan kammaren vara öfvertygad om, att hvad som kan göras i syfte att bringa ned kostnaden till det oundgängligen nödvändiga också skall blifva gjordt.

Herr Leander: Herr talman, mina herrar! Den uppgjorda kostnadsberäkningen är det naturligtvis vanskligt för en icke fackman att yttra sig om. Jag anser mig böra upplysa om, att fångvårdsstyrelsens biträdande arkitekt, som ju i främsta rummet uppgjort kostnadsberäkningen, ansett det vara bättre att göra en beräkning, som hölle stånd, än att afgifva ett förslag, som sedan måste öferskridas med 50 procent, som fallet ofta är med statens byggnader. Förnekas kan icke heller, att, sedan Härlandafängelset byggdes, material- och arbetskostnader åtminstone i någon mån stegrats, och därför torde det icke vara möjligt att få Malmöfängelset uppfördt för samma kostnader som Härlandafängelset. Emellertid har herr justitieministern redan upplyst om, att denna kostnadsberäkning skall kunna ganska afsevärdt nedbringas och detta isynnerhet som fångvårdsstyrelsen nu är betänkt att göra ett försöka att använda fångars arbetskraft för utförande af en del arbeten vid detta tillämnade fängelse. Det sker med fördel i utlandet, att dylik arbetskraft användes äfven vid uppförande af fängelser, och det bör ju kunna gå för sig äfven här hos oss. Isynnerhet lämpa sig tvångsarbetsfångar härför mycket väl, sedan väggar

Angående försäljning af länsfängelset i Malmö m. m. (Forts.) och tak blifvit iordningsställda, så att det finnes någon plats att förvara dem på. Därför torde icke kostnaden för detta Malmöfängelse under sådana förhållanden behöfva mycket öfverstiga den kostnad, som Härlandafängelset betingade.

Nu säger ju också utskottet, att en del dyrbara anordningar, som ha till hufvudsakligt syfte att gifva byggnaderna ett prydligt utseende, skulle kunna uteslutas. Det kan icke bli fråga om någon lyx vid ett fängelse, men å andra sidan är det nog bra, om man vid nybyggande af fångelser söker att komma bort från den gamla vanliga typen, ty icke lär man ändock afskräcka folk från att hälsa på i fångelserna genom att göra dessa så dystra och anskrämliga som möjligt. Om de bli något så när tilltalande och prydliga till det yttre, behöfver kostnaden därför ej afsevärdt stegras, och det är skäl att taga hänsyn äfven till denna synpunkt.

Beträffande storleken nödgas jag gifva herr Thorsson rätt i mycket af hvad han sagt. Det är icke skäl, när man bygger nya fångelser, att göra dem alltför små, utan man bör i stället förse dem med flera celler än det antal fångar, man beräknar, att de skola komma att hysa. Det kan bli en tillströmning af fångar och då äro dessa reservceller mycket goda att ha. Såsom vi se här i propositionen å sidorna 24 och 25, finnes en tabell uppgjord, som utvisar dels högsta antalet cellfångar, som år 1907 förvarades i de särskilda fångelserna, och dels till fångars förvarande disponibla celler. Den första siffran eller antalet cellfångar uppgå till 2,525, och antalet disponibla celler till 2,614. Naturligtvis har icke detta nu angifna högsta antal fångar varit inhyst i de särskilda fångelserna samtidigt utan i det ena vid ett tillfälle och i det andra vid ett annat tillfälle. Men om man nu antar, att de ungefär samtidigt varit inhysta till detta antal, 2,525, skulle ju ändå, enligt hvad vi finna, ett cellöfverskott ha funnits af 89 celler, ty cellöfverskottet är 270 och cellbristen 181.

Detta var år 1907. För år 1908 ställa sig siffrorna litet anorlunda. Då var högsta antalet cellfångar 2,626. Tänker man sig nu likaledes, att dessa på en gång varit inhysta i de särskilda fångelserna, skulle det bli en en cellbrist på 12 stycken. Därför hade det kanske varit önskligt, att man nu i detta nya fängelse inrymt åtminstone lika många celler, som de båda fångelser, hvilka nu skola försäljas och rifvas, ha tillsammans eller 218. Jag tror ej, att det varit för mycket, utan tvärtom.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nämnde, att det högsta antal, som han anser böra finnas i ett fängelse, är 200. Lönereglingskommittén, som i morgon aflämnar sitt betänkande rörande fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten, har emellertid ansett, att högsta antalet bör vara 300, och alltså hade det nu varit tillfälle att öka på litet. Det är bättre att göra det vid nybyggandet än att sedan bygga till, ty detta blir alltid dyrare.

Sedan är det den andra saken, som påpekats, nämligen att

det är ett önskemål, att ni nu skola kunna draga in en del små-fängelser. Herr statsrådet har nu påpekat, att det icke kan ske på en gång. Men det bör *börja* någon gång. Särskildt i Skåne, där kommunikationerna äro synnerligen lätta, skulle man kunna börja tänka på att draga in fängelserna i Engellholm och Ystad, men skall detta bli en möjlighet, måste man ha tillräckligt cellutrymme, ty annars går det ej för sig.

Nu anmärkta förhållanden synas mig dock icke behöfva utgöra något hinder för kammaren att antaga utskottets förslag äfven i punkt b. Finner K. Maj:t, att en utvidgning är behöflig, och att denna kan ske, utan den af Riksdagen anvisade summan behöfver öfverskridas, lär icke Kungl. Maj:t underlåta att vidtaga en dylik åtgärd; och att en förändring, isynnerhet en förändring till det bättre, verkställes, kan heller icke Riksdagen behöfva ha något emot, då icke Riksdagens rätt därigenom på något sätt trädes för nära. Det vore nu önskligt att byggnadsarbetet kunde påbörjas så fort som möjligt. Herr Thorsson trodde, att de fångar, som nu finnas i de båda fängelserna, skulle kunna flyttas till Kristianstad och Ystad, men därtill finnes ingen möjlighet. Där finns icke tillräckligt utrymme. Man kan icke tänka på att rifva de båda gamla fängelserna, förrän man får ett nytt, där man kan inhysa fångarna.

Äfven af andra orsaker vore det önskligt, att arbetet finge påbörjas så fort som möjligt. Jag tror, att det finnes en hel mängd arbetare i Skåne och Malmö, som utan motvilja se, att arbetet kan påbörjas, så att de få erforderlig arbetsförtjänst, och med anledning af dessa skäl, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan äfven i punkt b).

Herr Andersson i Skifarp. Herr talman! Jag vill inskränka mig till att be att få instämma med den siste ärade talaren i hans yrkande. Han är en man, som är sakkunnig på ifrågavarande område; därpå tror jag, att man fullkomligt kan lita.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Herr talman! Jag ber att få betyga herr statsrådet och chefen för justitieministeriet min tacksamhet för det löfte, som han afgifvit, att hvad på honom ankommer medverka till att kostnaderna nedbringas i afsevärd grad; den besparing eller 132,000 kronor, som redan utlofvats, är ju intet att förakta och i så fall har min reservation åtminstone haft något godt med sig, därigenom att den bragt saken på tal här i kammaren, och framtvungit ett bestämdt uttalande från statsrådsbänken. Jag hade ingen förhoppning om, att jag skulle segra gentemot ett enigt statsutskott i denna punkt. Men med anledning af herr justitieministerns yttrande, att 200 fångar äro maximum för ett fängelse, tillåter jag mig omnämna, att år 1902 afslutades en fängelsebyggnad i Tysk-

Angående
försäljning af
länsfängelset i
Malmö m. m.
(Forts.)

Angående
försäljning af
långfängelset i
Malmö m. m.
(Forts.)

land, som rymmer 740 fångar, och af dessa äro 620 placerade i enrum. Detta fängelsekomplex med tillhörande 19 bostadshus för nödig tjänstemanna- och vaktpersonal uppfördes för en kostnad af omkring 1,400,000 mark, däraf omkring 300,000 till bostadshusen, men så användes här vid uppförandet fångar till mycket arbete. (Man jämföre kostnaden hos oss, nära en million kronor för 200 fångar.) Jag tror icke, att man där skulle byggt i sådan omfattning, om man hade ansett, att det vore villigare att ha små fångelser med stor personal, utan våra grannar ha nog räknat mera rätt, när de velat bygga i större skala.

Herr Leander talade för, att det skulle bli så vackert som möjligt i fångelserna, och jag har icke något emot, att det blir så. Men för människor, som få sitta ett par år inne mellan fyra väggar, där *ingen skönhet tillåtes*, åstadkommer man väl icke något så förskräckligt ondt, om de några få minuter vid sitt inträde och några minuter vid sin afgang ur fängelset bli i afsaknad af det estetiskt tilltalande. Jag tror, att vi kunna bygga våra fångelser betydligt billigare och till och med bättre tillgodose hvad egentligen fångarna behöfva, nämligen god och prätig vård, genom att inbespara en hel del lyx, som vi nu förse våra fängelsebyggnader med, torn och spiror och jag vet icke allt man staplar opp.

Medan jag har ordet, tillåter jag mig en liten bemärkning till kungl. fängvårdsstyrelsens sätt att förlägga fångelser. Hvem som helst af herrarne kan gå till Östermalm och se hur fängvårdsstyrelsen där placerat ett fängelse. Det är tio år sedan det byggdes och nu är man färdig att taga det därifrån. Det har nämligen befunnits opraktiskt, att folk utifrån kan titta rakt in i cellerna, så att fångarna icke få vara i fred i sin ensamhet. Åsynen af detta fängelse är ej ägnadt att precis stämma en mild mot fängvårdsstyrelsen, som genom att bygga på detta sätt, ställt i utsikt för staten att snart få bygga ett nytt fängelse.

Jag har tillåtit mig att göra denna erinran emot styrelsens sätt att placera fångelser. Till sist ber jag, herr talman, att, för att icke behöfva besvara kammaren med votering, få återtaga mitt yrkande om bifall till reservationen efter det löfte herr justitieministern gifvit.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 5.

Vid föredragning härfpå af

statsutskottets memorial, n:o 122, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens femte hufvudtitel, och

bevillningsutskottets memorial, n:o 23, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande n:o 20, i anledning af väckt motion om en extra inkomstskatt för år 1910 å inkomster af 25,000 kronor och därutöfver,

blefvo de i dessa memorial föreslagna voteringspropositionerna af kammaren godkända.

§ 6.

Vidare föredrogos hvart för sig:

bevillningsutskottets betänkande, n:o 24, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bestämmande af vissa afgifter i sammanhang med anordnande af inrikes inkasseringrörelse genom postverket m. m.; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:r 45, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid; och

n:o 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förbud mot viss försäljning af tobak.

Hvad utskotten i nämnda betänkande och utlåtanden hemställt bifölls af kammaren.

§ 7.

Å föredragningslistan fanns härefter uppfördt lagutskottets utlåtande, n:o 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående naturminnesmärkens fredande, lag angående nationalparker och lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof. *Lag ang. naturminnesmärkens fredande m. m.*

Genom en den 17 mars 1909 dagtecknad proposition, n:r 102, hvilken af båda kamrarna hänvisats till lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående naturminnesmärkens fredande,
- 2) lag angående nationalparker, och
- 3) lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Lag ang. naturminnesmärkens fredande m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde, att Riksdagen under förklarande, att det i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition n:o 102 innefattade förslag till lag angående nationalparker icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte för sin del antaga i utlåtandet intagna förslag till

- 1) lag angående naturminnesmärkens fredande,
- 2) lag angående nationalparker och
- 3) lag innefattande tillägg till förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Vid föredragning af *det under mom. 1) upptagna lagförslaget* begärdes ordet af

Herr Schotte, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har vid detta ärende begärt ordet för att uttala den meningen, att det här ifrågavarande lagförslaget i stället för att angifva sig såsom »lag angående naturminnesmärkens fredande» bort benämnas, »lag angående naturminnens fredande».

»Naturminne» är ju i och för sig ett kortare och lättfattligare ord än »naturminnesmärke», men den synpunkten är icke hufvudsaken, utan den omständigheten, att ordet »naturminnesmärke» i och för sig är språkligt mindre riktigt för att uttrycka hvad här afses. »Minne» betyder ju en sak, som är värd att minnas, en minnesvärd sak, ett ting, som förtjänar att hållas i åtanke, att bevaras, skyddas och äras. Således är ett »naturminne», ett minne af naturen, en minnesvärd sak af naturen själf, skapad af naturens egen hand, härstammande från själfva naturens skapelseprocess, och det är ju i detta lagförslag just fråga om sådana minnen. Enligt svensk språkkänsla torde detta vara en själfklar sak.

»Naturminnesmärke» däremot för vår språkkänsla åt orätt håll. Ett »minnesmärke» är ju någonting, som tillkommit genom åminnelse af något annat, det vill säga i syfte att påminna om något, på det att det icke må falla i glömska. »Minnesmärke» i allmänhet hänför sig egentligen också till sådant, som är gjordt af människohand, runstenar, minnestafior, ärestoder o. s. v. Det är sådant, som man språkligt riktigt benämmer »minnesmärke». Man har ett analogiförhållande rörande »fornminne», som ju är en minnesvärd sak, härstammande från forntiden. På samma sätt med »naturminne» — ett minne af naturens egen skaparkraft, af naturens egen hand, delar af jordytan med hvad därpå finnes och det är just om sådant, det i denna lag är fråga.

Jag skulle kanske icke vågat framkomma med denna anmärkning, därest den icke häfdats af de speciellt sakkunniga på språkforskningens område, såsom t. ex. i en tidskriftsuppsats för några år sedan af en utaf vårt språks främste kännare, prof. Ad. Noréen i Uppsala.

Huru gärna jag än önskat, att lagens rubrik blifvit en annan, vill jag dock ej härom nu framställa yrkande, enär Första Kammaren redan antagit lagförslaget och jag ej önskar i något afseende äfventyra tillkomsten af ifrågavarande lag. Jag har dock ej velat låta tillfället vara obegagnadt att framhålla, att lagens beteckning är språkligt sedt oriktig och olämplig.

Lag ang. naturminnesmärkens frädande m. m.
(Forts.)

Vidare yttrades ej. Lagförslaget blef af kammaren godkändt.

Härefter föredrogs *det under mom. 2) upptagna lagförslaget*; och gaf herr talmannen därvid på begäran ordet till:

Herr Carlsson i Malmberget, som anförde: Herr talman, mina herrar! Jag har vid detta ärende ett litet observandum att göra. Det är nämligen så, att i det föreliggande lagförslagets första paragraf finnes intagen en bestämmelse, att det på områden, som bli afsatta till nationalparker, skall vara förbjudet »att uppföra byggnad eller stadigvarande bostad, verkställa odling eller beta kreatur». Men det finnes i § 2 en inskränkning gjord i den allmänna bestämmelsen därhän att »hvad i 1 § stadgats skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området afsattes till nationalpark», det vill säga att, då någon på grund af skriftlig handling fått sig upplåten rätt till någon del af de ifrågavarande områdena, denna rätt skall blifva gällande.

Nu är förhållandet det, att enligt Kungl. Maj:t proposition n:o 125, som för närvarande ligger under behandling inom statsutskottet, ett område i Abiskodalen blifvit föreslaget till nationalpark och att detta område är det största bland de områden som föreslagits för ändamålet. Det är nämligen icke mindre än 5,000 hektar. Det finnes emellertid ett marmorbolag, som har konsessionerad rätt att bryta och tillgodogöra sig marmor i bergen å detta område och dessutom har dispositionsrätt till vissa upplagsplatser där. Således kommer detta marmorbolag, trots det att området i fråga blir afsatt till nationalpark, att fortfarande få där drifva sin verksamhet. Men därjämte finnes det ett antal enskilda personer, dock icke flera än 5, 6 eller 7, som på detta område ått sig uppfört mindre bostäder. Enligt den nu föreslagna lagen måste det finnas en förutvarande rätt för att kunna få disponera en viss del af området å denna kronopark. Nu är förhållandet det, att dessa enskilda personer icke fått något formellt skriftligt medgifvande att bygga upp dessa bostäder, och hvad särskildt den värdefullaste af dem beträffar, hvilken representerar en byggnadskostnad af 1,600 kr., förhåller sig så, att ägaren, hvilken liksom en af de andra bostadsägarna däruppe är artist, målare, uppfört byggnaden i afsikt att under viss tid af året vistas där för att måla landskapsstycken i de sköna omgifningarna. Jag har här ett bref från denne person, och jag skall taga mig

Lag ang. na-
turminnes-
märkens fre-
dande m. m.
(Forts.)

friheten att in extenso läsa upp en del af hvad han där skrifer, då det åskådliggör förhållandet. Han skrifer bland annat: »Efter att enligt kungl. förordning af år 1866 ha erhållit Konungens befallningshafvandes tillstånd att bygga i Abiskodalen nästan midt för den af Konungens befallningshafvande uppförda bron för rearnes passage öfver Abiskoälven, erhöj jag äfven järnvägsstyrelsens och domänstyrelsens tillstyrkan, hvarjämte nationalparkkommittén uppgaf, att den ej ämnade föreslå det af mig abonnerade området, hvarför jag naturligtvis utan tvekan och i förlitande på våra lagars helgd år 1905 byggde en stuga för 1,600 kronor. Förre våren, år 1908, erhöj jag ett utslag från kammarkollegium, hvarigenom jag nekades bygga. Alla skäl voro redan af Konungens befallningshafvande till fulla vederlagda», men trots detta blef det afslag. Han har vidare meddelat, att själfva anledningen till, att kammarkollegium slutligen afslog hans ansökan att få bygga, hvilken af alla myndigheter, som yttrat sig i saken, tillstyrkts, skulle vara den, att nationalparkskommittén slutligen skulle ha ändrat sitt förslag med afseende å området för denna nationalpark därhän, att äfven den sålunda bebyggda platsen skulle blifva däri inbegripen. Brefskrifvaren har den uppfattningen, att den icke skulle komma att innefattas i nationalparken. Huru det förhåller sig i det afseendet, kan jag icke säga; jag har endast att stödja mig på de uppgifter, jag sålunda erhållit. Äfven öfriga, som byggt på detta område, ha ingifvit ansökningar om att få arrendera de sålunda bebyggda platserna. Dessa ansökningar ha ännu icke blifvit af vederbörande myndigheter afgjorda. Den person, jag nyss åberopade, har anfört besvär hos Kungl. Maj:t öfver kammarkollegii utslag, men någon dom har ännu icke fallit hos Kungl. Maj:t i saken. Dessa personer, som samtliga äro mindre bemedlade ha således i god tro åt sig uppfört byggnaderna i fråga, men, då de icke haft laga rätt därtill, kan befaras, att de enligt ordalydelsen i den nu föreslagna lagen blifva afhysta från området, och då dessa små hus för ägarnes ekonomiska vidkommande representerar ett ganska betydande värde, trots det att de endast kosta några hundra kronor hvar, är det gifvet att de hysa bekymmer. Nu skulle Kungl. Maj:t enligt § 3 i denna lag äga att utfärda vissa reglementariska föreskrifter angående dessa parkers förvaltning och dylikt. Jag tänker mig, att man med god vilja skulle, äfven om lagen blir antagen med den formulering, som nu är föreslagen, kunna med hänsyn till de faktiskt föreliggande förhållandena tolka lagen så, att trots de nu ifrågavarande personerna icke fått skriftligt medgifvande att bygga dessa lägenheter, här dock förefinnes en förutvarande rätt, så att de icke utsätts för att blifva afhysta från området; man bör så mycket hellre kunna göra detta, som dessa personer äro villiga underkasta sig mycket stränga bestämmelser att icke skada omgifningarna eller den natur,

som lagen afser att skydda. Jag skulle med tanke på dem, som saken här gäller, finna det vara särskildt intressant att få svar på en fråga, som jag vågar ställa till lagutskottets ledamöter, nämligen huru de anse att denna lag kan och bör tolkas? Om man anser, att formuleringen är sådan, att ingen fara förefinnes, för att dessa personer skola blifva afhysta, skulle jag känna mig tillfredsställd. Saken har kommit till min kännedom så sent, att jag icke kunnat väcka någon motion i syfte att på något sätt få formuleringen förtydligad, men det hade kanske också varit öfverflödigt.

Med hvad jag sålunda anført har jag velat vinna det resultatet, att de personer, som uppfört åt sig bostäder på nu ifrågasvarande område, måtte åtminstone likställas med björnarne däruppe, ty de äro fridlysta på området. Jag skulle nästan vilja säga, att jag anser dessa personer vara ett stycke natur och att äfven de i sin ordning böra skyddas. Jag har ingenting vidare att tillägga, utan ber endast att få uttala min förhoppning, att lagutskottet som sådant, anser, att lagen bör tolkas så, att de nu ifrågasvarande personerna icke böra afhysas.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Det förhållande, som den föregående talaren påpekade, var känt för lagutskottet, när det hade detta ärende före till behandling, och vi voro verkligen litet fundersamma, om vi med hänsyn därtill skulle behöfva vidtaga någon ändring i förslaget. I § 1 står, att det är förbjudet att uppföra »byggnad eller stadigvarande bostad» å sådant område, som här afses. Men det är här icke fråga om att uppföra några byggnader, ty byggnaderna finnas ju där redan förut. I § 2 står återigen: »Hvad i § 1 stadgats skall ej leda till inskränkning i enskild rätt, som må vara uppkommen, då området afsättes till nationalpark» etc. Nu är här för oss uppgifvet, att de nu ifrågasvarande personerna icke skulle, såsom äfven den föregående talaren nämnde, ha någon juridisk rätt i detta fall, men de trodde i alla fall, att, när de bosatt sig på området förut, de ändå hade en viss sedvanerätt, och man ansåg icke, att dessa lagbestämmelser borde tolkas så strängt, att, på den grund att området blefve nationalpark, de borde afvisas därifrån, om ej några andra skäl talade därför. Utskottet ändrade emellertid något formuleringen af § 3. Vi tillade nämligen, att Kungl. Maj:t skulle i särskildt reglemente få föreskrifva undantag »så ock för annat ändamål, som är förenligt med det med nationalparken afsedda syfte». Nu vill jag icke påstå, att detta tillägg fullt räcker till för hvad här är fråga om, men det kan åtminstone lända därhän, att i sådana fall som det förevarande man skulle kunna tolka lagen på ett något mera liberalt sätt, och jag hoppas för min del, att beträffande det fall, som nu särskildt nämnts, icke någon för

*Lag ang. naturminnesmärkens frö-
dande m. m.*
(Forts.)

*Lag ang. na-
turminnes-
märkens fre-
dande m. m.
(Forts.)* långt gående stränghet skall iakttagas vid tolkningen, utan att de här åsyftade personerna skola få den rätt, som dem bör tillkomma.

Häruti instämde herr *Lindhagen*.

Efter härmed slutad öfverläggning godkände kammaren lagförslaget.

Det under mom. 3) upptagna lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställen förklarades besvarad genom de af kammaren fattade här ofvan angifna besluten.

§ 8.

*Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.*

Till behandling företogs härpå lagutskottets utlåtande, n:o 48, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer, lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862 och lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckta motioner.

Uti en den 26 februari 1909 dagtecknad proposition, n:o 103, hvilken af båda kamrarna blifvit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, föreslagit Riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag angående folkskoleväsendet i vissa städer;
- 2) lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; och
- 3) lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902.

I sammanhang med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehått tre i anledning af densamma afgifna, till utskottet hänvisade motioner, nämligen motionen n:o 66 inom Första Kammaren af herr *Clason* samt motionerna inom Andra Kammaren n:o 218 af herr *Rydén* och n:o 226 af herr *Byström*, i hvars yrkande instämt herrar *Janson* i Bråten, *Olsson* i Alfdalsåsen och *Otto*.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, under förklarande att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition n:o 103 icke kunnat i oförändradt skick af Riksdagen bifallas, måtte, med afslag å herrar Clasons och Rydéns omförmälda motioner, i anledning af propositionen och herr Byströms förevarande motion för sin del antaga följande:

*Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)*

- 1) lag angående folkskoleväsendet i vissa städer;
- 2) lag om ändrad lydelse af 1 § i kungl. förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862; och
- 3) lag om ändrad lydelse af 2 och 28 §§ i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn den 13 juni 1902.

Förslaget till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer.

Herr talmannen tillkännagaf, att lagförslaget komme att paragrafvis föredragas.

För 1 § hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

§ 1.

I stad, där stadsfullmäktige finnas och Konungen på framställning af *stadsfullmäktige eller kyrkostämma* därom förordnat, skola folkskoleväsendet samt frågor om uppfostran åt vanartade och i sedligt afseende försummade barn utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, hvilken staden såsom kommun har att vårda.

I sådan stad skola kostnaderna för ofvannämnda ändamål beslutas och utgöras på sätt om kommunalutskylder är stadgadt; dock att vederbörande skoldistrikt bibehållas vid den dem enligt gällande folkskolestadga tillkommande rätt att, såsom bidrag till kostnaderna för skolväsendet, af hvar och en, som erlägger mantalspenningar, upptaga en särskild afgift.

Uti utskottets förslag hade de i första stycket af Kungl. Maj:ts förslag förekommande orden »*stadsfullmäktige eller*» uteslutits.

I afgifven reservation hade herrar *Zetterstrand, Ersson, Jansson* i Edsbäcken, *Olsson* i See, *Pettersson* i Södertälje, *Forsberg, Karlsson* i Fjäl och *Leksell* förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka 1 § i Kungl. Maj:ts förslag till lag om folkskoleväsendet i vissa städer, sådan denna paragraf lydde enligt propositionen.

Sedan paragrafen föredragits, lämnades på begäran ordet till

Herr Zetterstrand, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det lär vara en ganska allmänt erkänd sak att kyrkostämmorna i våra större städer icke funktionera på sådant sätt som önskligt vore.

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

Å ena sidan inträffar det ju ytterst ofta att dessa stämmor äro synnerligen fåtaligt besökta, och det kan då vid sådana fall inträffa, att beslutet kunna komma att ge uttryck endast för vissa koteri-intressen; och å andra sidan inträffar det mycket ofta eller emellanåt åtminstone, när någon särskildt viktig fråga förekommer, att en sådan mängd personer komma dit, att dessa stämmor bli mycket ohandterliga — det kan dröja långt in på nätterna, ja på morgonsidan, innan beslut fattas. Under båda dessa förhållanden kan man icke heller påräkna att de, som fatta beslut, ha den ansvars-känsla, som man skulle önska. Därför tror jag, att man i allmänhet måste med tillfredsställelse hälsa det förslag, som här har framlagts för ett bättre ordnande utaf bestämmanderätten med afseende på skolförhållandena i våra större städer. Det hindrar icke att detta förslag ändock har mötts med blandade känslor, och vi veta, att Första Kammaren förra året afslog förslaget.

Nu synes det utaf behandlingen inom utskottet, som om man inom Första Kammaren icke ställde sig så afvisande emot det samma som förra gången, men i alla fall är det icke så säkert att förslaget kan drivas igenom — ja, just nu fick jag den upplysningen att Första Kammaren antagit förslaget.

Går man nu till detta förslag, ser man, att det egentligen är tre punkter, beträffande hvilka olika meningar råda.

Första olikheten gäller till en början den föreslagna första paragrafen. Där hade Kungl. Maj:t föreslagit, att den nya ordningen skulle införas på framställning från stadsfullmäktige eller kyrkostämman. Utskottets förslag, som dikterats af dess förstakammarledamöter, har gått ut på det, att dylik framställning skall kunna ske endast ifrån kyrkostämman. I detta fall sluter jag mig till den uppfattningen, som Kungl. Maj:t har gjort gällande, och får därför beträffande denna första punkt yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. På samma gång jag det gör, så, då i alla fall diskussionen får röra sig om förslaget i dess helhet, vill jag yttra mig något om de båda andra punkter, ifråga om hvilka olika meningar råda.

Den andra fråga, om hvilken olika meningar råda, är sjätte paragrafen. Däri hade Kungl. Maj:t föreslagit ett moment af följande lydelse:

»I öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sig till utträde ur svenska kyrkan.» I detta fall har utskottets ledamöter från Andra Kammaren (jämte någon ledamot från Första) förenat sig därutinnan, att detta moment borde utgå, på sätt herr Byström föreslagit. Det förefaller, som om de skäl motionären förebragt äro synnerligen talande, och beträffande denna fråga kommer jag därför att rösta för bifall till utskottets förslag.

Den tredje skiljaktigheten är den, som härrör sig från herr

Rydéns motion. Denna motion påyrkar ett annat röstsätt med afseende på tillsättandet af folkskolestyrelsen. Han vill nämligen, att dessa styrelser till en del skola tillsättas efter omröstning på allmän rådstuga och att enhvar därvid skall ha *en* röst. Nu vill jag säga, att jag för min del personligen icke har något att erinra mot detta herr Rydéns förslag, men att jag i alla fall icke anser förhållandena vara sådana, att det är någon större anledning att hålla på ett dylikt förslag. Min innerliga öfvertygelse är, att, om man håller på detta förslag, kommer icke denna lag att gå igenom, ty i det hänseendet skall nog Första Kammaren aldrig gå in på en ändring.

Under sådana förhållanden får jag, herr talman, yrka bifall till första paragrafen enligt Kungl. Maj:ts förslag, men, beträffande öfriga paragrafer, bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Södertelje: Herr talman, mina herrar! Som kammaren behagade finna, har jag jämte några andra ledamöter från denna kammare reserverat mig till förmån för herr Rydéns motion, dels i hvad motionen påyrkar uteslutande af pastors själfskrifvenhet såsom ledamot af folkskolestyrelsen, dels i hvad den innehåller förslag, att de ledamöter af folkskolestyrelsen, som icke utses af stadsfullmäktige, skola väljas på allmän rådstuga, stället för af kyrkostämman, dels slutligen i hvad den föreslår, att dessa ledamöter, som icke utses af stadsfullmäktige, skola väljas genom per-capita-omröstning. Jag anser nämligen, att vägande skäl äro anförda för alla dessa tre förändringar.

Hvad sålunda till en början frågan om kyrkoherdes själfskrifvenhet såsom ledamot i folkskolestyrelsen beträffar, vågar jag tro, att det mesta af hvad som under årens lopp är anført mot pastors själfskrifvenhet såsom ordförande uti skolråd äfven är tillämpligt gent emot pastors själfskrifvenhet såsom ledamot i folkskolestyrelse. Nu har häremot invändts, att kristendomens framskjutna ställning såsom läroämne i folkskolan kräfver, att kyrkoherden skall vara själfskrifven i folkskolestyrelsen. Men härvidlag är dock att märka, att kristendomens ställning såsom läroämne i folkskolan icke bestämmes af folkskolestyrelsen, utan folkskolestyrelsen har blott att i detta afseende rätta sig efter de i behörig ordning gifna föreskrifter, som kunna finnas. För öfrigt är pastor redan på grund af folkskolestadgan berättigad och förpliktad att öfva noggrann tillsyn öfver kristendomsundervisningen i folkskolan. Något verkligt behof att inrymma pastor plats såsom själfskrifven ledamot i folkskolestyrelsen torde således icke förefinnas.

Hvad sedan beträffar utseendet af de ledamöter i folkskolestyrelsen, som icke skola väljas af stadsfullmäktige, så motiveras det i motionen innehållna förslaget att låta dessa utses af allmän rådstuga därmed att man velat taga helt ut det steg, som propo-

*Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)*

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

sitionen och utskottet endast tagit till hälften, nämligen att öfverflytta befattningen med folkskolan ifrån den andliga till den världsliga kommunen. Det förefaller ju litet egendomligt att, på sätt här af Kungl. Maj:t och utskottet föreslagits, låta folkskolan stå med ena benet i den världsliga och med det andra benet i den andliga kommunen. Icke kan man väl gärna påstå, att intresset för folkskolan skall vara mindre hos allmänna rådstugan än hos kyrkostämman, då personerna i båda fallen i stort sedt äro de samma; och icke heller kan man såsom realskäl åberopa hänsynen till dissenters, då åtminstone enligt utskottets förslag dissenters skola få rösträtt uti folkskoleärenden. Det synes mig då, att det skulle vara ägnadt att åstadkomma mera enhet och konsekvens i lagen, om man toge steget fullt ut och låte den hälft af folkskolestyrelsen, som icke utses af stadsfullmäktige, väljas å allmän rådstuga.

Men det viktigaste förslaget i motionen synes mig vara den punkt, till hvilken jag nu öfvergår, nämligen frågan, efter hvilken röstgrund dessa ledamöter, som icke väljas utaf stadsfullmäktige, skola utses.

Anledningen till att Kungl. Maj:t har föreslagit, att en del af folkskolestyrelsen skall utses, icke utaf stadsfullmäktige, utan af kyrkostämman, har varit önskan att taga hänsyn till föräldrainsresset, och detta är ju alldeles i sin ordning. Men då må man väl fråga: när man vill taga en sådan hänsyn, är det då riktigt att använda fyrskalan såsom mätare på föräldrainsresset? Det torde väl vara så mycket olämpligare att göra det, som det ofta är fallet att de personer, som ha högsta fyrktalen, icke låta sina barn gå i folkskolan, och deras föräldrainsresset kan redan af det skälet icke vara större än deras, som ha mindre fyrktal. Icke heller kan man för en sådan anordning åberopa, att det är rättvist att de, som betala mera, skola ha mera att säga. Ty det är icke meningen att folkskolestyrelsen skall besluta om utgifterna, utan det skall stadsfullmäktige göra; folkskolestyrelsen däremot skall ju ha till uppgift att utse lärare o. s. v., och för öfrigt vara verkställande myndighet. För öfrigt har ecklesiastikministern själf gifvit ett visst erkännande åt denna tanke, att man skulle låta en del utaf folkskolestyrelsen få utses genom per-capita-omröstning. Han säger nämligen: »Den tanke, som tagit sig uttryck i de nu omnämnda framställningarna, kan ju synas tilltalande och betydelsen för folkskolan af att densamma utaf barnens föräldrar och målsmän omfattas med intresse och förtroende får icke underskattas.» Att ecklesiastikministern emellertid icke har kunnat ansluta sig till ett förslag i den riktningen beror på att han anser, att det skulle vara att taga ett alltför radikalt afsteg från de vid kyrkostämman hittills gällande rösträtsbestämmelser. Men jag föreställer mig, att, hvad som förefallit herr ecklesiastikministern vara

alltför radikalt, borde synas Andra Kammaren synnerligen klokt och rättvist. Det är för öfrigt en särskild anledning, som gör att det synes mig vara lämpligt att tänka på införandet af en per-capita-omröstning i detta fall, och det är den omständigheten, att vi hafva all anledning att antaga, att vi redan vid denna riksdag skola lyckas få genomförd per-capita-omröstning vid prästval. Kan tiden nu anses mogen för att införa per-capita-omröstning vid prästval, borde den äfven anses mogen för antagande af sådan röstgrund vid val af folkskolestyrelse.

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

Som jag nämnde, synes motionen i tre afseende vara förtjänt af att bifallas. Emellertid har jag icke lyckats att få de flesta kamraterna ifrån denna kammare med mig på reservationen, i hvad den går ut på uteslutande af kyrkoherdes själfskrifvenhet såsom ledamot af folkskolestyrelsen. Och då nu Första kammaren i hufvudsak antagit lagförslaget, har det sagts, att man skulle äfventyra förslagets genomförande i dess helhet, om man alltför mycket hölle på särskildt denna del af reservationen. Jag är därför benägen att afstå ifrån yrkandet om uteslutande af pastors själfskrifvenhet såsom ledamot i folkskolestyrelse och skall sålunda inskränka mig till att allenast hålla på de öfriga punkterna i reservationen. När vi komma till fjärde paragrafen, skall jag därför tillåta mig framställa yrkande om bifall till reservationen i dessa delar,

I detta anförande instämde herrar *Karlsson* i Fjäl och *Ersson*.

Herr Meurling: Jag ber endast att få yttra mig angående § 6. I den Kungl. propositionen finnes det bestämdt, att »i öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot som är af främmande trosbekännelse». Jag vill allenast hemställa, om det icke vore rättvist att hvad där är föreslaget af Kungl. Maj:t också får bli lagstadgadt. Jag ber därför att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i denna paragraf.

Herr Rydén: Herr talman, mina herrar! Den motion, som jag har väckt såväl vid fjolårets som detta års riksdag, innehåller en kritik af det lagförslag, som Kungl. Maj:t har framlagt. Jag får bekänna, att ju mera jag tänkt öfver denna sak, dess klarare har det blifvit för mig, att hela detta förslag egentligen är ett illa afvägdt förslag. Jag kan icke komma ifrån den uppfattning, att i fall jag skulle välja mellan Kungl. Maj:ts proposition, i hvad den afser val af folkskolestyrelse, och det förslaget, att stadsfullmäktige skulle utse hela folkskolestyrelsen, så skulle jag afgjort föredraga, att valet af folkskolestyrelse förlades till en och samma korporation. Det finnes så många afgjort vägande skäl, som tala för en sådan

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

anordning, att jag icke alls blifvit öfvertygad af hvad mot denna anordning blifvit anfördt af departementschefen.

Min motion har emellertid måst taga fasta på det faktiska läget. Och det faktiska läget är sådant, att något förslag, som afser att lägga det hela och således äfven val af folkskolestyrelse under stadsfullmäktige icke nu föreligger.

Jag har naturligtvis haft vissa invändningar att göra mot det föreliggande lagförslaget. Då emellertid dessa invändningar i allt väsentligt gå ut på detsamma, som herr Pettersson i Södertälje här framhållit, skall jag icke upprepa hans argument, utan endast be att få understryka särskildt den del af hans anförande, som rörde rösträtt vid val af folkskolestyrelse.

Kungl. Maj:t har föreslagit den egendomliga apparaten, att folkskolestyrelsens ledamöter skola väljas af två särskilda korporationer till ungefär lika antal af hvarje. Detta har föreslagits med hänsyn därtill, att föräldrarna skulle få ett afgörande ord i afseende å folkskolestyrelsens sammansättning. Jag vet icke, huruvida herr statsrådet verkligen har haft klart för sig, huru kyrkostämmorna i städerna mestadels äro sammansatta, efter som herr statsrådet tror, att kyrkostämman skulle bättre tillgodose föräldrarnas kraf på att blifva representerade i folkskolestyrelsen, än om stadsfullmäktige ensamma hade att ansvara för, att detta föräldrarnas kraf blefve i någon mån tillgodosedt. Om vi ha en 40-gradig röstskala och valen skola ske på kyrkostämman, där icke det proportionella valsättet tillämpas, vågar jag huru mycket som helst, att man knappast skall kunna söka upp en enda stad i Sverige, där småfolket, som ju har sina barn i folkskolan, skall kunna få in en enda representant i skolstyrelsen, äfven med den inskränkning i de högre röstetalen, som kommer att framdeles gälla. Om det åtminstone skolat tillämpas proportionellt valsätt vid dessa tillfällen, hade Kungl. Maj:ts förslag kunnat ha något fog för sig. Min uppfattning är emellertid, att det är absolut bättre att öfverlämna utseendet af folkskolestyrelse till stadsfullmäktige. Ty med det nya valsättet och de nya rösträttsbestämmelserna komma åtminstone i industristäder några arbetare, småhandverkare och personer ur de mindre bemedlade klasserna in i stadsfullmäktige. Och det är mycket antagligt, att stadsfullmäktige skulle utse någon af dem att sitta i folkskolestyrelsen. Men småfolket kan icke göra sig gällande vid kyrkostämman. Och det är en försämring, jag vidhåller det, att, såsom Kungl. Maj:t föreslår, förlägga valet af halfva antalet ledamöter i skolstyrelsen till kyrkostämman, när det som sagdt icke föreslagits någon ändring i där gällande röstgrund.

Jag vädjar till herrarna: kan det i vår tid med de starka demokratiska strömningar, som gå genom samhället, vara ett våghalsigt steg i det okända att medgifva att — låt mig säga — af en skolstyrelse på 21 ledamöter 10 få väljas efter per-capita-om-

röstning. Jag är öfvertygad om, att bland dessd 10, som skulle väljas efter röstning per capita, skulle det finnas åtskilliga, som icke skulle blifva så synnerligen samhällsfarliga individer. När nu Kungl. Maj:t i år måst gifva efter för tidens kraf och föreslagit, att prästval skall förrättas efter omröstning per capita, när man väl således icke längre kan upprätthålla den uppfattningen, att det skall vara bolag och allt möjligt annat, som skola välja själasörjare åt folket, tycker jag, att det vore lika rimligt, att äfven barnens föräldrar skulle äga något inflytande vid val af skollärare. På landsbygden ha de det redan, i någon mån åtminstone. Men i städerna ha föräldrarna gentemot de stora röstägarna icke mer att säga än den papperslapp, som ligger där på golvet, när det gäller att bestämma, hvilka som skola vara lärare för deras barn. Det går icke att upprätthålla denna sakernas ordning. Likaväl som per-capita-omröstningen oemotståndligt trängt sig fram i fråga om prästval, lika oemotståndligt skall den tränga sig fram, när det gäller val af skollärare och val af folkskolestyrelse.

Jag har i min motion tagit fasta på detta. Jag skall dock, för att vinna något, gå med på att afstå från mina yrkanden i öfriga punkter, blott kammaren vill biträda min motion, i hvad den afser, att ena hälften af folkskolestyrelsen skall väljas på allmän rådstuga efter per-capita-omröstning. Jag håller principiellt på allmän rådstuga framför kyrkostämman. Ty jag kan icke finna någon principell grund att utesluta dissenters från val af folkskolestyrelse. Genom att, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, förlägga detta val till kyrkostämman, stänga vi däremot ut dem. Det finnes icke någon principellt hållbar grund för en sådan anordning, och därför har jag föreslagit, att kyrkostämmas befogenhet i detta fall skulle bortfalla.

Jag skall, herr talman, i nu föreliggande punkt, § 1, bedja att få förena mig med herr Zetterstrand i hans yrkande och sedan, när fjärde paragrafen kommer att föredragas och äfvenledes i fråga om öfvergångsbestämmelserna, ansluta mig till de yrkanden, som herr Pettersson i Södertälje ställt i utsikt.

Nu har väl kanske mången i denna kammare lust att gå mitt yrkande i fråga om val till folkskolestyrelse till mötes, men fruktar för, att lagen skall falla på detta. Jag vill därför uttala, att jag genom samtal med framskjutna ledamöter af lagutskottet erfarit, att man på det hållet icke anser, att ett beslut, som bifaller detta yrkande, skall i någon mån försämra utsikten att få en sammanjämkning till stånd, utan att det snarare blir ett plus för Andra Kammarens ledamöter, när det gäller att få fram en för dem god sammanjämkning. Därmed föreställer jag mig, att denna betänklighet har förfallit, och anser mig fördenskull kunna göra yrkanden under de olika punkterna i öfverensstämmelse med hvad jag nyss nämnde.

*Angående
folkkolevä-
senheten i vissa
städer m. m.
(Forts.)*

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Hammar-skjöld: Herr talman, mina herrar! Orsakerna, hvarför jag fram-lagt förslaget i det skick, det nu föreligger, och därvid ifrågasatt, att kyrkostämman skulle utse halfva antalet af folkskolestyrelsens ledamöter, äro flera. Det har framhållits från så många håll, att man skulle taga hänsyn till föräldraintresset. Jag är själf icke öfvertygad om, att detta föräldraintresse i allmänhet försöker göra sig så mycket gällande; eller att det är så särdeles stort just i denna fråga. Jag kan icke yttra mig därom, ty jag är icke säker därpå. Men jag har ansett mig böra taga denna sak i beaktande, därför att det sagts mig från så många håll, att det funnes ett stort föräldraintresse och att man därför borde taga hänsyn till det. Det är en af orsakerna, hvarför jag icke ansett, att man borde lägga valet af hela folkskolestyrelsen i stadsfullmäktiges hand.

Men det finnes också en annan orsak, som jag tycker är myc-ket starkt talande, och det är den, att man i allmänhet är litet tveksam att bryta med hvad som funnits förut och kasta sig in på en alldeles ny väg. Nu har det varit så allt ifrån folkskolans uppkomst i vårt land, att det varit kyrkostämman, som har haft bestämmanderätt öfver den. Att nu helt och hållet bryta med den traditionen och beröfva kyrkostämman allt inflytande och lägga hela valet hos stadsfullmäktige, det anser jag icke vara att handla rätt klokt och försiktigt. Det får bli framtidens sak, om den anser, att denna dualism icke är bra. Då får framtiden göra en ändring och öfverflytta till stadsfullmäktige rättigheten att utse hela skol-styrelsen. Men jag tror, att Riksdagen gör klokt i att, för närva-rande åtminstone, nöja sig med det förslag, som nu är framlagdt af Kungl. Maj:t. För egen del anser jag icke förslaget, att stads-fullmäktige skola utse folkskolestyrelse för sämre än förslaget, att stadsfullmäktige och kyrkostämman hvar på sitt håll skola göra det. Men, som sagdt, jag anser, att det icke vore klokt att helt bryta med den tradition, som ännu finnes på detta område. Att där-emot, såsom herr Rydén har föreslagit, utse den ena hälften på allmän rådstuga med lika rösträtt, det är något, som jag icke kan tillstyrka. Han förmenade efter samtal med ledamöter i lagutskot-tet — säger han — att ett beslut af Andra Kammaren i öfverens-stämmelse med hans yrkande icke skulle innebära någon fara för lagens fall, utan att en sammanjämkning ändock lätt skulle kunna komma till stånd. Jag har icke haft tillfälle att göra mig under-rättad, hvilka möjligheter som därvidlag finnas. Men jag har mycket svårt att tro, att det verkligen finnes någon stämning inom Första Kammaren för att gå öfver på en sådan radikal bog.

Herr Rydéns påstående, att de små röstägarna omöjligen skulle kunna sätta in några ledamöter ur sin egen krets i skol-styrelsen, äfven med den nya röstskala, som snart kommer att

tillämpas, det förefaller mig mycket förvånande. Vi veta ju, huru starkt begränsad rösträtten kommer att bli för de stora fyrktalsägarna, till förmån för de små. Nu är väl också antalet små fyrktalsägare i städerna ojämförligt många gånger större än antalet stora fyrktalsägare. Och då bör det icke vara omöjligt för de små fyrktalsägarna att, om de ha intresse för saken, rösta in icke en, utan åtskilliga ledamöter i skolstyrelsen.

Herr Rydén hänvisade på, att regeringen föreslagit införande af lika rösträtt vid prästval. Det finner jag icke vara så öfvertygande, att man för den skull skulle införa lika rösträtt äfven vid val af skolstyrelse. Det är dock något helt annat att komma tillsammans för att välja präst och att välja skolstyrelse. Vi veta, att de ha mycket olika funktioner. Skolstyrelsen har förutom mycket annat en hel del ekonomiska frågor att behandla, hvilkas omfattning man bör taga hänsyn till, och jag kan icke på något sätt finna, att den jämförelsen är öfvertygande.

Likaledes nämnde herr Rydén, att om kyrkostämman såsom hittills skall utse halfva antalet af folkskolestyrelsens ledamöter, kan den efter gällande grunder icke utse några dissenters. Det kan hända, att det är riktigt. Men stadsfullmäktige å sin sida äro ju oförhindrade att utse dissenters. Och vi skola väl icke uppmuntra inval af dissenters i folkskolestyrelsen, så att vi ställa det så, att dessa få majoritet inom folkskolestyrelsen. Vi skola väl låta statskyrkan ha litet att säga äfven i detta fall.

Jag tror för min del, att det icke är klokt och försiktigt att gå med herr Rydén i hans yrkande. Vilja vi verkligen ha igenom denna lag, som ifrån så många håll lifligt önskas, då tror jag, att kammaren gör klokt att taga det förslag, som nu är framlagdt.

Öfverläggningen var härmed slutad. Efter af herr talmannen gifna propositioner å dels godkännande af utskottets förslag dels godkännande af Kungl. Maj:ts förslag, blef sistnämnda förslag af Kammarerna godkändt.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 §.

I öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag hade utskottet hemställt, att paragrafen skulle lyda sålunda:

§ 4.

Där ej Konungen med afseende å särskilda vid tiden för denna lags utfärdande förefintliga förhållanden annorlunda för-

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

ordnar, utgöres folkskolestyrelsen af kyrkoherden i stadsförsamlingen eller, där i en stad flera stadsförsamlingar med särskilda kyrkoherdar finnas, den bland dessa, som domkapitlet utser, samt, eiter stadsfullmäktiges bepröfvande, af ett jämnt antal ledamöter, minst åtta och högst tjugu, utsedda till hälften af stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare och till hälften af kyrkostämman eller, där stadsförsamlingarna äro flera, af kyrkostämmorna hvar för sig enligt den fördelning dem emellan, som domkapitlet för hvarje fall bestämmer, bland de å kyrkostämman röstberättigade.

Val af ledamot i folkskolestyrelsen gäller för en tid af fyra kalenderår. Afgår vald ledamot under den tid, för hvilken han blifvit utsedd, väljes annan ledamot för den tid, som återstått för den afgångne.

Domkapitlet, stadsfullmäktige och kyrkostämman må ock utse suppleanter för de af dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som blifvit utsedd till ledamot eller suppleant, är berättigad att när som helst afsäga sig uppdraget.

Herr *Rydén* hade i sin ofvannämnda motion föreslagit följande lydelse af paragrafen:

§ 4.

Folkskolestyrelsen utgöres af ett udda antal bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare utsedda ledamöter, minst nio och högst tjuguen, af hvilka stadsfullmäktige utse det antal, som närmast öfverstiger hälften, och återstoden väljes enligt de bestämmelser, som gälla för val af stadsfullmäktige, dock så, att vid detta val hvarje röstberättigad endast äger en röst.

Val af — — — — afgångne.

Suppleanter för de valda ledamöterna må ock utses till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som — — — — uppdraget.

Beträffande denna paragraf hade inom utskottet reservationer afgifvits af:

herrar *Pettersson* i Södertälje, *Ersson*, *Karlsson* i Fjäl och *Leksell*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herr *Rydéns* motion, dock att den i Kungl. Maj:ts proposition upptagna bestämmelsen om rätt för Konungen att med afseende å särskilda vid tiden för den ifrågavarande lagens utfärdande förefintliga förhållanden medgifva undantag från stadgandena om folkskolestyrelsens sammansättning borde bibehållas; samt

herrar *Forsberg* och *Olsson* i See, som ansett, att utskottet bort, med bibehållande af nyssnämnda undantagsbestämmelse, tillstyrka bifall i öfrigt till herr *Rydéns* motion, i hvad den anginge sätet för val af ledamöter i folkskolestyrelse.

Angående folkskoleväsendet i vissa städer m. m.
(Forts.)

Paragrafen föredrogs, hvarefter

Herr *Pettersson* i Södertälje yttrade: Herr talman! I anslutning till hvad jag nyss yttrade, anhåller jag, att kammaren måtte besluta, att § 4 skall erhålla följande lydelse:

»Där ej Konungen med afseende å särskilda vid tiden för denna lags utfärdande förefintliga förhållanden annorlunda förordnar, utgöres folkskolestyrelsen af kyrkoherden i stadsförsamlingen eller, där i en stad flera stadsförsamlingar med särskilda kyrkoherdar finnas, den bland dessa, som domkapitlet utser, samt, efter stadsfullmäktiges bepröfvande, af ett jämnt antal ledamöter, minst åtta och högst tjugu, utsedda bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, till hälften af stadsfullmäktige och till hälften af allmän rådstuga, därvid dock hvarje röstberättigad endast äger en röst.

Val af ledamot i folkskolestyrelsen gäller för en tid af fyra kalenderår. Afgår vald ledamot under den tid, för hvilken han blifvit utsedd, väljes annan ledamot för den tid, som återstått för den afgångne.

Domkapitlet, stadsfullmäktige och allmän rådstuga må ock utse suppleanter för de af dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som blifvit utsedd till ledamot eller suppleant, är berättigad att när som helst afsäga sig uppdraget.»

Vidare anfördes ej. Herr talmannen gaf propositioner först på godkännande af utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf och vidare på godkännande af det förslag till lydelse af paragrafen, som framstälts af herr *Pettersson* i Södertälje; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 4 § af ifrågavarande förslag till lag angående folkskoleväsendet i vissa städer med den af lagutskottet föreslagna lydelsen, röstar

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag till lydelse af nämnda §, som framställts af herr Pettersson i Södertälje.

Voteringen utföll med 105 ja mot 98 nej; och hade kammaren alltså godkänt utskottets förslag till lydelse af förevarande paragraf.

5 §.

Godkändes.

6 §.

I det af Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget var i andra stycket af denna paragraf, som innefattade bestämmelser angående folkskolestyrelsens arbetssätt, infördt följande stadgande:

I öfverläggning och beslut om ärende, som rör kristendomsundervisningen, må icke deltaga ledamot, som är af främmande trosbekännelse eller anmält sitt utträde ur svenska kyrkan.

Herr *Byström* hade i motionen n:o 226 hemställt, att berörda stadgande skulle ur paragrafen utgå; och hade utskottet jämväl i sitt förslag till lydelse af paragrafen uteslutit stadgandet i fråga.

Reservation hade likväl afgifvits af herrar *Trygger*, *Ridderbjelke*, *Bergendahl*, *Nyström*, *von Baumgarten*, *A. T. Magnuson* och *Gezelius*, hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka herr *Byströms* ofvanomförmälda motion.

Efter föredragning af paragrafen begärdes ordet af

Herr *Meurling*, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få återtaga mitt yrkande.

Herr *Byström*: Herr talman! Jag är tacksam för det utskottet tillstyrkt min motion om att det moment, som handlar om dissenters, måtte utgå ur § 6, och då det enda yrkande, som blifvit framställt om momentets bibehållande, har återtagits, har jag ingen anledning att vidare uppehålla mig vid frågan, utan ber jag helt enkelt att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets förslag godkändes.

7—14 §§; slutstadgandet; ingressen; rubriken.

Godkändes.

De två öfriga lagförslagen.

Godkändes.

*Angående
folkskolevä-
sendet i vissa
städer m. m.
(Forts.)*

Utskottets hemställan förklarades besvarad genom nu omnämnda beslut.

§ 9.

Vidare förelåg till afgörande bankoutsrottets utlåtande, n:o 8, i anledning af motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående anordnande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor. *Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.*

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till behandling af bankoutsrottet hänvisad motion, n:o 60, hade herrar Lundgren och Forssell hemställt, att Riksdagen måtte besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande inrättande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor samt framläggande för Riksdagen af det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte bifallas.

Efter föredragning af utskottets hemställan lämnades på begäran ordet till

Herr Lundgren som anförde: Herr talman! Jag ber att få erinra därom, att allmänheten förut haft den förmånen att få insätta penningar i riksbanken och att för dessa penningar erhålla ränta. De förslag, som lågo till grund för 1897 års bankreform innehöllo åtskilliga inskränkningar beträffande riksbankens organisation och verksamhet, och bland dessa var äfven den, att allmänheten icke längre skulle få insätta penningar i riksbanken mot erhållande af ränta.

Det tillfälliga utskott, som behandlade nämnda lagförslag, ville emellertid icke vara med om denna inskränkning, utan föreslog på grund af enskild motion, att riksbanken skulle fortfarande äga rätt att af allmänheten emottaga penningar på disposition mot ränte godtgörelse.

Detta utskottets förslag blef af Andra Kammaren antaget, men då Första Kammaren afslog detsamma, så upphörde därigenom allmänhetens rätt att erhålla ränta på medel, som insättas i riksbanken. Det står visserligen öppet för hvem som helst att i riksbanken insätta penningar, men då ingen ränta erhålles, är allmänhe-

Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)

ten föga betjänad därmed, och riksbanken uppfyller numera icke, enligt mitt förmenande, sitt ändamål, hvilket ju består uti att på bästa sätt betjäna allmänheten.

Då nu fråga uppstått om återinförande i riksbanken af vanlig inlåningsrörelse, sådan som i de enskilda bankerna bedrifves, så har förslaget härom, såsom vi finna, blifvit af bankoutskottet enhälligt afstyrkt, med undantag af att jag såsom motionär reserverat mig häremot; och utskottet grundar sin ståndpunkt på ett af fullmäktige i riksbanken afgifvet yttrande, innehållande utdrag ur kommittébetänkanden m. m., som föregingo bankreformen 1897.

Dessa utdrag börja med det yttrandet af 1881 års bankkommitté, att en bank, som genom den honom tillerkända rättighet att ensam utgifva sedlar, erhållit den stora förmånen att af allmänheten upptaga räntefria lån, icke borde tillika bedrifva inlåning mot räntegodtgörelse. Detta vill ju med andra ord säga, att då riksbanken för sin del erhållit den stora förmånen att ensam utgifva sedlar, så böra de enskilda bankerna för sin del få behålla den stora förmånen att ensamma bedrifva inlåning mot räntegodtgörelse.

Hvad riksbankens sedelutgifning beträffar, så har det af gammalt varit en grundlagsenlig rätt för riksbanken att ensam utgifva sedlar, som skola gälla för mynt. De enskilda bankernas sedelutgifning var som bekant tillkommen endast på den ekonomiska lagstiftningens väg, och det var af flera skäl blott en tidsfråga, när denna sedelutgifning skulle upphöra. När beslut härom slutligen fattades vid 1897 års riksdag, så upphörde emellertid på samma gång riksbankens inlåningsrätt. Denna inskränkning i riksbankens verksamhet kan jag för min del icke anse såsom en nödvändig följd af 1897 års reform beträffande sedelutgifningen, utan endast såsom *en eftergift till förmån för de enskilda bankerna*; och denna uppfattning torde icke jäfvas af de skäl, som då anfördes för ifrågavarande inskränkning. Dessa skäl mot inlåningsrörelse i riksbanken ha fullmäktige i sitt nu afgifna yttrande återopat.

Nämnda skäl innehålla i korthet bland annat, att det skulle vålla svårigheter att få de inlånade medlen väl placerade, att banken måste söka efter låntagare och löpte fara att råka ut för mindre goda sådana än den bank, som kan i allt lugn invänta och utvälja de bästa. Hvad dessa farhågor beträffar, kan man vara förvissad om, att riksbanken icke behöfde söka efter goda låntagare; sådana komme nog af sig själfva, och banken behöfde säkerligen icke göra något annat än att utvälja just de bästa. Såsom *ett exempel* må nämnas den skrifvelse, som af Stockholms fastighetsägarförening genom dess styrelse inlämnades till riksbanken i början af detta år.

Vidare invändes, att bankens ställning är tryggare, om depositioner *icke* emottagas till förräntande, enär banken då behöfver tänka endast på inlösen af sina sedlar, men icke på inlösen af ut-

gifna depositionsbevis. Ja, visserligen kan det vara bekvämt för banktjänstemännen att ha så litet att beställa som möjligt; men jag anser, att det skulle vara ganska nyttigt, om afdelningskontoren finge något mera att göra och att pröfva sina krafter på, och om äfven hufvudkontoret och själfva ledningen finge något mera att syssla med. Jag är öfvertygad om, att de alla skulle gå i land därmed och att bankens ställning därigenom skulle än ytterligare tryggas.

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

Till och med vid hufvudkontoret här i Stockholm torde tjänstgöringen, såsom det vill synas, vara långt ifrån ansträngande och icke heller nöjaktigt ordnad, då, enligt uppgift i en hufvudstads-tidning härom dagen, en tjänsteman, som i riksbanken innehar två mycket kräfvande chefsbefattningar, för hvilka han är rikligt aflönad, *samtidigt* uppbär betydande arvoden såsom styrelsemedlem i icke mindre än fem uppgifna aktiebolag. När detta, om uppgiften är riktig, kan vara förhållandet vid hufvudkontoret, där hvarje post väl borde någorlunda fullt ut taga innehafvarens tid och krafter i anspråk, hur skall det då vara vid afdelningskontoren?

Vidare invändes att, om det stode allmänheten öppet att mot ränta deponera sina besparingar i landets sedelutgifvande bank, skulle detta vilseleda riksbankens uppfattning om storleken af landets behof af rörelsemedel. Enligt mitt förmenande måste denna uppfattning framträda minst lika tillförlitligt, när allmänhetens besparingar erbjudas åt riksbanken, som när de gå till enskilda banker.

Det har sagts, att inlåning i riksbanken skulle verka därhän, att de enskilda bankerna höjde räntan. I detta afseende hyser jag samma mening, som uttalades i en 1897 af hr Gustafsson i Andra Kamnaren väckt motion, hvori det heter så här: »Den betydande lånerörelse, som under senare åren alltmer utvecklats, gör det nödvändigt, att en gradmätare förefinnes, som något så när kan reglera den skäligen ränta, som af lånebehöfvande uttages. — En sådan gradmätare är otvifvelaktigt riksbanken, hvarpå tydligen bevis förefinnas på de orter, där riksbanken redan kunnat upprätta afdelningskontor. Afdelningskontorens upprättande har haft till följd, att på platsen förutvarande penningeinträttningar måst åt lånebehöfvande hålla räntefoten i jämbredd med riksbankens ränta. Skall detta till sin helhet förverkligas, återstår att se till, det såväl den ena som den andra lånebehöfvande samhällsklassen kan komma i åtnjutande af de fördelar, riksbanken erbjuder.»

En af fullmäktige i riksbanken, nämligen herr von Friesen, har till fullmäktiges yttrande angående inlåningsfrågan fogat ett särskildt uttalande, hvori han med några få ord vidrör sin förra och nuvarande ståndpunkt i denna fråga.

När samma fråga behandlades i Andra Kamnaren 1897, ytt-

Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)

rade herr von Friesen bland annat: »Det är med detta ungefär som med latinet i skolfrågan: det har blifvit en dogm för alla rätttrogna — och *det här* är latindogmen i bankfrågan, nämligen att en centralbank icke får taga emot penningar på ränta. Detta har så gått in i uppfattningen hos det ringa fåtal, som teoretiskt sys-slar med bankfrågor, att det för dem blifvit en dogm, och lika ogärna, som skolfackmännen släppa latinet i skolfrågan, lika ogärna släppa bankfackmännen detta latin i bankfrågan.»

Nu finna vi emellertid af herr von Friesens eget uttalande, att han själf omfattat denna dogm och alltså ökat de rättroende teoretiserande bankmännens antal, och han motiverar detta därmed, att den för riksbanken gällande »lagen varit i kraft i snart 12 år, och någon olägenhet af lagens ifrågavarande bestämmelser under den gångna tiden icke försports.» Min öfvertygelse är att om riksbanken hade fortsatt sin inlåningsrörelse, så skulle icke heller detta medfört någon olägenhet utan tvärtom fördelar i stor utsträckning både för allmänheten, riksbanken och staten.

Utskottet säger på sjunde sidan, att »1897 gjorde sig inom riksbankens fullmäktige olika åsikter gällande rörande lämpligheten» att inrymma rättighet för riksbanken att godtgöra ränta å insatta medel. Nu, efter vunnen erfarenhet, äro fullmäktige ense om, att »ändring i hvad för närvarande gäller beträffande riksbankens inlåning *icke* är önskvärd». När det talas om »vunnen erfarenhet», så får jag fästa uppmärksamheten på, att fullmäktige icke på många år haft någon erfarenhet i den inlåningsrörelse, som här är ifrågasatt.

Af 1860 års bankkommitté omtalas, »huru de enskilda bankerna, likasom riksbanken, hufvudsakligast grundat sin rörelse på sedelutgifning och däremot, ända till de senaste åren, åsidosatt den upplåningsrörelse, hvarigenom bankverksamheten först kan anses uppfylla sin bestämmelse», och vidare anföres, att »om också bankanstalternas förmåga att oafbrutet fullgöra sina förbindelser måste i främsta rummet afses och vore genom vårt banksystem betryggad, utgör dock detta ensamt ingalunda något tillfredsställande resultat, såvida bankverksamheten i öfrigt endast ofullständigt uppfyller sitt ändamål». Detta oaktadt är det nu så, som det yttrades i Första Kammaren 1896, att »sedelemisionen stannar på ena sidan och inlåningen mot ränta på den andra», d. v. s. att de enskilda bankerna röra sig med både egna medel och allmänhetens och därjämte äfven anlita riksbanken, men riksbanken är så mycket som möjligt afstängd från all direkt beröring med den stora allmänheten och dess besparingar. Frågar man om anledningen härtill, så ha vi af finansministern från 1897 det svaret, att »han var öfvertygad om, att riksbanken, äfven utan inlåningsrörelse skulle få alledes tillräckligt att göra och en alldeles tillfredsställande vinst».

En talare i Första Kammaren yttrade under öfverläggningen

1897, att genom riksbankens sedelutgifning »vinsten blir så stor, att det ingalunda bör från riksbankens sida ifrågasättas att jämväl hafva någon inkomst af medel som insättas på deposition eller giro».

Af dessa yttranden framgår, att man ansåg, att riksbankens vinst skulle genom inlåningsrörelse blifva större än utan sådan, och detta torde i väsentlig mån varit anledningen till utskottets af 1897 beslut att tillstyrka rättighet för riksbanken att betala ränta för medel, som voro insatta på deposition. I detta beslut voro Andra Kammarens utskottsledamöter fullkomligt eniga. Utskottsledamöterna från Första Kammaren voro enhälligt emot beslutet, men den aflagda sedeln fälde utslaget till Andrakammarledamöternas förmån. När kamrarne sedan stannade i olika beslut, blef bestämmelsen om ränta för medel, insatta på deposition, struken, men bestämmelsen om ränta för medel, som på upp- och afskrifningsräkning insättas af firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken och ej själfva drifva bankrörelse, bibehölls.

Det torde emellertid vara ganska tydligt, att då riksbankens utlåningsrörelse omfattar åtminstone i någon mån äfven så kallade afbetalningslån, så borde denna utlåning på lång tid vara förenad med inlåning på lång tid. Det vore väl vida lämpligare än att härtill använda så korta papper som sedlar. Allmähetens behof af såväl afbetalningslån som andra lån på längre tid kunde då i mera omfattande mån blifva tillgodosedt.

Att utlåning på längre tid rätteligen bör vara förenad med inlåning på längre tid, finner för öfrigt stöd i det svar, som fullmäktige i riksbanken afgifvit på Stockholms fastighetsägares af mig här förut omnämnda skrifvelse.

I detta svar framhålla fullmäktige, att »när en allmän bankregel bjuder, att hvarje bank skall söka rätta sin utlåning efter sin inlånings beskaffenhet, så att, då inlåningen är på kort tid, de utlånta medlen icke till någon större del bindas för längre tid, torde föreningen finna att riksbanken, hvars skulder till öfvervägande del utgöras af sedlar, inlösbara vid anfordran, icke kan eller bör i någon betydligare mån utlåna sina medel mot förskrifningar eller säkerheter, de där icke kunna beräknas komma att vid förfall betalas eller utan svårighet kunna realiseras».

I fastighetsägarföreningens skrifvelse hade den hemställen blifvit gjord, »att riksbanken så långt för riksbanken gällande lagar, instruktioner och reglemente medgifva, att så långt det kan ske med tillämpande af den likställighet, som torde böra vara mellan olika näringsgrenar rådande i fråga om rätt till stöd genom lån från riksbanken, måtte bifalla inkommande ansökningar om lån mot säkerhet af inteckning uti fast egendom i Stockholm, under förutsättning att mot det erbjudna hypotekets säkerhet inga befogade anmärkningar kunna framställas».

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)

Nu finner man af fullmäktiges svar, att denna hemställan icke kunde bifallas, emedan riksbanken icke sysselsätter sig med inlåning på längre tid. Detta är således enligt mitt förmenande ett fel, som bör afhjälpas, på det att riksbanken må kunna i vidsträcktare mån gagna och tillmötesgå olika samhällsklassers berättigade anspråk och behof både hvad inlåning och utlåning beträffar.

Med anledning af det nu anförda får jag, herr talman, yrka afslag å utskottet hemställan och bifall till min motion.

Herr Palme: Herr talman! Jag har försökt att lyssna till den långa delvis historiska utläggning, som den ärade reservanten har lämnat oss, men jag har dels icke kunnat riktigt följa med hans bevisföring, dels har jag funnit, att det är så mycket han sagt, att det skulle bli nästan omöjligt att ingå på allt. Jag tror heller icke, att det erfordras för att öfvertyga kammaren om, att bankoutskottet haft rätt i sin hemställan om afslag på herr Lundgrens motion.

Som herrarne veta, så finnes det i riksbankens reglemente i § 16 ett mom. som lyder: »Dessutom må fullmäktige kunna ått firmor, som hafva växeldiskontering i riksbanken och ej själfva drifva bankrörelse, öppna upp- och afskrifningsräkning mot räntegodtgörelse.» Denna bestämmelse i bankoreglementet är en kvarlefvande från den tid, då riksbanken och de privata bankerna i Sverige konkurrerade om inlåningen, således om allmänhetens gunst. Genom den senaste riksbankslagen har ju förhållandet blifvit ett annat. Riksbanken står där icke längre såsom en bank, som konkurrerar med de privata bankerna, utan riksbanken är en *bankernas bank*, och riksbankens förnämsta kunder äro just de privata bankerna. Om det nu skulle införas en bestämmelse, sådan som den ärade motionären föreslagit, hvad skulle följden därpå bli? Jo, riksbanken och de privata bankerna skulle återigen börja konkurrera med hvarandra, konkurrera om inlåningen. Hvar och en skulle söka att draga till sig så mycket penningar som möjligt. Nu är det emellertid helt naturligt, att riksbanken aldrig *kan* i det afseendet konkurrera med de privata bankerna. Att riksbanken skulle vid sådant förhållande kunna lämna samma höga inlåningsränta som de privata bankerna, är omöjligt af det enkla skäl, att riksbanken kan icke fruktburgöra sina medel till samma höga ränta, som de enskilda bankerna kunna. Hvilka penningar skulle då riksbanken vid detta förhållande få hos sig insatta? Jo, säkerligen endast de privata bankernas öfverflödsmedel, som dessa i tider af riklig penningtillgång satte in hos riksbanken, för att där af riksbanken få den ränta de kunde få. Komme det så strama tider, då skulle naturligtvis alla dessa privata banker rusa till riksbanken och ta ut sina pengar och därigenom sätta riksbanken i trångmål. Skulle det emellertid icke kunna tänkas, att riksbanken skulle kunna

få *enskilda insättares* penningmedel? Ja, det skulle riksbanken kunna få, men endast på det sättet, att riksbanken då exempelvis förbjöds att utlåna till bankerna, eller det infördes en särskild räntesats för bankerna och en särskild räntesats för enskilda insättare o. s. v. Men, utan det olämpliga i och för sig af sådana bestämmelser, skulle följden äfven här bli densamma, eller att vid tider af strambet och knapp penningtillgång alla skulle skynda att ta ut sina penningar. För riksbanken åter skulle genom en sådan insättning nödvändiggöras, att riksbanken måste, liksom de privata bankerna, kasta sig in i affärsföretag, hvilket med andra ord vill säga, göra utlåning under en risk, som icke är förenlig med en riksbanks ställning. Riksbanken är icke till för att göra affärer, utan riksbanken är till för att reglera hela vårt lands kreditväsen, och det gör riksbanken via bankerna, genom bankerna, genom att rediskontera deras växlar och genom att försträcka dem medel, men icke genom att lämna ränta på insatta medel, o. s. v.

Om vi gå till utlandet, så se vi, hur man ingenstädes i de väl skötta centralbankerna i detta afseende har vågat sig på att lämna ränta på insatta medel. I den tyska riksbankens reglemente heter det uttryckligen: »Å insatta penningar godtgör riksbanken icke ränta.» I den franska bankens reglemente af 1897 finns det förbud för den franska banken att i det afseendet lämna ränta; och det anses, som den ärade reservanten erinrade ifrån debatten 1897, såsom ett bankaxiom, att en centralbank, som är ensam sedelutgifvande, icke kan och icke bör lämna ränta å insatta medel; det vore alltför riskabelt för banken, alltför riskabelt för den allmänna rörelsen.

Herr talman! Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Mallmin* och *Vahlquist*.

Herr Forssell: Herr talman! Jag kunde ju nöja mig med att instämma med min medmotionär, herr Lundgren, i hans yrkande om bifall till motionen, men sedan herr Palme nu kritiserat densamma och förmenat, att den icke alls motsvarar förhållandena inom bankväsendet, ber jag att med några ord få närmare belysa frågan. Jag vet nog, att kammaren anser, att det i sådana frågor som denna bör vara bankmännen, som tala, men hvarken herr Lundgren eller jag är bankman, och därför vet jag på förhand, att kammaren just icke är stämd för hvad vi här uttala. Jag vill dock säga, att dessa frågor icke äro så obegripliga, att man icke kan studera sig in i desamma.

Jag kan för min del icke finna annat, än att de skäl, som utskottet anfört till försvar för sitt afslagsyrkande, äro ganska svaga. Det är också märkligt, att hufvudskälet för utskottets afslagsyrkande är hämtat från ett kommittéutlåtande, som afgafs år 1881, således

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

för 28 år sedan, och att utskottet icke kunnat finna något senare utlåtande eller åberopa några mera nära liggande förhållanden, som bättre rättfärdiga dess hemställan, än just detta kommittéutlåtande. Bankkommittén af år 1881 uttalar bl. a. »att en bank, som genom den honom tillerkända rättighet att ensam utgifva sedlar erhållit den stora förmånen att af allmänheten upptaga räntefria lån, icke borde tillika bedrifva inlåning mot räntegodtgörelse». Jag vill beträffande denna sak säga, att talet om att riksbanken skulle af allmänheten upptaga räntefria lån väl icke är så korrekt, ty mot sedelutgifningen skall väl svara en reell valuta, och denna valuta ligger räntelös, om icke allmänheten betalas genom att få sedlar. Vidare säger kommittén! »Genom att afhålla sig från detta slags rörelse frigör sig banken från tvånget att behöfva uppsöka affärer för att kunna genom utlåning göra fruktbarande medel, å hvilka den själf skall erlägga ränta; och en bank, som måste söka efter låntagare, löper tydligtvis alltid större fara att råka ut för mindre goda sådana, än den bank, som kan i allt lugn vänta på att affärer skola erbjudas honom och bland dessa för sig utvälja de säkraste och mest passande.» Risker skulle således vara så stor för riksbanken, att den icke skulle våga inlåta sig på något sådant som de enskilda bankerna hufvudsakligen syssla med och hufvudsakligen få sin vinst ifrån. Herr Palme påstod också, att riksbanken icke kunde i den delen konkurrera med de enskilda bankerna. Jag kan icke förstå den saken. Icke är det väl aktieägarne i de enskilda bankerna, som sköta bankens affärer, utan det är väl aktiebolagets styrelse och de på bolagsstämman antagna tjänstemännen, som sköta desamma. Därest riksbanken skaffade sig lika goda tjänstemän som de enskilda bankerna, kan jag icke förstå, hvarför icke dessa tjänstemän skulle kunna för riksbankens räkning sköta dylika affärer lika bra, som om det vore för en enskild bank.

Herr Palme sade vidare, att den giroräkning eller upp- och afskrifningsräkning, som medgifves vissa firmor, hvilka ha växeliskontering med riksbanken, är en kvarleva från den tid, då riksbanken hade inlåningsrörelse, men att riksbankens ställning nu hade blifvit en annan; den hade blifvit en bankernas bank, så att bankerna där diskontera sina växlar och liksom få kassaförslag. Herr Palme påpekade, att så är förhållandet i alla utlandets större centralbanker. Ja, det är nog sant, men då vill jag säga, att alla utlandets stora centralbanker äro aktiebanker, d. v. s. de ägas af aktiebolag, men vår riksbank är en statsbank, en nationalbank, och därför blir förhållandet här ett helt annat. Dylika aktiebanker, såsom den franska och engelska, ha sina reglementen fastställda af regeringen, och de kunna naturligtvis icke ändra dem, äfven om de så ville. Det har af en fransk deputerad Burdeau påpekats, att det är ett stort fel hos just den franska centralbanken,

att den icke mottager penningar på deposition, och han säger därom: Om franska centralbanken ville mottaga penningar mot ränta och endast gifva 1 % för deposita, som kunde vid anfordran återkrävas, skulle en kolossal summa af deposita — säkert upp mot en miljard — flyttas från de privata bankerna till franska banken, som skulle finna sig satt i deras ställe i den viktigaste och sundaste af deras funktion, i den som är deras verkliga raison d'être. Ja, herr Palmes påstående, att riksbanken icke skulle gagna det allmänna genom att ha denna inlåningsrörelse, utan att denna bättre skötes af privatbankerna, samt att riksbanken skall stödja dessa privatbanker, är samma påstående, som man hörde på den tiden, då det var tal om att taga ifrån de enskilda bankerna deras sedelutgifningsrätt. Då sades också, att allmänheten icke kunde undvara de enskilda bankernas hjälp i det fallet. Jag ber att få anföra något af hvad som på den tiden yttrades af de ledande männen för de enskilda bankerna. De sade bland annat följande: »Vi yttrade vidare, såsom vår andra anmärkning mot upphäfvandet af de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, att en dylik åtgärd skulle utöfva ett ödesdigert inflytande på vårt lands näringslif. Må man, för ett riktigt omdöme härom, först och främst öfvertänka, huru de enskilda bankerna till landets fromma verkat under den tid, de ägt bestånd. Det gagn de medfört, har ej bestått i någon synnerligen stor vinst åt deras delägare, utan fastmer kommit samhället i dess helhet till godo. De hafva genom inrättande af talrika afdelningskontor åstadkommit, att penningomsättningen i landet ej sammanträngts till vissa större hufvudorter, utan utbredt sig till alla platser, där handel och öfriga näringar, utan större mån tagit fart. De hafva erbjudit åt allmänheten en lätt tillgänglig, säker och förmånlig placering af ledigt kapital. De hafva såsom förlagsgifvare mäktigt verkat för tillgodogörandet af landets naturliga hjälpkällor inom dess skilda delar. Kommittén har med sina sifferuppgifter om de enskilda bankernas inlåningsrörelse, om deras verksamhet såsom förläggare af allmänhetens behof af rörelsemedel, om beloppet af deras utställda postremissväxlar, själf lämnat ett bevisande vittnesbörd om det gagn de enskilda bankerna medfört såsom en mäktig häfstång för kapitalbildningen, produktionen och den dagliga rörelsen. Kommer så härtill, att de befordrat en anda af punktlighet och noggrannhet i affärer, hvilken ej kan nog högt uppskattas, samt att under den gångna tiden af deras tillvaro tilliten till deras sedlar, äfven vid tillfällen af allmän misstro och finansiellt betryck, icke någonsin blifvit rubbad, så måste man medgifva, att de gjort sig förtjänta om det allmänna på ett sätt, som rättvisligen bort tillvinna dem fosterlandsvännens varmaste erkänsla.» De befarade således, att om de enskilda bankerna skulle mista sin sedelutgifningsrätt, skulle näringslivet af-taga, och landet skulle bli utan rörelsemedel; de förespådade alla

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

möjliga olyckor, som skulle komma att uppstå. Det fanns dock de, som motsade de styrande människans framställningar, och bland dem, som protesterade mot dessa framställningar om nödvändigheten af att beröfva de enskilda bankerna deras sedelutgifningsrätt, var herr L. O. Smith i Första Kammaren. Han sade bland annat: »Det är sålunda på tvenne skäl, som bauksyndikatet grundar sin mening, att de enskilda bankernas sedelutgifning ej bör begränsas. Först och främst skulle riksbanken sakna förmåga att vid hastigt inträffande stegringar i allmänhetens penningbehof tillhandahålla det erforderliga beloppet af fyllnadsmedel, d. y. s. sedlar. Något mera barockt låter näppeligen tänka sig. Ännu har man ej hört talas om en sedelutgifvande bank, som ej kunnat förse rörelsen med tillräckligt belopp sedlar, men väl om motsatsen.» Han påvisade sålunda, att riksbanken skulle i det fallet mycket väl kunna sköta sedelutgifningen för det behof, som förefanns i landet. Herr L. O. Smith har fått rätt och de ledande bankmännen orätt, ty ehuru sedelutgifningen fräntogs de enskilda bankerna i slutet af 1890-talet, ha inga af de olyckor, som bankmännen 1881 förespådde skola bli följderna, däraf inträffat. På samma sätt är det nu. Herr Palme förmenar, att riksbanken ej kan konkurrera med de enskilda bankerna, och anser, att riksbanken i det fallet skulle göra mera skada än gagn; näringslivet skulle vidare skadas och det vore bättre att stödja de många enskilda bankerna i landet.

I det föreliggande utlåtandet säges det vidare: »En inlåning mot ränta skulle måhända också kunna verka därhän, att näringslivet finge undvara förmånen af lägsta möjliga utlåningsränta, då nämligen de öfriga bankerna, i konkurrens med centralbanken, för att uppväga den större säkerhet, som denna skulle erbjuda, möjligen blefve tvungna att höja sin inlåningsränta utöfver hvad som eljest skulle påfordras; en åtgärd, som i sin ordning ej kunde undgå att inverka äfven på deras utlåningsränta.»

Ja, det är detsamma, som också herr Palme sagt. Han menade, att i goda tider skulle det bli de privata bankernas öfverflödiga kapital, som skulle komma riksbanken till godo, men i dåliga tider skulle det återigen bli riksbanken, som skulle få nöjet att gifva ut de pengar, den förut mottagit. Man kunde gärna säga om detta, som herr L. O. Smith på sin tid sade om de nämnda styrelseherrarne, att det är väl ändå bra mycket att säga på det sättet, ty jag förmodar, att den, som har penningar att lämna in i en bank på disposition, frågar väl först efter säkerhet. Mig tyckes, att riksbanken borde kunna bjuda större säkerhet än de enskilda bankerna. Om en bank bjuder en öfver allt tvifvel höjd säkerhet, bör den draga till sig mera kapital än de banker, som ej kunna erbjuda sådan säkerhet, äfven om dessa senare erbjuda en högre ränta. Många personer se väl i första rummet efter säkerhet och

först i andra efter vinst. Men jag tror ej, att detta är ensamt afgörande. Man behöfver ej endast tänka sig, att det skulle vara sådana personer, som önska god säkerhet, som skulle öfverlämna sina penningar till riksbanken, äfven andra skulle göra det, isynnerhet i landsorten, där nu riksbanken har så många afdelningskontor.

Jag tror ej heller, att hvad som anförts mot en inlåningsrörelse i riksbanken är det verkliga hufvudskälet, åtminstone från herr Palmes sida sedt. Det är nog andra intressen, som stå på spel i denna sak. Hvarifrån taga de enskilda bankerna sina utdelningar och vinster? Dessa komma väl ej från ingenting heller. De uppstå naturligtvis af skillnaden mellan inlåningsränta och utlåningsränta. Vi skola äfven besinna, att nationalförmögenheten stiger med hvart år, och man ser af de statistiska uppgifterna, att om ock siffrorna härvidlag något växla, är ökningen i alla fall betydlig. Somliga år har ökningen af depositionskontot uppgått till hundra millioner kronor; för närvarande är en milliard deponerad i de enskilda bankerna. Det är naturligtvis, som jag förut nämnde, de enskilda bankernas förnämsta affärsrörelse, detta att sköta in- och utlåningsrörelse. Det är på denna rörelse de tjäna de mesta penningarne, och det är därför naturligt, att de äro rädda för, att sådana förslag komma fram, att riksbanken bör konkurrera med de enskilda bankerna. En sådan farhåga gjorde sig också gällande under sedelutgifningens dagar, då man ville påstå, att riksbanken ej ensam kunde sköta sedelutgifningen utan ovillkorligen måste ha hjälp af de enskilda bankerna. Banksyndikatet har i detta afseende uttalat, att näringslifvet skulle gå tillbaka, och spått, att det skulle bli kriser och svåra olyckor i vårt näringslif, om ett förslag åsyftande upphäfvande af sedelutgifningsrätten för de enskilda bankerna skulle gå igenom. Nu har det ju ej blifvit så, utan, som herrarne veta, gick allt sin gilla gång, när man tog från de enskilda bankerna deras sedelutgifningsrätt. Jag har ej hört af någon olycka. Jag tror icke heller, att det skulle vara olyckligt, om Riksdagen nu beslutade en utredning af denna fråga.

Det är att märka, att vi ej yrka på, att riksbanken nu genast skulle börja med inlåningsrörelse, utan vi hafva endast påyrkat, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, beträffande inrättande af inlåningsrörelse vid riksbanken och dess afdelningskontor samt framläggande för Riksdagen af det förslag, hvartill utredningen kunde föranleda».

Om en utredning verkligen visar, att riksbanken skulle kunna åtaga sig att konkurrera med de enskilda bankerna, så tror jag ej, att det skulle vara till skada hvarken för allmänheten, riksbanken eller staten, utan det skulle, som vi i vår motion påpeka, vara till vinst för allmänheten. Man säger också på andra områden, att konkurrens är någonting godt och önskvärdt. Det skulle den vara här också. Allmänheten skulle ju få lättare att placera sina be-

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

sparingar. Jag kan icke på något sätt se, att en förändring icke skulle vara till nytta för allmänheten. För staten skulle den ju bli en ren vinst. Då de enskilda bankerna ha sin förnämsta vinst af in- och utlåningsrörelsen, borde väl också staten få draga fördel af samma vinst. Under dessa tider, då man går och letar efter 50-öringar att belägga växlar med, är det väl bättre att taga reda på millioner, som rulla in i de enskilda bankernas aktieägares kassakistor. Det synes mig verkligen, att vi ej yrkat något otillbörligt, då vi endast önska, att Riksdagen skall skrifva till Kungl. Maj:t och begära utredning i denna sak, om riksbanken kan åtaga sig inlåningsrörelse, och hvilken vinst denna kan medföra för staten. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till min och herr Lundgrens motion och afslag å utskottets hemställan.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Jag har begärt ordet i föreliggande fråga förnämligast därför, att jag ej gärna vill låta tillfället gå mig förbi att uttala min uppfattning om det, som ändå blir själfva innebörden i den föreslagna förändringen i riksbankens verksamhet.

Med riksbankens verksamhet och all bankverksamhet öfver hufvud taget sammanhänger ju förnämligast frågan om kreditförhållandenas ordnande här i landet och frågan om möjligheten af att till industri och näringar skaffa så billigt och lätt tillgängligt rörelsekapital som möjligt. Frågan om hur riksbanken skall i en framtid utvidga sin verksamhet kommer ju närmast att sammanhänga med, hur de enskilda bankerna å sin sida förmå att på ett tillfredsställande sätt sköta kreditförhållandena i landet. Nu kan jag ej undgå att säga det, att icke är det så alldeles hädiskt att ställa sig tvislande inför frågan om, hvilken uppgift som för närvarande är den mest tongifvande och mest utslagsgifvande i den enskilda bankverksamheten, huruvida det är den spekulativa uppgiften att sköta verksamheten på samma sätt som hvilket annat kapitalistiskt företag som helst, med andra ord att gifva det i detta företag insatta kapitalet så stor afkastning som möjligt, eller om den uppgiften är grundläggande för den enskilda bankverksamheten, att den skall tillfredsställa kreditbehovet, lånebehovet och förlagskapitalbehovet här i landet. Är det så, att den enskilda bankverksamheten mer och mer kommer att utveckla sig i den riktningen — hvad jag tror mig ha förmärkt att den gör — att den mer och mer blir spekulationsverksamhet i stället för en verksamhet, som går ut på att fylla kreditbehovet, då framträder den saken med naturnödvändighet, att staten får se till, om den genom sitt organ kan tillfredsställa kredit- och lånebehovet i landet på bättre sätt, än de enskilda bankerna kunna göra det. Bankverksamheten har ju nästan öfvergått till att mer och mer blifva handel med penningar, och den handeln har ju under tider som gått,

till och med under fjolåret, det hårda året, visat sig vara en ganska lönande handel. Granska vi de enskilda bankernas vinstutdelningar, skola vi se, att deras rörelse i allmänhet gått utmärkt, åtminstone med rätt stor vinst, och då kan ju den frågan kombineras med frågan, huruvida ej den vinsten, som i själva verket icke är någon produktionsvinst utan endast en vinst på handel med penningar, vore något för staten att reflektera på, då ju alltid behovet af förlagskapital och kredit är stort och måste tillfredsställas. Detta är en synpunkt, som helt visst kan anläggas i samband med behandlingen och synandet af, hur riksbankens verksamhet skall te sig i en framtid.

När man säger, att faran ligger förnämligast däri att riksbanken skulle öfvergå från sin nuvarande uppgift att vara en bankernas bank till att kanske konkurrera med de andra bankerna och öfvertaga en del af deras funktioner, så får jag säga, att riksbankens uppgift visserligen nu är angifven i de bestämmelser och den stadga, som finnas för densamma, men det är dock icke uteslutet, att staten icke skall, om ett allmänt behof göres gällande, kunna göra förändringar häruti, förändringar som komma att tjäna både staten och de enskildas intressen.

Jag har fäst mig vid ett yttrande i utskottets utlåtande, nämligen det, som innehåller, att, om riksbanken skulle börja att drifva en större utlåningsverksamhet, — det säger sig själf, att om det finnes folk som äro lyckliga nog att ha penningar till öfvers och de placera dessa i riksbanken, banken då drifves till utlåningsverksamhet — det skulle ligga fara i, att riksbanken engagerade sig i och för tillfredsställandet af det allmänna lånebehovet, ty, när det gällde inlösning af föreliggande tillgodohafvanden, skulle den utelöpande sedelstocken ej räcka till. Jag kan ej förstå detta. Meningen skulle väl ej vara att lägga upp en ny sedelstock för att tillfredsställa detta lånebehof med dessa låns olika hypotek som valuta för den nya sedelstocken. Skillnaden blir väl endast den, att de penningar, som nu passera genom de enskilda bankerna, skulle gå direkt genom riksbanken. Jag kan för min del ej fatta, att den faran skulle bli så stor, som utskottet vill göra gällande, då det säger:

»Men riksbankens uppgift är icke att förlägga rörelser utan att förse landet med rörelsemedel. Detta sker genom att riksbanken i utbyte mot sina sedlar får sådana valutor, som enligt banklagen kunna tjäna till underlag för de utelöpande sedlarne.»

Jag ber att få framhålla ännu en sak. Hur kommer det att ställa sig och hur ställer det sig sedan, när det blir hårda tider och de enskilda bankerna komma på gungfy? Jo, då blir det ju riksbanken, som i alla fall får träda emellan. Om man skall utgå från den förutsättningen, att under goda tider de enskilda bankerna skola få operera och genom sin verksamhet ej blott hålla näringar

*Angående
anordnande
af inlånings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

*Angående
anordnande
af inlänings-
rörelse vid
riksbanken.
(Forts.)*

och industri på fötter utan äfven genom sin verksamhet uppmuntra *den osunda spekulationslustan* på olika områden och draga vinsten af uppsvinget, då är det ej heller uteslutet, att de i sin mån bidra till, att dessa hårda tider kunna inträffa. När sedan sådana hårda tider komma, begär man och så har ju äfven skett denna vinter att riksbanken skall ställa sig säkrande och skyddande bakom dessa enskilda bankföretag.

Detta är, herr talman, några synpunkter som jag ej ansett obefogade att framhålla vid behandlingen af denna motion, därför att denna angelägenhet blir ändå, som jag förut framhållit, en fråga som hör framtiden till och kommer att sammanhänga med, hur den enskilda bankverksamheten förmår att på tillfredsställande sätt fylla och ordna lånebehovet. Och därmed sammanhänger också frågan, om staten genom sitt organ, riksbanken, skall i större utsträckning söka öfvertaga och fylla äfven den funktion, som i motionen åsyftas.

Herr talman! Jag har för närvarande intet yrkande.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen gifvit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 10.

Bankoutskottets häruppå föredragna utlåtande, n:o 9, i anledning af motion om ändrad lydelse af 43 § i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning, blef af kammaren godkändt.

§ 11.

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.*

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfördt bankoutskottets memorial, n:o 10, angående ändringar i aflöningsstaten för riksbanken.

Uti skrifvelse den 25 februari 1909 hade fullmäktige i riksbanken hos bankoutskottet hemställt, att utskottet ville hos Riksdagen föreslå, dels att två tjänster öfver stat vid riksbankens hufvudkontor, en i andra och en i första graden, måtte öfverföras på ordinarie stat, dels ock att vid samma kontor måtte inrättas fem nya tjänster å stat, nämligen två i andra graden och tre i första graden.

Utskottet hemställde, att Riksdagen måtte besluta sådan ändring i aflöningsstaten för Sveriges riksbank, att vid hufvudkontoret antalet tjänstemän å lönestat bestämdes

- a) i första tjänstegraden till 44, och
- b) i andra tjänstegraden till 33.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar *Kronlund, Thylander* och *Neiglick*, hvilka ansett sig icke kunna biträda utskottets hemställan i föreliggande ärende.

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

Utskottets hemställan upplästes, hvarefter

Herr Thylander yttrade: Herr talman! Som kammaren torde finna, är vid detta memorial bifogad en reservation, och det är för att i någon mån försvara denna reservation, som jag begärt ordet.

Det förslag till ändring i aflöningsstaten för Sveriges riksbank, som nu är föredraget, har sin förhistoria, som jag något litet måste beröra. Denna förhistoria består däri, att under förlidet år inkom till bankofullmäktige ansökan från åtta tjänstemän i riksbanken — ansökan är dagtecknad den 20 oktober 1908 — och i denna ansökan anhålla dessa åtta tjänstemän, att dem måtte beredas tillfälle att blifva uppflyttade på ordinarie stat i riksbanken, och att sålunda åtta ordinarie platser måtte upprättas vid riksbankens hufvudkontor här i Stockholm. Af deras motivering skall jag tillåta mig att här påpeka följande. De säga:

»Vi inneha alla för närvarande amanuensbefattningar, för hvilka ett årligt arvode af kr. 2,100 utgår. Samtidigt med arvodets höjande till detta belopp borttogs emellertid den möjlighet, som förut fanns, att kunna tillgodoräkna sig tjänsteår i första graden, redan innan man erhållit det med tjänstgöringspenningar förenade s. k. ständiga förordnandet, en omständighet, som i ringa grad nedsätter värdet af den relativt stora höjningen af detta arvode. En befordran till ordinarie tjänst skulle ej endast skänka oss en välbehöfzig förbättrad ekonomisk ställning, utan äfven, hvilket är ej mindre viktigt, en säkrare och i synnerhet vid sjukdom mera tryggad position. Vi kunna ej heller underlåta att framhålla, hurusom det helt säkert ligger lika mycket i bankens eget som i tjänstemännens intresse, att dessa genom en årlig återkommande semesterledighet erhålla tillräcklig rekreation från det ofta uppslitande och enerverande bankarbetet.»

Bankofullmäktige ha i protokoll af den 24 februari innevarande år anfört: »Under åberopande af bilagda utdrag af fullmäktiges protokoll för denna dag hemställa fullmäktige, att utskottet ville hos Riksdagen föreslå, dels att två tjänster öfver stat vid riksbankens hufvudkontor, en i andra och en i första graden, måtte öfverföras på ordinarie stat, dels ock att vid samma kontor måtte inrättas fem nya tjänster å stat, nämligen två i andra graden och tre i första graden.» Detta bankofullmäktiges utlåtande kom till bankoutsittet, och i enlighet därmed är det som nu föreliggande förslag till ändring i aflöningsstaten för Sveriges riksbank framlagts till Riksdagens afgörande. Men i samband med denna fråga har Riksdagen haft att behandla en annan, som icke synes här i

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.*

(Forts.)

bankoutskottets memorial, men som jag ändå måste beröra, emedan det just är denna fråga, som gifvit anledning till, att vid memori-
alet är bifogad en reservation. Det förhöll sig nämligen på det
sättet, att till riksbanken inkom från åtta vaktmästare en ansökan,
i hvilken dessa vaktmästare anhöllo, att det måtte åt dem beredas
tillfälle att erhålla ordinarie tjänst; de begära, att det måtte in-
rättas sex ordinarie vaktmästaretjänster vid Riksdagens hufvud-
kontor eller, om detta icke kunde dem beviljas, att bankoutskottet
måtte taga under öfvervägande, huruvida icke någon ökning i det
till dem utgående arfvodet kunde beredas. När bankoutskottet fick
denna ansökan sig tillskickad, så remitterades den till bankofull-
mäktige. Bankofullmäktige ha i afgifvet yttrande icke tagit hän-
syn till det första alternativet, nämligen inrättandet af sex ordi-
narie tjänster, men beslutit, att man skulle i så måtto öka deras
arfvoden, att aflöning för natt- och söndagstjänstgöring skulle höjas
till 5 kronor 50 öre efter tre års tjänstgöring och efter ytterligare
tre år ökas till 6 kronor 50 öre. När utskottet tog denna fråga
under behandling, ansåg utskottet, att det icke kunde gå i författ-
ning om att tillstyrka annat än hvad bankofullmäktige föreslagit,
och på detta sätt har frågan behandlats i bankoutskottets memo-
rial. Reservanterna ha emellertid vissa skäl att anse, att denna
framställning från vaktmästarne är fullt lika viktig, om icke mera
viktig, än den, som kommit från de extra ordinarie tjänstemännen.
Vi stödja oss på det förhållandet, att vi i en matrikel, upprättad
öfver riksbankens tjänstemän och vaktbetjäning ha haft tillfälle
att se, huru det ställer sig med tjänstgöringsåldern för tjänstemän
och vaktmästare. Det förhåller sig så, att af åtta tjänstemän alla
blifvit antagna i riksbankens tjänst efter år 1902 och att alla dessa
tjänstgjort i riksbanken som extra ordinarie i sju år. Vaktmästarne
åter ha blifvit antagna under skilda år, men den äldste har tjänst-
gjort i 12 år, den därefter i 10 år, den därefter i nio år, den där-
näst i 6 år och två stycken i fem år. Därtill kommer, att om man
jämför den ålder, som dessa två extra ordinarie kategorier ha, så
finner man, att åldern ställer sig högre hos e. o. vaktmästarne än
hos e. o. tjänstemännen. Det finnes bland dem en tjänsteman,
som är 32 år, men bland vaktmästarne finnes det en, som är 34
år gammal, en annan 32 år, tre äro 31 år, två 30 år, och den
yngste är 26 år gammal. Nu kan man ju fråga sig, om det icke har
någon betydelse för en extra ordinarie statstjänare att räkna med:
för det första det antal tjänsteår, han gått som extra ordinarie,
och för det andra den ålder, som han innehade, innan han blef
ordinarie i ett af statens verk. Mig synes, att bankoutskottet bort
taga hänsyn härtill, så att när utskottet tillstyrkt ordinarie tjänster
åt e. o. tjänstemän, utskottet bort tillstyrka, att dessa sex extra
ordinarie vaktmästare hade kommit på ordinarie stat.

Det är en annan omständighet, som jag särskildt ber att få

påpeka: det kan icke vara klokt, att gå utöfver de trettio åren, innan man förmår att räkna tjänsteår för att blifva pensionsdelaktig; går det öfver den tiden, är det för långt. Det är i allmänhet praxis i statens verk, och äfven vid enskilda verk, att där det finnes ordinarie befattning, bör den uppnås före 30-årsåldern. Oss har därför synts, att skälen för tillstyrkande af ordinarie plats för ifrågavarande e. o. vaktmästare äro lika starka som eller om möjligt starkare än skälen för tillstyrkande af ordinarie plats åt dessa e. o. tjänstemän, och därför ha vi icke kunnat vara med om att tillstyrka ordinarie platser för tjänstemän utan att på samma gång ordinarie befattningar för vaktmästare tillstyrkas.

*Angående
ändringar i
aflöningsta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

Nu är det verkligen så, att de anförda skälen ha icke synts oss reservanter hafva varit tillräckligt talande för att afslå vaktmästarnes framställningar. Det föredrogs i utskottet ett skäl, som vägde mycket tungt för afslag, men detta skäl, säger man, är af konfidentiell natur. Jag för min del har svårt att fatta, hvarför ett konfidentiellt skäl skall begagnas såsom skäl för afslag på en framställd begäran. Men jag böjer mig för deras mening, som säga, att konfidentiella skäl här kunna förefinnas. Men just detta, att man på konfidentiella skäl kunnat afstyrka en så billig begäran som denna, har på mig den verkan, att jag anser, att frågan om tillsättande af ordinarie tjänstemän icke är af mer brådskande art, än att den kan anstå till nästa år, och då kunna dessa båda frågor behandlas samtidigt och vägas med skäl, som icke behöfva vara konfidentiella, så att kammaren får döma, huruvida ett skäl kan vara värdt att taga fasta på eller icke. Detta är för mig ett afgörande skäl.

Herr talman, jag anhåller om afslag på utskottets hemställan i den föredragna punkten.

Häruti instämde herr *Neiglick*.

Vidare anförde

Herr Palme: Herr talman! Det torde vara bekant, att riksbankstjänstemännen indelas i fyra olika grader. Den första är den så kallade kontors- och kassaskrifvargraden; den andra bokhållare- och kassörsggraden; den tredje kamreraregraden; den fjärde bankkommissariegraden. Som af själfva beteckningarna framgår, ha andra gradens tjänstemän kassavården om hand. Nu finnes det emellertid två stycken platser, som äro förenade med kassavård och som det oaktadt ha måst beklädas med tjänstemän af första graden, på grund af tjänstemannabrist. Bankofullmäktige föreslå därför nu, att dessa båda tjänstemän, som ha kassavård om hand, skola uppflyttas till andra graden och at det således skall tillsättas två andragsplatser för dessa båda kassavårdande tjänste-

Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)

män. Vidare anmäla bankofullmäktige för utskottet, att bankofullmäktige, jämlikt dem i § 60 riksbanksreglementet medgifven rätt, ha tillsatt öfver stat två tjänster, en af första graden och en af andra graden. Denna paragraf 60, mom. 2, har följande lydelse: »Skulle för göromålen obehindrade gång ökade arbetskrafter för någon tid finnas oundgängligen behöfliga, äga fullmäktige att utöfver stat anställa den eller de tjänstemän, som erfordras.» Då det här står »för någon tid», kan detta icke få tillämpas alltför länge, utan om det visar sig — och det har visat sig i detta fall — att, såsom fullmäktige säga, dessa tjänster *icke kunna för riksbanken undvaras*, så har bankoutsnittet ansett det vara sin plikt att tillstyrka jämväl dessa personers uppförande på ordinarie stat.

Vidare finnes det, om man ser efter i samma matrikel, som den siste talaren citerade, tio stycken amanuenser; dessa amanuenser äro extra ordinarie tjänstemän. Men de äro något för mer än vanliga extra ordinarie tjänstemän: de äro fördelade på bestämda tjänster, på olika byråer och ha 2,100 kronor i lön, kunna således icke förordnas att förrätta förstagrads tjänst, då de endast skulle få 1,800 kronor, hvilket är arfvodet för dylikt förordnande; de kunna således icke förordnas därtill utan att förlora af sin lön. Därför och då det äfven ur andra synpunkter är nödvändigt att få tjänstemännen på afdelningen såsom fasta, så vilja bankofullmäktige hemställa — och denna hemställan har omfattats äfven af utskottet — att af dessa amanuenser en del måtte öfverföras på ordinarie stat. För att lämna sex af dessa amanuenser tillfälle att öfverföras på ordinarie stat, finnes det genom de förslag till ordinarie platser i första och andra graden, som förut af mig påpekats, tre platser, där det blir vakanser i första graden. Sålunda skulle det gälla att tillsätta tre nya platser i första graden för att på det sättet flytta upp dessa tre amanuenser.

Detta är innebörden af bankoutsnittets förslag, och det har bankoutsnittet enhälligt varit med om på de tre reservanterna när. Nu ha, såsom den siste talaren omnämnde, äfven inkommit ansökningar till bankoutsnittet, att bankoutsnittet ville behjerta och inför Riksdagen framlägga förslag om dels löneförhöjning för riksbankens ordinarie vaktmästare, dels öfverförande på ordinarie stat af sex stycken extra ordinarie vaktmästare. Hvad den första frågan, löneförhöjningen, beträffar, så har jag för min del varit synnerligen tilltalad af denna framställning och varit med om den inom utskottet, men den åsikt, som af oss där företrädde, vann icke majoritet. Hvad däremot beträffar de sex extra ordinarie vaktmästares öfverflyttande till ordinarie stat, så ha i sin framställning till bankoutsnittet dessa sex vaktmästare framställt två alternativa förslag. De ha framställt en begäran att öfverflyttas till ordinarie stat för att extra ordinarie-tiden så mycket som möjligt måtte förkortas, men säga: »Skulle emellertid denna vår fram-

ställning icke kunna bifallas, våga vi vördsamt anhålla, att bankoutskottet måtte taga under öfvervägande, huruvida icke någon ökning uti det till oss utgående arfvodet skulle kunna oss beredas». Denna deras skrivelse är daterad den 28 december. Den 21 januari, således ungefär en månad därefter, hade bankofullmäktige sammanträde. De togo då de extra ordinarie vaktmästarnes framställning under öfvervägande och beslöto, som också herr Thylander nyss omnämnde, en ganska väsentlig ökning af arfvodet per natt, om jag så må säga, för dessa extra ordinarie vaktmästare, som ha nattjänstgöring på sin lott. Deras första alternativa begäran att blifva öfverflyttade till ordinarie stat kunde icke bifallas af bankofullmäktige, men det andra alternativa förslaget om löneförhöjning har bifallits, och bankoutskottet har för sin del anslutit sig till detta åskådningssätt.

Mig förefaller det som ett synnerligen egendomligt resonemang att säga, som reservanterna synbarligen göra: vi äro mycket gärna med om att öka platserna på stat för tjänstemännen med hvad här föreslås, men därför att icke bankoutskottets majoritet varit med om att bevilja förhöjning för vaktmästarna, vilja vi icke följa vår öfvertygelse beträffande tjänstemännen. Dessa två saker ha enligt min uppfattning icke något sammanhang med hvarandra. Anse vi, att tjänstemännen — de platser, som här begäras af bankofullmäktige — böra sättas på ordinarie stat, låt oss då besluta om detta. Jag behjärtar lifligt vaktmästarnes kraf, men jag föreställer mig, att det vid denna riksdag icke kan gå för sig att få deras hemställan bifallen. Men jag för min del skall gärna ett annat år vara med om, att det på något lämpligt sätt måtte sörjas för, att deras ställning blir tillfredsställande ordnad.

Herr talman, jag yrkar bifall till bankoutskottets förslag.

Med herr Palme förenade sig herrar *Vahlquist* och *Mallmin*.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! När den föregående talaren sade, att han behjärtade dessa extra ordinarie vaktmästares framställning, så är det så mycket mera egendomligt, att han inom bankoutskottet varit mot deras, för öfrigt från vår synpunkt fullt berättigade, framställning. Här föreligger samtidigt till behandling tvenne framställningar från extra ordinarie tjänsteinnehafvare, dels från extra ordinarie tjänstemän och dels från extra ordinarie vaktmästare. De extra ordinarie tjänstemännen ha en extra ordinarie tid på 7 år, de extra ordinarie vaktmästarnes tjänstetid varierar mellan 9 och 12 år. Därtill kommer, att dessa extra ordinarie vaktmästare utom sin dagliga tjänstgöring dessutom hafva en nattjänstgöring hvar tredje och understundom hvarannan natt äfvensom nattjänstgöring hvar tredje söndag. Med denna dubbla tjänstgöring ha dessa extra ordinarie

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)

vaktmästare fått gå i en tio år. Man skall väl dock betänka, hur nervslitande och nervförstörande denna dubbla tjänstgöring är. Äfven om de nu få en liten slant som extra arvode för denna nattjänstgöring, kan väl detta arvode ej rimligtvis anses uppväga den förmån, som för dem ligger i att blifva öfverflyttade på ordinarie stat och sålunda blifva tryggade till ekonomisk existens vid inträffande sjukdom o. d. Man kan, när man sammanställer dessa två kategorier, extra ordinarie tjänstemän och extra ordinare vaktmästare, de senare med en längre tjänstgöringstid, icke anse det rimligt, att bankofullmäktige afstyrker de senares framställning men tillstyrker de förres. Här talas det om, att det framkommit konfidentiella skäl, som tala för afstyrkande af de extra ordinarie vaktmästarnes sak. Ja, mina herrar, jag medger ej någon rätt att inom utskottet framlägga konfidentiella skäl, som icke kammaren skall ha reda på. Jag anser att kammaren har lika stor befogenhet som rätt att se till alla de skäl och normer, som kunna belysa frågan eller motivera frågans till- eller afstyrkande. Det tillställdes oss »utom protokollet» en promemoria af en utaf bankofullmäktige. I denna såges följande, som verkligen är karakteristiskt: »Nattvaktstjänsten, förrättad af ordinarie, skulle lätt föranleda till slapphet. Om en ordinarie vaktmästare somnade i tjänsten, så kan han därför ej afskedas. De extra veta, att ett fel i natttjänstgöringen kan för dem medföra mycket ledsamma följder, särskildt om deras tjänstgöring i öfrigt gifvit anledning till anmärkningar. Det nuvarande systemet synes därför innebära den bästa garantien för en effektiv bevakning på samma gång som det verkar disciplinerande.» Jag får säga, att jag aldrig hört en dylik motivering. Det ser sannerligen ut, som bankofullmäktige skulle anse, att, i och med detsamma en person blir befordrad, slappas plikt känslan och ansvarskänslan. Det borde väl vara tvärt om, och det kan väl ej i all rimlighets namn verka disciplinerande på de extra ordinarie vaktmästarne att få ett tiotal år gå utestängda från möjligheten att bli ordinarie efter en så ofantligt slitande tjänstgöring, som deras i verkligheten är. Förra året befordrades en person till vaktmästare i riksbanken; han hade tjänstgjort i riksbankshuset under 10 års tid som eldare eller maskinist, jag kan ej säga hvilketdera, och sedan i 11 eller 12 år som extra ordinarie vaktmästare. Af denna tid hade han tjänstgjort 10 år i nattvaktstjänst. Jag hemställer till herrarne, om det ej är rättvist — om ej möjligen ännu rättvisare — att dessa extra ordinarie vaktmästare tillgodoses inom rimlig tid med ordinarie befattningar lika väl som de extra ordinarie tjänstemännen skola tillgodoses. Här har, mina herrar, vid denna frågas afgörande gällt att noga se, att rättvisa skipas mellan de olika tjänsteinnehafvarne och att den ena klassen icke obehörigen gynnas framför den andra. Här hafva åtminstone vi reservanter icke ansett denna rättvisa vara skipad, om den ena,

mindre meriterade tjänsteinnehafvaren befordras till ordinarie, under det att man icke låter den andra, mera meriterade tjänsteinnehafvaren befordras. Det är därför, herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

I detta anförande instämde herrar *Branting, Tengdahl, Lindblad, Lindley, Thorsson och Rissén.*

Herr Palme: Herr talman! Det är lätt, kanske, att fånga sig en applåd, såsom den siste talaren nu har gjort. Men jag hemställer likväl till kammaren, huruvida det medel, han använde för att fånga applåden, kan vinna kammarens bifall. Till ett Riksdagens utskott kommer förtroendefullt en skrifvelse, hvilken med särskild beteckning, att det sker »*utom protokollet*» och att den skulle vara »*konfidentiell*», uppläses af ordföranden. Om den ärade talaren då hade haft denna åsikt, att han bort inför kammaren anmäla innehållet i denna skrifvelse, då hade han, synes mig, vid *det* tillfället bort därom yttra sig inför utskottet, så att denna sak blifvit där klargjord. Nu gjorde han icke detta, och jag kan för min del icke se annat än, att han därmed också gått in på att jämväl från sin synpunkt iakttaga den konfidens, som gifvetvis borde och måste följa på ett sådant meddelande, som gifves ett riksdagens utskott. Det finnes få riksdagsutskott, som icke vid olika tillfällen och i olika frågor mottaga konfidentiella meddelanden, men jag har aldrig förr än i dag hört, att sådana begagnats i anföranden inom kammaren.

Herr Kronlund: Herr talman! Jag vill bara återkalla i minnet det tillfälle, då vi diskuterade frågan om sjöförsvaret. Jag tror, att just den siste talaren var en af dem som ifrigast och lifigast angrepo hemlighetsmakeriet, om jag icke missminner mig. Jag frågar herrarna, om verkligen detta papper till sin natur är ett hemligt papper. Det innehåller motivet för bankoutskottets åsikt i frågan. Skall icke detta motiv få komma fram till kammaren?

Eftersom herr Palme sökt andraga hvad som i detta hänseende försiggått i utskottet, skall jag be att få göra en komplettering. Då denna promemoria lämnades fram, så sade bankoutskottets ordförande: detta papper är utom protokollet. Vidare talades icke ett ord om det. Skola jag och utskottet anse oss bundna af några hemligheter af konfidentiell natur, då utskottet icke ens fattat beslut, att hvad som föredrogs skulle vara af konfidentiell natur? Jag tror sannerligen icke, att man hvarken i denna fråga eller i riksdagsfrågor i allmänhet bör vara så skuggrädd och mörkrädd som den siste talaren ville gifva sig ut för.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag skall endast yttra några ord i den föreliggande frågan, och således icke gifva mig in på det

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

spörsmål, som nu sist varit före under debatten. Det har vid åtskilliga tillfällen här i kammaren yttrats, att man vid tillsättande af tjänstemän skulle iakttaga den största sparsamhet och försiktighet. Här har verkligen i föreliggande fall också iakttagits sparsamhet, fastän visserligen den, som läser igenom utskottets betänkande, har svårt för att upptäcka den. Men det är med denna sparsamhet, som det heter i en gammal sång: »den synes ej mer, men finns där ändå». Sparsamheten har just i detta fall gått ut öfver vaktmästarne, och den diskussion, som nu förts mellan de båda sista talarna, har varit ägnad att gifva kammaren en liten inblick i, huru det gått dels vid behandlingen af tjänstemännens anhållan och dels vid behandlingen af vaktmästarnes anhållan. Den förra har ledt till ett uttalande, den senare har blifvit afslagen, och vi kunna sålunda icke här blifva i tillfälle att behandla vaktmästarnes befordringsfråga. Nu har visserligen bankoutskottets ärade vice ordförande här i kväll förklarad, att om denna fråga föreligger vid nästa års riksdag, så skall han för sin del vara lifligt intresserad af vaktmästarnes befordringsfråga och lifligt tillstyrka densammes lösning i rätt riktning. Jag skall gärna vara med om att taga fasta på detta yttrande, men jag tror i alla fall att kammaren för säkerhetens skull och för att frågan skall blifva löst på ett tillfredsställande sätt för båda parterna gör klokast i att följa reservanternas, det vill säga att afslå utskottets betänkande. Då kunna vi eller de, som komma att lagstifta nästkommande år, vara i tillfälle att pröfva dessa båda ärenden på en gång, och då behöfver icke något hemlighetsmakeri stå hindrande i vägen för frågans lösning i rätt riktning.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Ekman i Göteborg: Herr talman! Om de ärade reservanternas genom motion eller på annat sätt ställt om, att vi i år hade kunnat lösa denna fråga på ett sådant sätt, att äfven dessa vaktmästare kommit på ordinarie stat, så hade jag förstått dem. Men då detta icke låtit sig göra, bör detta icke utgöra hinder för, att tjänstemännen komma på ordinarie stat. För min del hade jag önskat, att båda frågorna kunnat lösas i år, men då så icke kunnat ske, så vill jag för min del icke tillstyrka, att denna kammaruppskjuter frågan, i hvad den rör tjänstemännen. Hvad vaktmästarne beträffar, skulle det, som sagdt, varit önskvärdt, om också de kunnat komma på ordinarie stat redan nu. Men då de i alla fall fått en löneförhöjning, som i någon mån borttager de olägenheter, hvaröfver de beklagat sig, så kan jag icke finna annat än att de med lugn kunna afvakta nästa år, så att man icke beröfvar tjänstemännen den fördel, som bankofullmäktige ansett dem förtjänta af. Jag säger icke detta därför att jag på minsta sätt anser, att en tjänsteman skall gå före en vaktmästare, ty jag skulle myc-

ket gärna se, att äfven vaktmästarne finge detta. Men när nu icke frågan ligger så, anser jag att vi skulle göra orätt mot tjänstemännen, om vi nekade dem den af deras förmän, bankofullmäktige, tillstyrkta ordinarie befattningen. Jag ber därför, herr talman, att, i förhoppning att vaktmästarnes lönefråga skall bli lika väl löst näste år, få tillstyrka utskottets framställning.

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

Herr Rune: Då jag anser, att tjänstemännens och vaktmästarnes lönefråga lämpligen och bäst löses i ett sammanhang, skall jag tillåta mig att yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Rissén: Herr talman! Jag kan inte undgå att yttra några ord i denna fråga, och jag får då säga, att härvidlag ha nog vaktmästarne blifvit något styfmoderligt behandlade gentemot de tjänstemän, som blifvit föreslagna att komma på ordinarie stat. Här har visserligen blifvit upplyst, att vaktmästarne framställt tvenne alternativ i sin skrifvelse. Dessa alternativ ha varit antingen en löneförhöjning eller också att blifva försatta på ordinarie stat. En ökning hade visserligen erhållits, då de i gengäld för att de icke kunna bli förordade att komma på ordinarie stat fått förhöjdt arfvode för nattjänstgöring. Denna nattjänstgöring, som de flesta af dem, hvilka det här är fråga om, bestridt i många år, är aflönad på så sätt, att de under de tre första åren ha 4: 50 kr., under tiden från 3 till och med 6 år 5: 50 kr. och efter 6 års tjänstgöring 6 kr. 50 öre. Det synes mig, att denna anordning i och för sig kan anses vara tämligen befogad, men ett ålderstillägg brukar ju vanligen läggas på dagtjänstgöringen och dagarfvodet, och dessa vaktmästare hafva under många år, ända sedan 1904 — efter hvad jag vill minnas — tjänstgjort på ständigt förordnande med daglig tjänstgöring och ha därför en aflöning af 2: 50 kr. pr dag. Denna aflöning är ju, som herrarne torde finna, icke allt för högt tilltagen.

Vidare skall jag be att få nämna, att därest dessa vaktmästare skulle uppföras på ordinarie stat, blir skillnaden mellan den nya och den gamla lönestaten endast 2,974 kronor. Med den nuvarande anordningen utgör summan af dessa vaktmästares dag- och nattarfvoden 9,470 kronor, och med det eventuella tillägget, d. v. s. om vaktmästarne komma på ordinarie stat, skulle summan inberäknadt arfvode för två nattvakter, som uteslutande skola ha natttjänstgöring, uppgå till 12,444 kronor, alltså som sagdt en skillnad på 2,974 kronor. Denna summa bör ju i och för sig icke vara så afskräckande, att man bör ha anledning tro, att det skulle varit den, som ingifvit fullmäktige tanke på afslag på vaktmästarnes framställning.

Dessutom skall jag be att få säga, att det finnes utöfver dessa sex, som begära att få komma på ordinarie stat, tre, som också hafva daglig tjänstgöring, fastän dock icke förenad med natttjänst-

Angående
ändringar i
aflöningsta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)

göring. Det synes mig som om extra-systemet i stort sedt florerar här mer än nödigt är, och det är samma förhållande som gör sig gällande beträffande äfven dessa senare vaktmästare, nämligen att de äro oundgängliga i tjänsten. Jag anser då, att fullmäktige haft fullt fog att föreslå, att de nu skulle uppföras på ordinarie stat. På grund häraf och då jag anser, att frågan bör återkomma till nästa års riksdag, samt att tjänstemännen då må komma i sällskap med vaktmästarne, så att båda parterna må komma på ordinarie stat, ber jag, herr talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Thylander: Det är ju sant, såsom det sagts, att icke någon motion framkommit här, och att icke heller något förslag inlämnats angående ändring i vaktmästarne ställning, hvarför icke något yrkande kan framställas om löneförbättring för dem. Men jag ber att få betona den omständigheten, att vaktmästarne vid riksbanken få gå som extra ordinarie tio till sexton, aderton år, — den vaktmästare som sist blef utnämnd till ordinarie hade tjänstgjort i sjutton år —. När vi i bankoutskottet sutto och talade om denne vaktmästare, så yttrades det af flera, att han måtte icke ha skött sig riktigt, efter som han fått gå extra så länge. Men i stället äro förhållandena inom Riksbanken sådana — jag har sett efter det här — att vaktmästarne kunna få gå ända till aderton år, innan de blifva ordinarie. Detta är ett abnormt förhållande. Jag anser för min del, att när man på det sättet ordnar lönefrågan på ordinarie och extra ordinarie tjänstemän, och då Riksdagen, bankofullmäktige och bankoutskottet behandlat detta förslag och utlämnat det som memorial till Riksdagen, så böra de, som önska, att det skall skipas rättvisa och att både de högre och de lägre skola få rätt, de böra begagna sig af den utvägen att påyrka, att frågan skall hvila till det kommande året. Det är icke så förfärligt nödvändigt att nu i år lösa denna ordinarie-fråga för tjänstemännen. Jag anser, att, ha de gått så länge i den ställning de nu ha, så ha de det icke sämre, än att de kunna gå ett år till, och då kan frågan bli löst på ett tillfredsställande sätt. Jag anser därför att det fortfarande föreligger skäl att vidhålla det yrkande om afslag på utskottets memorial och bifall till reservationen, som jag nyss framställt.

Härmed förklarades öfverläggningen afslutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena gaf herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan och vidare på afslag å berörda hemställan, och förklarade herr talmannen sig anse svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes emellertid, i följd hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottet hemställa i utskottets förevarande memorial, n:o 10, röstar

*Angående
ändringar i
aflöningssta-
ten för riks-
banken.
(Forts.)*

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren afslagit utskottets berörda hemställa

Voteringen utföll med 96 ja mot 91 nej, vid hvilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställa.

§ 12.

Efter föredragning härpå af bankoutskottets memorial, n:o 11, angående ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid riksbankens afdelningskontor i orterna, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

§ 13.

Härefter företogs till behandling Andra Kammaren första tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 20, angående herr Råfs motion om rätt för medlemmar af svenska kyrkan att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen i folkskolor och allmänna läroverk.

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.*

I en inom Andra Kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, n:o 7, hade herr Räf föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga behöriga åtgärder, att medlem, tillhörande svenska kyrkan, finge för sina barn med afseende på kristendomsundervisningen i folkskolor och allmänna läroverk erhålla frihet, likartad med den, som sedan länge varit beviljad dissenters.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet af utskottets hemställa lämnades ordet på begäran till

Herr Räf, som anförde: Herr talman! Enligt föreliggande utlåtande från tillfälliga utskottet n:o 1 har jag uti min motion n:r 7 föreslagit att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes vidtaga behöriga åtgärder, att medlem, tillhörande

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

svenska kyrkan, må för sina barn med afseende på kristendomsundervisningen i folkskolan och allmänna läroverk erhålla frihet, likartad med den, som sedan länge varit beviljad dissenters».

Efter en något mångskiftande motivering hemställer utskottet, att denna min motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Som motiv för min framställning har jag i motionen bland annat sagt, »att här och där lärare börja gå vid sidan af den heliga skrift», och som bevis därför har jag hänvisat till flere läroböcker för kristendomsundervisningen, hvilka utkommit från universitets-, läroverks- och folkskollärare. Dessutom har jag påvisat det faktum, att det är just dessa lärare och läroböcker, som framkallat oron inom såväl Svenska missionsförbundet som Evangeliska fosterlandsstiftelsen och äfven framkallat den stora kristendomspetitionen.

Nu svarar utskottet, att det vid granskning af vissa af mig uti en P. M. till utskottet uppgifna författarenamn funnit, att »ingen enda af författarne är folkskollärare» samt att ej heller »någon lärobok af de författare, som motionären namngifver, användes i folkskolan». Och däraf drager utskottet den slutsatsen, att mina anmärkningar icke gälla folkskolorna.

Då utskottet sålunda framfört frågan om folkskollärare i första rummet, så nödgas äfven jag handla på samma sätt. Men det vill jag hafva sagt, att denna kår uti åtminstone mina orter icke förtjänar att uppföras först på de anklagades bänk.

Hvad då först min P. M. angår, så upptager den af lätt förklarliga orsaker icke många läroboksförfattares namn. Men efter uppräknande af 5 eller 6 stycken, så bifogar jag ett »med flera». Och bland dessa »med flera» finnas också ganska märkliga läroböcker utaf äfven folkskollärare. Huruvida och i hvad mån dylika läroböcker användes i folkskolan — ja, därofver må kammaren efter vederbörlig undersökning döma.

Jag väljer vid en sådan undersökning »Biblisk lära eller Kristendomens grundsanningar för lifvet» af folkskolläraren Nils Zetterlund, Arvika 1907. Den innehåller Luthers Lilla Katekes med förklaringar etc. af Zetterlund. I denna söker nu författaren i sjutton punkter häfda, att Jesus ej var något enastående exemplar bland människor, som födas under lagen, frestad af köttsliga begärelser o. s. v., utan hvad som gäller honom det gäller också andra bra människor.

Men det är icke blott Jesu person, han söker omforma. I fråga om aposteln Pauli skrifter finner han för »Guds skull», som han säger, nödvändigt gifva sina barn en helt annan af folkskolläraren själf författad afhandling, som i olikhet med Pauli Romarebref är skrifvet, som han säger, »enkelt och redligt samt utan motgångsels».

Låt vara, att denna lärobok icke är officiellt antagen. Den

bär dock den formliga inskriften: »Till mina barn». Den är utgången uti ej mindre än trenne upplagor. Tror nu verkligen någon, att åsikterna i denna »Luthers lilla katekes med förklaringar» icke meddelats några folkskolebarn, därför att den icke är officiellt antagen? Jag tror det icke.

Tiden medgifver icke att vidröra flera dylika af folkskollärare författade och för folkskolebarn afsedda kateketiska arbeten, som jag annars har i lager.

Men jag måste i stället omnämna äfven en af de af folkskollärare författade bibliska historier, som stå i öfverensstämmelse med dessa kateketiska arbeten. Därvid väljer jag bland de öfriga en afhandling Bibliska historien af folkskolläraren G. A. Brandell i Falun.

Enligt denna bibliska historia äro nästan alla Bibelns historiska uppgifter och Jesu underverk idel sagor och »rena trollerihistorier», som han uttrycker sig. Följande citat ifrån hans »Paradissagan» kan anses karakterisera hela denna folkskollärarens bibliska historia. Han säger:

»Den gud, som sagan skildrar, har fullkomligt mänskliga drag. Han vistas tillsammans med människorna i en lustgård med magiska träd, och liksom en annan storman spatserar han omkring i trädgården för att njuta af aftonsvalkan. Den väsentliga skillnaden emellan honom och människorna är den, att han har tillgång till magiska födoämnen. Genom att äta af lifsträdets och kunskaps-trädets frukt förskaffar han sig odödlighet samt en högre kunskap, än människorna äro i besittning af. Liksom mänskliga härskare är han afundsjuk om sin makt. Han unnar ej människorna att bli delaktiga af kunskaps- och odödlighetsförmånerna, och därför förbjuder han dem äta af de båda magiska trädens frukt. Men därvid tar han sin tillflykt till osanning. Han hotar nämligen Adam med döden, om han äter af kunskapens träd, men utgången visar, att Jahve icke har talat sanning, utan att ormen haft rätt — Adam och Eva dö nämligen icke efter att ha ätit af den magiska frukten. Sedermera erkänner också Jahve indirekt, att han farit med osanning och att ormen haft rätt. Jahve är vidare icke allvetande — och hade Adam icke röjt sig, tycks Jahve icke ha kunnat få kunskap om att brottet blifvit begånget.»

Men folkskollärare författaren anför vidare följande, som ju kan anses bilda en lämplig bibeltolkning till »Hatets Sångers». »Jahve, som vill hindra människorna från att vinna vetande, blir från denna synpunkt människornas fiende, och ormen, som förhjälp dem till detta vetande, deras vän och välgörare.»

Vill man äfven beträffande en sådan folkskollärare och hans bibliska historier invända, att han däri endast meddelat sina privatåsikter, som han dock tager afstånd ifrån vid undervisningen, så svarar jag: Skulle verkligen dessa folkskollärare vara sådana

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

dubbelmänniskor, att de dag efter dag för barnen säga något annat, än hvad de offentligen angifvit såsom sin öfvertygelse? Så dåligt vill jag dock icke tro om dem.

Nej, tillfälliga utskottet n:o 1 må tro det eller icke, men det förhåller sig nog så, som det af folkskolläraryne själfva högt värderade organet »Folkskolans vän» för den 24 sistlidne mars uti en längre uppsats helt öppet uttalar i afseende på kristendomsundervisningen i folkskolan, nämligen att rationalistiska lärare taga sig friheten att »i stor utsträckning» under kristendomsundervisningen »framföra hvilka åsikter de behaga». Och tidningen fortsätter: »Detta faktum har väckt allvarsamma bekymmer — och frammant tanken på lagfäst rättighet för svensk medborgare att för sina barn icke begagna sig af skolans religionsundervisning». Ja, tidningen i fråga förklarar sig slutligen ej finna någon annan utväg ur denna ledsamhet än antingen snar bättring eller »den i herr Räfs motion angifna vägen».

Är det nu verkligen för mycket begärdt, då jag i min motion framställer just samma önskan eller att föräldrar skola erhålla frihet att få undandraga sina barn dylik kristendomsundervisning i folkskola? Skulle en prästman förlöpa sig i lära och lif, så kan man undandraga honom allt inflytande öfver både sig och sina barn, men i fråga om folkskolläraren, så skall man däremot nödgas tåla hvad som helst.

Därefter öfvergår utskottet till de allmänna läroverken etc. och försvarar deras läroböcker med ett kungl. bref af den 6 Juli 1907.

Gent emot hela detta utskottets resonemang står det dock fast, att det är just de sålunda af utskottet försvarade läroböckerna och därpå grundade undervisning, som åstadkommit den största oron uti ifrågavarande afseende. Evangeliska fosterlandsstiftelsens och Svenska Missionsförbundets petitioner äfvensom den stora masspetitionen m. m. hade nog däri sina förnämsta orsaker.

Och att denna oro icke var eller är obefogad, det hafva läroboks-författarne och lärare själfva betygat, i det de i mycket bestämda ordalag förklara dessa läroböcker ingifva misstroende till den heliga skrifts trovärdighet.

Så t. ex. betygar läroboksförfattaren Sigurd Wickbom sin synnerliga tillfredsställelse med, att läroboksförfattaren E. Stave i fråga om Jesu underverk säger, att »ett och annat drag torde bero på en senare förstoring af hvad som ursprungligen skedde. Och signaturen Aug. Johansson går så långt, att han förklarar Stave i sin lärobok icke anse Kristi uppståndelse som en själfklar sak.

Ännu skarpare dömer och fördömer K. M. Lundquist en L. Bergströms lärobok, »som», enligt den förres mening, »gör läsningen af Bibeln omöjlig». I ungefär samma ton behandlar signaturen Aug. Johansson en HERNERS lärobok. Uppriktigast synes

dock rektorn och läroboksförfattaren Sven Lönborg vara. Han säger nämligen uti den statsunderstödda skolans egna årsberättelse, att man där under året läst Selma Lagerlöfs Kristuslegender och Romerska sägner om Paulus och Petrus i samband med evangelienas *legender* om Jesu födelse och *sägner* om Jesu uppståndelse.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Tiden medgifver icke att använda flera exempel ur det annars nästan outtömliga förrådet. För resten synas mig också de anförda vara nog för att öfvertyga hvar och en, som är något mottaglig för skäl. Och jag undrar väl också, om samtliga utskottsmedlemmar numera känna sig fullt tillfredsställda med att neka föräldrar den frihet, jag uti min motion begärt.

Men utskottet säger vidare, att jag med orden »kontroll från behörig myndighet» icke skulle afse att pröfva de grunder, på hvilka föräldrarna toge sina barn från skolans kristendomsundervisning. Huru vet utskottet detta? Min motion afser en skrifvelse med begäran om *likartad* frihet med dissenters och nödig kontroll. Det är alltsammans. Hela såväl friheten som kontrollen må sedermera närmare formuleras af Kungl. Maj:t. Utskottet har således misstagit sig äfven i denna punkt.

Då utskottet säger, att mitt förslag icke skulle afse *alla* föräldrar, så är detta ett nytt misstag. Jag håller nämligen alldeles bestämt på att *alla* föräldrar må äga både skyldighet att låta sina barn erhålla obligatorisk kristendomsundervisning, men äfven rättighet att under i öfrigt behörig kontroll taga sina barn ifrån lärare, som ej lämna i gällande lag bestämd sådan undervisning, då föräldrarne nämligen lämna behörig garanti för att sådan obligatorisk kristendomsundervisning lämnas af annan person. Således full likhet för alla.

Och jag kan väl ändå icke tro, att tillfälliga utskottet n:o 1 afser, att vi borde gifva föräldrar samma frihet att uppfostra barnen till hedningar som till kristna statsmedborgare.

Till sist försöker tillfälliga utskottet n:o 1 komma ifrån saken genom en hänvisning till min och herr Ekmans vid årets riksdag väckta motioner samt däraf föranledda skrifvelse till Konungen. Nu är det emellertid så, att uti dessa motioner och denna skrifvelse icke finnes någon som helst begäran om att föräldrar, tillhörande svenska kyrkan, skola erhålla den frihet, som jag uti min nu föreliggande motion n:o 7 föreslagit. Försöket är således misslyckadt.

Då tillfälliga utskottet n:o 1 själf erkänner, att min motion »berör en af de viktigaste principfrågorna i statsskolornas undervisningsplan», så hade man haft anledning vänta, att dess utlåtande ingått uti en mera saklig pröfning och framför allt hvilat på mera tillförlitliga grunder. Nu däremot uppvisar det endast, hvilken svag ställning reformens motståndare äga.

Då möjligen denna min motion väcker betänkligheter hos mången vän af kristlig tro och lifsåskådning, så beder jag med

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

ett par ord få säga, hvad som bestämt mig för dess afgifvande. Jo, situationen är som bekant den, att betydande kristna organisationer sådana som »Folkskolans Vänner» med en seminarierector Lundgren, Svenska missionsförbundet med en lektor Waldenström m. fl. m. fl. börja allt högljuddare säga: »Kan icke den kristna staten tillförsäkra sina barn en sådan kristendomsundervisning, som icke väcker och underhåller misstroende till den heliga skrift, så tag då hellre bort kristendomsundervisningen ur våra skolor.» Och fritänkarnes rop ännu högre: »Ja, kan icke staten tillförsäkra sina barn en sådan religionsundervisning, som icke väcker och underhåller förtroende till några österländska sägner, så tag då hellre bort kristendomsundervisningen ur statens skolor.»

Och jag är alldeles viss om, att om ej statsmakterna utan uppskof göra något effektivt för att hindra den rationalistiska utveckling, som nu gör sig gällande hos alltför många lärare, samt tillförsäkra de kristna föräldrarna antingen en bibelenlig kristendomsundervisning åt deras barn eller också den frihet, min motion afser, så skall det icke dröja länge, innan kristendomens vänner nödgas äfven i allmänhet instämna med kristendomens fiender uti ropet: Bort med kristendomsundervisningen ur statens skolor. Och uppfylles denna önskan, så har det reaktionära fritänkeriet vunnit en sekulareseger.

Gifver däremot den kristna staten de kristna föräldrarna den frihet, som min motion afser, så har staten därmed tillförsäkrat sig ett säkert stöd till förmån för kristendomsundervisningens bibehållande i våra skolor.

Och, hvad som är kanske lika viktigt, staten har placerat ett Damoklessvärd på ganska lagom höjd öfver den af otro anfäktade läraren. Redan denna motion, hvilket öde den än får i Riksdagen, torde i någon mån hindra vissa skolmästare att ej alltför högt bravera med sina öfvermåttan höga uppenbarelser om den heliga skrifts förmenade brister. Och redan detta skulle vara till en mycket stor nytta.

Med någon kännedom om denna kammars traditioner och frihetskänsla, som ömmar för dissenters, beväringsars, vittnens och andras samvete, så hoppas jag dock, att kammaren äfven i denna sak må följa grundlagens maning att ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Och då motionen icke begär vare sig andra lärare, läroböcker eller läroplaner, ej heller befrielse för någon ifrån obligatorisk kristendomsundervisning, utan endast samma rättighet för kyrkans medlemmar, som dissenters utan olägenhet för någon part innehaft nu i öfver 35 år, så vågar jag verkligen hoppas på kammarens understöd, då jag nu, herr talman, yrkar afslag på utskottets hemställan och bifall till min motion.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Utan tvifvel har motionären gifvit uttryck åt en mycket djupt liggande och vidt spridd stämning inom vårt folk. Utom de bevis därpå, som han lämnat, hafva äfven vid kyrkomötet sistlidne höst liknande tankar och känslor försports. Så uttalade under diskussionen om en närbesläktad fråga en af mötets ledande män och flerårig riksdagsman följande: »Det borde ligga i samhällets välförstådda intresse och betraktas af det såsom en dyrbar plikt, att det sörjde för och vakade öfver att åt vår ungdom blefve i våra skolor beredd en så god undervisning som möjligt i vår evangelisk-lutherska tro, vår friska, fria lutherska tro, som är något helt annat än den strama ortodoxism, om hvilken nyss talades. Om samhället sviker denna plikt, då framtingas det, som redan varit på många håll påtänkt, nämligen en begäran att erhålla befrielse från deltagande i kristendomsundervisningen för barn till de föräldrar, som det begära.»

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

Då uttalandet alls icke innehöll någon sådan begränsning till svenska kyrkans medlemmar, som motionären gjort i sin motion gällande, instämde äfven jag i detta uttalande. Med tillagd förklaring, att man »hölls dock tillbaka af tanken på de olägenheter, som onekligen skulle följa för skolan af en sådan anordning, hölls tillbaka också af hoppet, att kanske ännu någon ändring skulle kunna vara att vänta.»

Den ställning, hvilken sålunda många svenska medborgare gemensamt med motionären härutinnan intaga, hvilat tvifvelsutän på kristlig grund. Det kan icke ur kristendomens synpunkt erkännas hvad som här i kammaren för få dagar sedan från juridiskt håll proklamerades, att samhället har obetingad rätt gentemot den enskilde, utan lika visst som den enskilde i den kristna religionsurkunden tillhållas att böja sig under den lagliga ordningen, så gifves för detta underordnande en gräns i det bekanta budet: »Man måste mer lyda Gud än människor», eller såsom Luther i Worms förklarade det »icke vara rådligt att strida mot sitt samvete».

Att jag nu, oaktadt detta, jag tänker icke alltför snäfva erkännande i hufvudsak åt hvad motionären har velat göra gällande, likväl icke kan instämma uti det slut, hvartill han kommit, beror på att jag nödgas se hans framställning i samband med de konsekvenser, som däraf, efter min mening, följa och hvilka ingalunda ligga i Norra ishavets närhet, såsom en ärad kamrat till vänster häromdagen erinrade mig. Jag tror nämligen det vara riktigt, som Radikala klubben, enligt tidningsmeddelande, utpekade såsom framtidsperspektiv i detta afseende, ehuru jag vänder om den ordning, som nämnda klubb gaf de trenne momenten däri. Såvidt utvecklingen fortskrider på det sätt den synes göra och i analogi med förhållandena i andra länder, hafva vi nog att vänta oss »religio-

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

nens skiljande från skolan, skolans skiljande från kyrkan och kyrkans skiljande från staten».

Mig synes det vara af vikt, att vi kyrkans vänner icke till dessa kraf ställa oss obetingadt afvisande, ja, jag anser, att det är alldeles nödvändigt — såsom jag och gifvit uttryck häråt upprepade gånger i Riksdagen — att kyrkan icke ens får skenet af att vilja tränga sig på staten, d. v. s. att till hvad pris som helst för timliga fördelars skull uppehålla förbindelsen med staten. På samma gång vi präster förklara vår villighet att tjäna det jordiska fosterlandet, så långt det begär vår tjänst och gör det på villkor, som vi kunna ingå på utan att kränka våra högre tjänsteförpliktelser, måste vi å andra sidan vara beredda på att det borgerliga samhället gifver oss afsked, och vi böra då taga detta med jämnmod. Det är emellertid ifrån det borgerliga samhället, som vi hafva att tills vidare afbida vårt respass. Vi få icke själfrådigt bryta förbindelsen, så länge ännu någon förhoppning finnes kvar om att den skall kunna fortgå på ett hedrande och gagnrikt sätt. Jag är fullt och fast öfvertygad, att det förhållande, hvaruti kyrkan från omkring tusen år tillbaka står till det borgerliga samhället i Sverige, är sådant, att man bör tänka sig mycket väl för, innan man upphäfver denna förbindelse, sliter detta band, och framför allt, jag ber herrarne lägga märke härtill, man måste dessförinnan veta, hvad man har att sätta i stället. Ty icke lär väl någon besinningsfull människa mena, att samhället kan vara utan åtminstone etisk grundval för ungdomens fostran. T. o. m. Frankrike, som gått längst i det afseendet, föreskrifver, att det uti offentliga undervisningsanstalter skall finnas undervisning i moral.

Hela frågan gäller sålunda i själfva verket för det vida största antalet tänkande människor att afgöra, huruvida man kan tänka sig en sådan moralisk fostran utan att den hvilat på religiös grund, och någon annan religiös grund än kristendomens gifves icke. För egen del kan jag icke tänka mig det. Se vi på de stora kulturländer, som vi hafva till väster och öster om oss, är öfvertygelsen härom lika fast grundad på båda hållen, om än förverkligandet däraf är i England och i Tyskland något skiljaktigt. I England heter det, att det fysiska och det moraliska äro de synpunkter, som böra vara för uppfostran främst bestämmande. I Tyskland, liksom jag tyvärr finner ställningen äfvenledes hos oss, har det intellektuella fått öfvertaget. Men en moral, hvilande endast på förståndsmässig uppfattning af det rätta, saknar den för lifvet erforderliga kraften. Sed och tradition, känsla och inbillningsförmåga, med ett ord den fullblodiga verkligheten måste beaktas, såvida man vill, att det skall vara verklig, lefvande moral och icke blott en kall moralfilosofi. Den etik, som Radikala klubben talar om med hänsyn till ungdomens fostran, angifves icke närmare; det säges blott, att man håller på inom de arbetande klasserna att skapa en egen

bättre etik. Till de arbetande klassernas nyskapande kraft har jag ganska stort förtroende, men lika litet som de högre klasserna — om hvilkas affärsmoral vi natten till söndag måste få en underlig föreställning, då det från det hållet kännetecknades såsom »dumt» att icke begagna sig af hvad som ej vore juridiskt straffbart — tilltror jag arbetarne att gifva oss en bättre sedelära, än den Herren Kristus i ord och gärning framställt. Jag befarar, att man från bägge hållen skulle hafva att motse ganska mycken själfviskhet i stället för den hängifvenhet och själfuppoffring, hvarpå all sann sedlighet hvilar och som samhället oafvisligen behöfver. Att hat skulle träda i stället för kärlek, makt i stället för rätt, därpå ha vi många iögonenfallande exempel och kunna icke tvifla därpå.

Frågan blir då: Hvad hafva vi att göra för att kunna hysa hopp om att undgå den slitning, som råder, den söndring, som tyckes stå för dörren? Naturligtvis är det två ting, vi härvidlag måste fästa oss vid. Det ena är kristendomsundervisningens beskaffenhet, det andra kontrollen öfver denna undervisning.

Hvad vidkommer själfva undervisningen tror jag för min del, att hvad man därvidlag kräfver och med rätta kräfver, i våra dagar mer än kanske någonsin eljest, om än understundom från skilda håll på olika sätt, dock mestadels med icke ringa sedligt allvar, det är *sanning*. Det är sanningen, våra motståndare söka framdraga, det är ingalunda mindre sanningen, som vi vilja bevara. Det gäller då att se efter, hvad som är sanning, sanning i yttre, historiskt afseende och sanning i inre, psykologisk bemärkelse.

Sanning i *yttre* mening anser mången vara beroende på vissa förment axiomatiska begrepp, inom hvilkas ram hvarje historisk tilldragelse måste låta sig inpassas, för att dess sanningsenlighet skall kunna blifva erkänd. Ett sådant åskådningssätt är icke vetenskapligt. De störste vetenskapsmän i nutiden äro ense om riktigheten af Hamlets gamla sats, att det finnes mycket mellan himmel och jord, som vår filosofi icke förmår fatta, eller med andra ord att det gifves gåtor i tillvaron, som ingen vetenskap är i stånd att lösa. Att då sanningen skulle bero endast på en abstrakt vetenskaplighets domslut är någonting, som jag i den på verkligheten grundade vetenskapens namn bestrider. Man måste ställa sig opartisk och låta det, som historien vittnar om, gälla hvad det kan inför en samvetsgrann pröfning samt undersöka skälen för och mot; men man får icke godtyckligt förvanska historien efter sin egen uppfattning af hvad som kan vara möjligt eller icke.

Ser jag åter på sanningens *inre* eller psykologiska sida, så befinnes anspråket på sanning icke mindre allmänt och jag tillägger lika berättigadt. Det är ej heller rimligt att begära af en andligt myndig människa, att hon skall utan någon anknytningspunkt i sitt eget sjäslif upptaga något utifrån gifvet såsom bestämnings-

Angående
rätt för vissa
personer att
frita sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

grund för hennes tro eller handlande, vare sig till korrektiv eller motiv. Berättigandet af ett dylikt kraf låter sig icke underkännas. De mera insiktsfulla bland dem, som föra kristendomens talan, måste naturligtvis i detta hänseende likaväl som i krafvet på objek- tik sanning gifva enhvar rätt, som gör gällande denna fordran. Det är hjärtat, det andliga lifvets centralorgan, som erbjuder fäste inom människan för religionens frälsningssanningar, hvilka till ganska ringa del låta sig fattas i begreppets form. Och endast det, som angår själens frälsning, d. v. s. frigörelsen från de för utvecklingen af människans sanna väsen hinderliga bojor och band, faller inom religionens område. Men äfven det mänskliga själslifvet utvecklas, hvarför religionsundervisningen icke får vara ett *på stället marsch*; ty lika visst som det eviga själf, som i tiden ingår, behåller sin karaktär af orubblighet, lika visst tillkommer alla områden här i världen *utveckling*, som är och förblir det tim- liga lifvets kännetecken.

Den sista fordran, vi i afseende på religionsundervisningen måste gifva dem rätt uti, som föra det modernas talan, är krafvet på *praktisk* planläggning, och jag gifver dem rätt, äfven när de fordra, att härvid skall närmast tagas hänsyn till det närvarande lifvet och dess förhållanden. Hvarje människa måste hafva något att äta, dricka och kläda sig med, för sig själf och de sina, och äfven denna synpunkt är ingalunda oberättigad, utan fastmer fullt naturenlig. Men det, som skall förmå gifva spännkraft åt sinnet för att redan i det jordiska lifvets förhållanden fylla mången gång nog så tunga uppgifter, måste hafva verkligt värde och kan ingalunda ersättas af tomma ord, om än så högtflygande. Gäller nu detta de timliga förhållandena, hur mycket mer måste det ej gälla den evighet, som bor i hvarje människas inre. Vi behöfva lifsvärden af sådan art, som under alla växlingar betrygga sinnesfrid och förlåna kraft att till allmänt gagn bruka framgången i vårt arbete och göra själfva motgången oss till godo.

Den andra hufvudsynpunkten, som jag sade att vi härvidlag måste göra gällande, var *kontrollen*. Det är ju så, att om en sak icke tillses, blir den efter hand oftast mer eller mindre missvärdad. Det är någonting, som förekommer på alla områden, och man får icke vara så idealistisk, att man tror, att det goda segrar i denna värld uteslutande genom sin egen inneboende kraft. Hvilka är det då, som vi härvidlag ha att lita oss till — ty vi vilja icke veta af några språng, som äro ägnade att bryta sönder utvecklingen, utan vi önska en utveckling af det bestående, det gifna? Vi äro så lyckliga här i landet att icke ha en skrämmässig tillsyn att lita oss till i förevarande afseende. Öfver våra högre läroverk ha icke blott kyrkans män att vaka, utan en öfverstyrelse, som ifrån helt humanitära hänsyn har att bestämma äfven rörande kristendoms- undervisningen. Och i afseende å folkskolorna ha vi så lyckligt

ställdt, att icke blott kyrkans män ha att öfva inflytande därpå, utan jämväl skolinspektörer, tillsatta af staten, och skolråd, valda af församlingarna, hvadan på allvar en samverkan mellan präster och lekmän borde äga rum. Jag vädjar till herrarna, om icke detta oaktadt *samarbetet* mellan de kontrollerande och de kontrollerade, så att dessa senare kommit att känna sig såsom värderade och själfständiga medarbetare i vingården, blifvit alltför litet beaktadt, och dock är ett sådant förhållande af utomordentlig vikt, icke minst med hänsyn till kontrollens effektivitet.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Jag vågar icke längre taga herrarnes uppmärksamhet i anspråk. Hvarthän jag syftar, har jag redan antydt. Vi lefva i en brytningstid, och det är svårt att under en sådan utstaka den väg, som bör beträdas. Hvad vi för närvarande ha att iakttaga är enligt min åsikt att bida tiden under försiktigt och troget bruk af de goda krafter, som visserligen i både den högre och den lägre undervisningens tjänst inom vårt land ingalunda saknas.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Berg i Staby: Herr talman! Då jag inom utskottet deltagit i behandlingen af denna fråga, anser jag det som en plikt att redogöra, hvarför jag biträdt utskottets afslagsyrkande.

Jag tror mig vara fullt öfverens med motionären, när han i början af motionen framhåller vikten af att vårt folk fostras till kristlig tro och därpå grundad lifsåskådning. Denna mening måste ju delas af hvar och en, som erkänner hvad kristen kultur betyder. Jag ger ock motionären rätt, när han i detta sammanhang kräfver, att barnen i våra skolor måtte få en god kristendomsundervisning. Att han särskildt gör detta ur föräldrasynpunkt, förvånar ej; den saken måste ju ligga föräldrar om hjärtat. Motionären och jag torde kanske ock vara fullt eniga om hvad vi mena med god kristendomsundervisning. För min del skulle jag vilja känneteckna den undervisningen så, att den skall för barnen teckna bibelns Kristus. Det var en tid, då bibeln ej ansågs lämplig för folket, ty den kunde ej förstås; jag skulle vilja säga, att jag finner något liknande nu, med den skillnad, att vi nu anses så upplysta, att bibeln ej passar oss. Hvad annat ligger uti alla utläggningar angående det underbara i bibelns ord? Hvad undervisningen beträffar, skulle jag särskildt vilja framhålla nödvändigheten af att barnen ej indragas i striderna. Bibelns ord får stå för bibelns räkning. Det blir ändå sedan hvar och en särskild af dem, som får fatta sin ställning till kristendomen. •

Om emellertid tendens att gifva kristendomsundervisningen en annan riktning — en riktning, som man ej kan gilla — skulle framträda, hvad är uuder sådana förhållanden att göra? Enligt min mening i första hand att gemensamt sätta in all sin kraft på att få det bästa möjliga af denna undervisning i våra skolor.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen. (Forts.)

Petitionerna, som motionären omnämner, bevisa enligt min mening, att man vill använda den vägen. Skulle det emellertid visa sig omöjligt att på sådant sätt vinna ett nöjaktigt resultat, då måste krafvet på kristendomsundervisningens skiljande från skolan framställas och kristendomsundervisning beredas våra barn på annat sätt.

Härmed är skillnaden i motionärens och min ståndpunkt gifven. Jag kan ej känna mig tilltalad af att den enskilde skulle få rätt att taga sina barn från kristendomsundervisningen efter eget behag. Det blefve en rätt blott för de mera bemedlade. Huru skulle undervisningen kontrolleras? Och framför allt: en kraftig opposition mot missförhållandena skulle därmed omöjliggöras. Den opposition, som den enskilde fadern eller målsmannen skulle väcka genom att taga sitt barn ur skolan, skulle få en alltför personlig karaktär. Jag skall gemensamt med de andra framställa mina önskningsar, under det jag har mitt barn i skolan; då kan jag göra det med den rätta kraften.

Jag har med detta velat angifva skälen till att jag biträdt utskottets afslagsyrkande beträffande herr Råfs motion.

Herr Meurling: Herr talman! Motionären har först låtit oss läsa åtskilligt och sedan har han låtit oss höra ännu mera äfven från folkskolans område, hvilket allt ju är af betänkelig art. Vi kristna bekännare kunna vara af olika åsikter i periferiska ting, och många kunna icke samsas för den skull. Därpå kommer det sig, att vi uppdelats i åtskilliga samfund och föreningar, hvilka vilja verka enhvar för sig utan inbördes samarbete. Men börja folkskollärarne att hos barnen ingjuta misstroende och förakt för bibeln och att systematiskt bearbeta dem i den riktningen, då få nog dessa lärare bereda sig på att de, för hvilka Kristi evangelium är en lifssak, de må nu kallas högkyrkliga eller lågkyrkliga eller frikyrkliga eller okyrkliga, räcka hvarandra handen och gemensamt framträda och säga: Skola våra barn få en sådan kristendomsundervisning, då anhålla vi att få ha våra barn hemma under kristendomslektionerna och vi få väl skaffa dem kristendomsundervisning på annat sätt. En konflikt mellan skolan och hemmet blir då oundviklig. Men en sådan konflikt kan icke annat än blifva menlig för båda parterna, ty folkskolan behöfver för sin framgång vinna folkets kärlek, förtroende och offervillighet, och min öfvertygelse är, att om folkskolans män skola på tvångsväg slå under sig svenska folkets alla barn, lyckas det icke bättre för dem att vinna folkets kärlek och förtroende, än hvad det lyckats för kyrkans män att vinna detta, då de på tvångsväg velat hålla folket kvar inom kyrkan.

Herr talman! Jag har velat i korthet uttala denna min tanke, emedan jag vet, att den delas af många; men då jag däremot icke

vet, huru pass allmänt lärarekåren gjort sig förtjänt af de klagomål, motionären har framfört, vill jag icke framställa något yrkande.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Den ärade motionären började sin kritik af utskottet med en något ironisk vändning angående den »mångskiftande motivering», som utskottet förutskickat såsom skäl för sitt afslagsyrkande. Jag ber att såsom ordförande i utskottet få svara, att utskottets motivering är precis lika mångskiftande som motionärens egen, ty utskottet har punkt för punkt följt just motionärens motivering. När motionären vidare klagar öfver att utskottet icke skulle ha ägnat hans framställning en tillräckligt saklig pröfning, kan jag med samma skäl genmäla, att den pröfningen varit så saklig, som motionärens motivering öfver hufvud taget kunnat gifva anledning till, ty utskottet har ingått uti en granskning af samtliga de punkter, på hvilka motionären stödt sin framställning.

Nu har motionären här velat på nytt göra gällande rättmätigheten af de grunder, som han andragit i sin motion. Han har till en början återigen dragit fram de klagomål, som han ansett sig kunna rikta emot läroböcker i folkskolan. Jag ber då att få anmärka, att alltjämt kvarstår den frågan, huruvida någon enda af de af motionären nämnda böckerna verkligen användes i folkskolan. Motionären har nyss refererat till att i hans promemoria fanns ett »m. fl.» till de författarenamn, han där uppgifvit. Jag förmodar, att det icke kan vara hans mening, att utskottet skulle gissa sig till hvad som döljes under detta »m. fl.». Men så mycket är tydligt, enligt hvad som tycks framgå af motionärens eget uttalande i debatten, att de namn, som han här angifvit, icke äro namn på folkskollärare, hvilkas böcker användas i folkskolan. Det har motionären åtminstone icke hittills kunnat påstå — jag skall be att tills vidare få konstatera den saken. Därmed anser jag det vara tydligt, att ehuru motionären i sin motion såsom skäl för sitt yrkande åberopar vissa läroböcker för kristendomsundervisningen af bl. a. folkskollärare, så har motionären fortfarande *icke* företett några sådana — ty det kan väl icke vara meningen annat, än att därmed skulle åsyftas läroböcker *för* folkskolan. En annan sak är, att motionären funnit en del framställningar äfven i läroboksform, som äro utgifna af folkskollärare, ehuru de *icke* användas i folkskolorna. Därom skall jag endast anmärka, att det väl icke kan vara motionärens mening att förhindra folkskollärare att utgifva sådana läroböcker, och allra minst torde det vara möjligt att hindra användningen af desamma i det slags kristendomsundervisning, som motionären förutsätter skola komma att äga rum, nämligen i det fall, att alla föräldrar skulle ha rätt att taga sina barn från

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen. (Forts.)

kristendomsundervisningen i skolorna. Då skulle just sådana läroböcker mycket lätt och utan något hinder kunna användas.

Härmed torde skäl nog vara anförda för utskottets omdöme, att motionärens framställning i den del, den rör läroböcker i och för folkskolan, icke är på något sätt bestyrkt.

Motionären öfvergick sedan till att något beröra frågan om läroböckerna i de allmänna läroverken och talade om att utskottet skulle ha försvarat dessa läroböcker. Så förhåller det sig icke. Utskottet har icke inlåtit sig på frågan om läroböckernas försvarbarhet eller berömvärdhet eller motsatsen; utskottet har endast hållit sig till det faktum, att den myndighet, åt hvilken Kungl. Maj:t öfverlämnat granskningen af läroböckerna vid de allmänna läroverken, godkänt dessa af motionären åsyftade läroböcker. Det kan väl icke vara motionärens mening, att utskottet skulle ingå i någon teologisk undersökning af desamma. När det är klart, att den myndighet, som å statskyrkans vägnar har att göra denna granskning och hvilken myndighet uteslutande består af präster inom svenska kyrkan, godkänt dessa böcker, då finner utskottet därmed tillräckligt mycket vara uppvisadt, för att utskottet för sin del icke skulle kunna ha anledning att fästa afseende vid motionärens klagomål i den punkten.

Med hvad jag nu här anført har jag naturligtvis icke velat förneka, att från helt andra synpunkter kraf kunna framställas i den riktning, som motionären här uttalat, men jag har liksom utskottet velat i någon mån belysa vederhäftigheten af de uppgifter i fråga om läroböcker, som i motionen förefinnas. Kraf på en sådan frihet, som motionären här påyrkar, kunna naturligtvis framställas ur andra synpunkter, och utskottet har heller ingalunda förbiset detta. Motionären har exempelvis särskildt vändt sig emot lärarnes personliga meddelande af undervisningen, och han tyckes vilja göra gällande — hvad hvarken utskottet eller jag rätt förstår — att den omständigheten, att vissa lärare utgifvit läroböcker eller framställningar i bibliska eller teologiska ämnen, hvilka han anser rationalistiska och kristendomsfientliga, skulle bevisa, att dessa lärare i sin gärning icke uppfylla de kraf, som man har rätt att ställa på en lärare i kristendom.

I fråga om det skälet har utskottet i alla händelser endast kunnat hänvisa till det faktum, att af alla kontrollerande myndigheter, som ha i uppdrag att öfvervaka kristendomsundervisningen, sådana klagomål icke framställts. Och det lär ännu mindre i detta fall än i de förutnämnda vara utskottets uppgift att ingå på en alldeles omöjlig undersökning. Om motionären påvisat sådana anmärkningar från de kontrollerande myndigheterna, då först skulle utskottet kunnat resonera om den saken, såvidt jag förstår. Det finnes emellertid ett sista skäl, hvilket ensamt förefallit utskottet vara af den art, att det på allvar kunnat diskuteras. Det är det

skäl, som motionären gifvit uttryck åt, när han häfdat föräldrarnas rätt i fråga om barnens religionsundervisning. Men därvid har då utskottet, såsom i dess betänkande är framhållet, fäst sin synnerliga uppmärksamhet vid att denna rätt icke skulle gälla alla föräldrar. Motionären ville nu i sitt nyss hållna anförande säga, att den verkliga skulle gälla alla. Men i samma anförande undantog han dock samtliga de föräldrar, hvilka han betecknar med det vackra namnet »hedningar» — jag förmodar nämligen, att äfven de, som han kallar så, få räknas till föräldrar — och utskottet har icke kunnat finna annat, än att motionären gjort just ett sådant stort undantag. Det undantaget omfattar i själfva verket icke endast dem, som han kallar hedningar, utan äfven andra, som icke tillhöra statskyrkan eller dissenters eller någon sektbildning. Ty i en alldeles samtidigt afgifven motion uttalar motionären den grundsatsen, att de föräldrar, som utträdt ur den kyrkliga gemenskapen med vårt folk, ej må kunna taga sina barn från den obligatoriska kristendomsundervisningen. Kan motionären förneka, att de orden finnas i sagda motion? Kan motionären förneka, att han fordrar, att barnen till dessa föräldrar skulle i skolorna erhålla kristendomsundervisning, som för dem vore obligatorisk?

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Det är således klart, att den synpunkt, från hvilken motionären utgått, har varit att gifva en rätt, en frihet, åt sådana föräldrar, hvilka tillhöra svenska statskyrkan, men icke åt andra föräldrar — icke åt dem, för hvilka motionären varit med om att bereda rätt att utträda ur statskyrkan utan inträde i annat trossamfund. För att förekomma missförstånd vill jag särskildt påpeka, att en sådan utträdesrätt med säkerhet kommer att användas eller åtminstone kan användas äfven af en mängd föräldrar, som äro varmt religiöst sinnade och anse sig vara goda kristna, men icke vilja tillhöra något af de existerande trossamfundet. Men jämte dem kommer naturligtvis att utträda den stora grupp, som icke är tillfredställd med någon af de religiösa riktningarna och som motionären sammanfattar under det namn jag nyss angaf.

Det har varit utskottets uppfattning, att den stora principfråga, som beröres af krafvet på föräldrars rätt att taga sina barn från kristendomsundervisningen i skolorna, icke kan lösas från en så snäf utgångspunkt, som motionären angifvit, utan måste, om den skall behandlas, tagas upp i hela sin vidd. Därför har utskottet ansett motionärens framställning äfven i sist anförda del oduglig såsom utgångspunkt för behandlingen af denna principfråga.

För egen del vill jag tillägga, att, när öfver hufvud taget denna stora fråga om religionsundervisningens ställning i skolorna tages upp här i landet, det icke lär gå för sig att förbise den erfarenhet, som man har gjort i alla andra länder, nämligen att ingen fråga är svårare att ordna än denna. Då måste vi göra klart för oss, att i ett samhälle, sådant som vårt, och med de tidsström-

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

ningar, som bryta sig omkring oss, det icke lyckas att endast utgå från en »priviligerad ställning», för att använda ett motionärens uttryck i en annan motion, för dem, som enligt hans mening äro de enda rätta bekännarne af den evangeliskt-lutherska läran. Det går bland annat alldeles icke för sig att glömma bort, att stora lager af svenska folket — liksom af människor öfverallt i världen — med den evangeliskt-lutherska läran mena något helt annat än hvad motionären afsett, och att dessa människor häfda, att Luthers och protestantismens namn icke får förbindas med en sådan ren bokstafstolkning af bibeln, som motionären vill göra gällande.

Vill man på fullt allvar taga upp frågan, då öppna sig flera olika vägar, som det icke varit utskottet möjligt att inlåta sig på och som jag här icke skall antyda mera än så, att det i någon mån må bli klart, hur oändligt svårlöst och grannliga den är. Man kan tänka sig, att all religionsundervisning borttages ur skolan — så har skett exempelvis i Frankrike. Man kan tänka sig en rätt för alla föräldrar att själfva sörja för barnens religionsundervisning och att följaktligen taga dem från skolan. En sådan finnes på andra håll. Man kan tänka sig religionsundervisningen ordnad så, att den så litet som möjligt stöter någon religiös riktning, att den icke är dogmatisk, utan en objektiv, historisk, »konfessionslös» religionsundervisning. Något i denna riktning är försökt i England, Amerika och på åtskilliga andra håll. Hvilken af dessa eller andra vägar vi få slå in på här i Sverige, när den brytningstid, som herr von Schéele nyss nämnde, nått så långt här i landet, att vi icke kunna hålla fast vid det gamla — det har icke varit utskottets uppgift att undersöka, och det är icke min uppgift att peka på. Men så mycket är klart för mig, att när det stora problemet föres fram, måste det ske med en vidare uppfattning af »frihetskänslan» än den motionären ådagalagt, en vidare uppfattning af hvad som verkligen är »en frisinnad reform», och en vidare uppfattning af det grundlagens gamla bud, som han anförde: att konungen skall »ingens samvete tvinga eller tvinga låta».

Herr Räf: Herr talman! Det nu af utskottets ordförande gjorda uttalandet visar, hur omöjligt det är för oss att komma öfverens i denna sak. Hvad vi ha att förbereda oss på är naturligtvis allvarliga händelser, och de kristligt intresserade ha att taga i noggrant öfvervägande, och det i god tid, hvilken ställning de böra taga till dessa snart sagdt omedelbart föreliggande förhållanden. Det tjänar icke till något att vid denna sena timme på natten ingå på ett besvarande punkt för punkt af hvad utskottets ordförande framställt. I annat fall skulle jag känna mig manad att, oaktadt han är professor och jag en vanlig enkel lekman, upptaga många uttalanden, som han här gjort. Jag skall emellertid endast söka att bestämdt gendrifva hvad han sade om att jag velat undantaga

vissa personers barn från den obligatoriska kristendomsundervisningen såväl i den nu föreliggande motionen som i den förlideta år samt äfven i år väckta motionen angående rätt till utträde ur statskyrkan. Nej, jag har tvärtom i samtliga häfdat, att den obligatoriska kristendomsundervisningen skulle gälla *alla* barn. Och det vill för mig säga barn af föräldrar tillhörande statskyrkan plus dissenters — jag undrar hvad för slags andra svenska barn professor Edén själf skulle kunna få tag i.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Det tjänar som sagdt icke mycket till att vid denna sena timme disputeras med herr Edén om saken, då vi ändock helt säkert icke komma öfverens. Jag vill emellertid erinra om hvad det egentligen är, som jag begär: jag har hvarken i fjol eller i år med mina motioner afsett att göra någon ändring i skolplanen, jag har icke velat, att några lärare skola afsättas eller någonting sådant; jag har endast begärt frihet för samvetsömma föräldrar att taga sina barn från en sådan kristendomsundervisning i skolorna, hvarigenom barnen få lära sig, att Jesu underverk äro rena trollerihistorier, att första, andra och tredje trosartiklarna icke äro lämpliga för barn i små- och folkskolan, att tredje trosartikeln innehåller en kuriös omvändelsepsykologi utan något stöd i bibeln och så vidare — jag begär öfver hufvud taget, att man skall få rätt att taga sina barn från lärare, som förneka den heliga skrifs sanningsenlighet, förneka trosartiklarnas värde.

Är det för mycket, att Andra Kammaren beviljar dessa mäniskor, dessa troende föräldrar, samma rättighet — jag frågar det ännu en gång — som dissenters ha haft utan skada för någondera parten under trettiofem års tid? Det skulle högeligen förvåna mig, om Andra Kammaren ställde sig på utskottets ståndpunkt.

Herr Kjellberg: Herr talman! Jag skall be med anledning af den föreliggande motionen få säga några ord. Det är alldeles gifvet, att herr Räf företräder åtskilliga medborgares åsikter, då han framlagt sin motion och då han uppträdt här i afton, och det är gifvet, att i denna synnerligen ömtåliga fråga många skiftande åsikter skola göra sig gällande. Då jag nu begärt ordet, är det blott för att säga något med anledning af herr von Schéeles yttrande, då han på detta område frågat: hvad skall ske och hvad bör ske?, oakadt herr Edén redan uppdragit några riktlinjer för hvad som möjligen kan komma att ske i framtiden för en lösning af denna fråga.

Herr Berg i Staby yttrade, att man framför allt bör låta barnen läsa bibeln, och att man icke bör draga in dem i ofruktbara religionstvister, utan att de böra läsa bibeln, så att de, när de komma ut i lifvet, kunna fatta en säker ståndpunkt till densamma, och motionären har också använt uttrycket »*bibeltrogen* kristendomsundervisning». Jag vill nu först söka besvara frågan, hvad

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

det är, som åstadkommer alla konflikter och alla brytningar i vår tid på det religiösa området. Jo, det är enligt min mening helt enkelt den omständigheten, att skolan är och under nuvarande förhållanden måste vara dualistisk. Man undervisar nämligen i religion på ett sådant sätt, att barnet bibringas en uppfattning, som måste komma i konflikt med undervisningen i naturvetenskap. Hur vilja de, som stå på herr Råfs sida, att denna redan i barnåldern börjande konflikt skall lösas, så länge nämligen lärarna tillhållas att å ena sidan framhålla naturvetenskapen på ett objektivt sätt för barnen och att å andra sidan framhålla exempelvis den moaiska skapelsehistorien såsom en objektiv sanning? Grundlägger man icke genom en sådan dualism redan från barndomen någonting, som måste leda till konflikt? Så länge religionsundervisningen tillgår på ett dogmatiskt sätt, hvarvid hvarje ord i bibeln tolkas såsom en sanning framför alla andra, såsom gudomligt upphöjd öfver alla andra sanningar, måste alla barn, när de komma i den åldern, att de kunna reflektera på egen hand, råka ut för en inre, betänklig konflikt.

Vid sådant förhållande ser jag för min del ingen annan väg härvidlag, än att religionsundervisningen i skolan för framtiden ordnas på det sätt, som nyss antydts, nämligen så, att denna undervisning göres objektiv och så, att barnen undervisas i skolan om religion, men icke i religion. Det är nämligen så, enligt min mening, att en objektiv religionsundervisning eller, som man kan kalla det, en religionshistorisk undervisning har ett synnerligen högt bildningsvärde. En objektiv religionskunskap har den allra största betydelse för barnens utveckling, och det har äfven för äldre personer stor betydelse att äga kännedom om de olika religiösa strömningarna under gångna och nuvarande tider. För barnet en sådan objektiv undervisning, får det sålunda lära känna framför allt de stora religionerna, så mildras i hög grad därigenom den konflikt, som uppkommer mellan å ena sidan den dogmatiska uppfattningen af religionen och å andra sidan det naturvetenskapliga betraktelsesättet. Jag ber att få försäkra de herrar, som resonera i likhet med herr Räf att, så länge de vilja tillåta — och det hoppas jag de tillåta — att naturvetenskapen alltjämt får förekomma på skolprogrammet, och så länge alltså den dogmatiska religionen och den moderna naturvetenskapen samtidigt förekomma på skolprogrammet, så länge skall skolan bidra att hos hvarje tänkande människa nedlägga ett frö till en mycket hotande konflikt, en konflikt, som hos de flesta löses på det sätt, att hela lifsåskådningen går sönder i stället för att bilda ett harmoniskt helt.

Vidare ber jag herrarne uppmärksamma, hurusom man gång på gång talar om »afkristningen» i vår tid, och det synes ha blifvit kärt för vissa personer att ständigt föra det talet på sina läppar, att i vår tid det svenska folket »afkristnas». Det är, ehuru ordet

är nytt, åtminstone icke ett nytt omdöme om vårt folk. Jag skall läsa upp trenne rader ur ett memorial, som af en svensk ärkebiskop, Henrik Benzelius, ingafs till Riksdagen för så länge sedan som år 1755; de lyda så här: »Vi skönja, att ateisteri tager hos oss öfverhanden, att materialismus får mer och mer insteg och att ett beklagligt deisteri äfven hos oss börjar fatta rötter». Och på följande år skref han likaledes i ett memorial: »Hos oss synes det laga sig till fullkomlig hedendom».

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Ja, så skref en svensk ärkebiskop om vårt folk för 150 år sedan, men vi äro väl öfverens om att han icke blifvit sannspådd. Hans uttalande visar emellertid, hur man länge fört fram talet om en förestående »afkristning». Måste vi icke i vår tid tvärtom förvåna oss öfver att det religiösa lifvet visar sig så starkt, som det gör, *trots* den dogmatiska skolundervisningen, som sannerligen icke drager människan åt det religiösa! Hvar vi resa i detta land, se vi, hur de frikyrkliga församlingarna föra upp bönhus och kapell, ehuru deras anhängare oftast tillhöra de fattiga folklagren. Är det då riktigt att ständigt påstå, att det svenska folket »afkristnas»? Det är icke så, men man säger det, därför att svenska folket icke vill acceptera den religion, som af *somliga* anses vara den enda rätta kristna. Så förhåller det sig med den saken.

Jag vill i detta sammanhang framhålla nödvändigheten af att skilja på religion och religiositet. Man har flera gånger i afton talat om den kristna tros- och sedeläran, och vi böra därför erinra oss, i hvilket förhållande dessa två stå till hvarandra. Det är så, att den kristna trosläran, som framställes i dogmatiska satser, innehåller *motiven* för sedeläran. Trosläran är uttryck för de kristnas världsåskådning, under det den häraf motiverade sedeläran innehåller föreskrifter för deras handlande. Det är alldeles gifvet, att det, som ligger bakom våra handlingar, det är de idéer, som besjåla oss, de etiska idéer, om hvilka herr von Schéele talade; religionen öfver hufvud taget, den må gifvas hvilket namn som helst, är just sammanfattningen af de idéer, som för dess bekännare äro de högsta, under det att religiositeten är den hängifvenhet, med hvilken individen omfattar dessa.

Om nu sålunda å ena sidan religionsundervisningen är en undervisning i en viss religions så kallade trossanningar och sedelära, så skola vi å andra sidan komma ihåg, att dessa trossatser och sedelagar kunna meddelas i form af påståenden, frågor och svar, i form af noggrant formulerade satser, men det är icke säkert, att man därmed alstrar hvad man vill alstra — religiositeten eller ett själfva personlighetens omfattande af dessa religiösa satser.

Nu förmena motionären och de med honom liktänkande, att om vi blott få en sådan undervisning i skolorna, som de vilja ha, — hvad de kalla en »bibeltrogen kristendomsundervisning» — då måste vårt folk blifva ett verklig kristet folk. Jag däremot vill

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen. (Forts.) säga: så länge skolan går i den riktningen, att den på två vägar uppfostrar barnen, då man å ena sidan uppfostrar dem till ett absolut underkastande under såsom »religiösa» förklarade sanningar och å andra sidan lär dem att tänka själfva, att tänka på ett vetenskapligt sätt, löses konflikten aldrig. Nej, den kan endast lösas på det sätt, att skolan till slut får en dogmfri religionsundervisning, det vill säga en historisk, objektiv religionsundervisning. Då skall den konflikt mildras, om hvilken jag talat.

Till sist återstår den af motionären väckta frågan om kontroll öfver en utanför skolan meddelad religionsundervisning. Jag vill därom säga, att skolan själf skall kunna utöfva sådan kontroll på alla bekännares barn just genom att gifva sina lärjungar en *objektiv* undervisning i religion och därigenom gifva dem så att säga material för själfständig tankeverksamhet och sätta dem i stånd att på ett sådant sätt tillägna sig religiös kunskap, att de, när de bli äldre, icke behöfva tänka: vissa saker, som vi lärde i skolan, voro icke sanna, då är kanske icke heller något rätt — och så tappa de alltsammans.

Jag vill sluta med att säga, att, då jag går att i likhet med åtskilliga andra talare yrka bifall till utskottets förslag, det är dels på grund af de ord, motionären infört i sin hemställan om frihet från religionsundervisningen i skolan endast för barn af föräldrar »tillhörande svenska kyrkan», och dels på den grund, att jag verkligen önskar, att obligatorisk religionsundervisning alljämt skall finnas i våra skolor. Men den bör meddelas först sedan barnen nått en viss ålder, och endast röra sig om den objektiva religiösa kunskapen eller med andra ord vara en religionshistorisk undervisning. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Christiernson, Waldén, Branting, Lindley, Tengdahl, Johansson* i Stockholm, *Söderberg* i Stockholm, *Forssell, Lindblad, Kristensson, Rundgren* och *Carlsson* i Malmberget.

Herr Räf: Äfven den siste talaren tycktes icke vilja fästa sig riktigt vid hvad jag begärt i min motion. Han talade gång på gång om att jag på något sätt skulle vilja reformera skolorna eller söka få in andra undervisningsämnen i dem. Jag har icke i min motion talat därom. Ifall svenska folkskolan vill undervisa barnen om att de härstamma från Adam eller Nebukadnesar eller aporna eller från hvem som helst, den saken har jag icke inlåtit mig på.

Den siste ärade talaren är, som jag tror, en så pass finkänslig person — åtminstone ser det så ut — att jag undrar, om han verkligen skulle vilja neka kristligt intresserade föräldrar, som tro på Gud — jag förmodar, att doktorn tror, att det finnes åtskilliga

personer, som trott och tro på Gud, ty vi ha ungefär 60 millioner trosvittnen, som beseglat denna sin tro med sitt blod, och jag föreställer mig, att doktorn icke anser, att dessa varit galningar allihop — jag undrar — säger jag — om doktorn verkligen skulle vilja neka dessa föräldrar friheten att taga sina barn från lärare, som gifva dem en undervisning tvärtemot de sanningar, som föräldrarna bära i sina hjärtan. Vore det så, att han personligen hade afgörandet i sin hand, tager jag för gifvet, att han icke skulle vilja neka föräldrarna denna frihet. Eller kan det icke finnas fog för att man icke vill skicka sina barn till lärare, som tala så här: »Lärorna om världens skapelse och syndafallet äro, som bekant, grundade på ett par israelitiska sagor och äga intet värde». — »Änglar och demoner kunna på sin höjd få figurera i sagorna, men det är knappast lämpligt att ens för barn framställa dem som de reala storheter, de äro i katekesen.» Och vidare säger samma folkskollärare-författare, att »andra artikelns läror om Kristi person och återlösningsverk saknar motsvarighet i Jesu lära». — »De äro en utbildning af den Kristus-lära, som framställdes af Paulus och af Johannes-evangeliets författare. Däremot kan tredje artikelns kuriösa omvändelse-psykologi icke anses äga något stöd i bibeln.» Skulle — säger jag — verkligt troende föräldrar icke kunna befrias ifrån tvånget att skicka sina barn till lärare, som sätta i dem sådana saker den ena dagen efter den andra? Jag tror icke, att den ärade talaren skulle vilja vara med om något sådant som att tvinga sådana föräldrar sända barnen för undervisning till en lärare, som meddelar dem dylika ting eller t. ex. låter dem läsa en »Bilaga till Luthers lilla katekes», där det heter: »Hvad är du Gud för alla hans välgärningar skyldig?» Svar: »Ingenting, och det är det bästa af allt».

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

En sådan undervisning står i den allra rakaste strid mot allt hvad troende föräldrar lära sina barn från den tid, barnen kuuna aldrig så litet tänka. Jag vill ännu en gång betona för denna kammare, och jag vill betona det så, att det höres så långt som möjligt, att hvad vi begära är icke en omstöpning af skolan, vi begära icke lärares afskedande, vi vilja icke bestämma några läroböcker. Men vi vilja utbedja oss den friheten att få taga våra barn från en lärare, som undervisar dem tvärtemot hvad vårt samvete enligt Guds ord och den apostoliska tron säger oss vara sannt.

Herr Berg i Staby: Jag kunde icke underlåta att begära ordet med anledning af hvad doktor Kjellberg nyss sade. Det är alldeles sant, som han framhöll, att striden om kristendomen icke är ny. Det är en gammal strid, och den striden kommer att räcka långt efter oss. Den kommer att räcka, så länge kristendomen är till, d. v. s. till tidens slut. Den striden afgöres icke genom några

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

beslut. Det är eu den enskildes strid, det är den enskilde, som skall utkämpa den striden.

Vidare förstod jag icke riktigt, hvad herr Kjellberg menade, då han sade, att bibeln skulle komma i strid med naturvetenskaperna. Bibeln innehåller icke någon lära i naturvetenskap och icke heller i historia. När det är påvisadt, att utsagor, särskildt i det gamla testamentet, stå i strid mot den nyare forskningens resultat på dessa områden, då böjer jag mig för vetenskapen. Men jag böjer mig icke för hvarje vetenskaplig uppgift. Så mycket har jag lärt af lifvet, ty det är icke sant allt hvad vetenskapen säger.

Med hvad jag förut har sagt i denna fråga har jag icke velat påstå, att man måste hålla på hvarje ord, som förekommer i bibeln. Tvärtom tror jag, att detta bör man akta sig för. Men jag har sagt, att det väsentliga i bibeln och det, som vi böra framhålla för våra barn, det är Kristusbilden. Och den böra vi teckna för barnen så, att de kunna fatta ställning till den historiska personligheten, Jesus Kristus.

Herr Eriksson i Grängesberg: Trots den sena timmen kan jag icke underlåta att säga ett par ord.

En reflexion, som jag gjort här i kväll och äfven ofta förut, det är den, att de, som anse sig vara religiösa och sålunda bättre människor än vi öfriga syndare i allmänhet, de äro så inkonsekventa, att de kräfva större frihet för sig själfva, än de vilja lämna oss öfriga i sådana frågor som den nu föreliggande. Såvidt jag rätt förstått herr Råfs motion och anförande här i afton, anser han, att han själf och öfriga frireligiösa skola ha rätt att fritaga sina barn från skolornas kristendomsundervisning, men att de, som icke äro troende i samma mening som han och hans meningsfränder, icke skulle ha rätt därtill, såvida de icke ville garantera, att deras barn skulle erhålla kristendomsundervisning på något annat af statskyrkan godkänt sätt. Såsom skäl för sin framställning har motionären åberopat, att de kristligt sinnade föräldrarnas samveten skulle känna sig kränkta. Men han vill endast ha samvetsfrihet för sig och öfriga frireligiösa. Då ber jag att få säga herr Räf — han tror mig nog icke — att det finnes tusentals män och kvinnor, som icke äro hvad man kallar religiösa, ja, som till och med äro rena ateister, och i denna öfvertygelse äro lika fast rotade som herr Räf m. fl. i sin, men deras samvetsbetänkligheter ha ingen betydelse. Endast ett exempel. Jag var för några år sedan inne i en folkskola i närheten af mitt hem. Där var slutexamen. Denna förrättades af en gammal lärarinna, som nog enligt luthersk präst-uppfattning var en synnerligen god lärarinna. Hon framställde vid detta tillfälle den frågan till gossarna i afgangsklassen, huruvida en människa kan göra något godt af sig själf. En fjortonårig pojke

svarade: »Nej, människan är af naturen ond och kan icke göra något godt annat än genom Jesus Kristus». Jag förnekar icke, att detta svar står i full öfverensstämmelse med bibelns och katekesens läror, men jag får för min del försäkra, att det icke alls öfverensstämmer med min tro. Min pojke skall börja skolan om några år. Då kommer kanske min pojke och säger till mig något sådant, som den där fjortonåringen svarade. Och då måste jag förklara för honom, att den uppfattningen är felaktig. Jag tror icke därpå, och det finnes nog tusental, som hafva samma öfvertygelse som jag. Hvarför skola vi då ovillkorligen tvingas att låta våra barn undervisas i en religion, som icke öfverensstämmer med vår tro? Kanhända vi tro på religionen på annat sätt än så, som den läres i skolorna. Jag förnekar icke betydelsen af all religionsundervisning, ehuru jag icke kan tro på den nyss anförda satsen. Jag vill undervisa mina barn, så att de blifva goda och hederliga människor. Men jag vill icke, att barn skola fördjupa sig i Luthers dogmatik och i bibeltolkning, som icke jag och ännu mindre de begripa. Jag tycker, att det är förmätet af herr Räf att här i kväll uppträda med stora later och begära religionsfrihet för sig själf och öfriga religösa, men icke å sin sida vilja vara med att lämna sådan åt andra medborgare. Skola vi ha religionsfrihet i detta afseende, då skall det medgifvas för alla föräldrar att fritaga sina barn från skolans kristendomsundervisning, då skall det vara lika för alla. Förr vinner icke ett sådant förslag majoritet i Andra Kammaren.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Häruti instämde herrar *Svensson* i Nyköping, *Åberg* och *Haselquist*.

Herr Kjellberg: Herr Berg i Staby sade i sitt andra anförande, att han ville böja sig för vissa vetenskapliga forskningar och att han sålunda i vissa punkter komme att taga afstånd från en och annan biblisk utsago, exempelvis i gamla testamentet. Men — sade han — jag böjer mig icke för alla vetenskapliga uppgifter, ty det har jag lärt mig, att man icke skall göra i första ögonblicket.

Jag är alldeles ense med herr Berg i sista punkten. Men jag vill fästa uppmärksamheten på hvad han yttrade i första punkten. Han förklarade, att han i vissa afseenden böjde sig för naturvetenskapens forskningar. Då är emellertid gärdet uppgifvet. Då har man redan gått för långt, om det också blott gäller den mosaiska skapelsehistorien, ty ger man efter något, får man snart ge efter allt. Men detta har icke med kristendomens kärna i och för sig att göra. Det berör däremot den mycket omtalade »bibeltroheten».

Herr Räf läste upp några satser ur en bok och frågade, om jag, som han ansåge för en finskänslig man, ville nödgå kristna för-

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

äldrars barn att höra på en sådan undervisning, som han gaf exempel på. På det vill jag svara, att herr Räf missuppfattat hvad jag sade om objektiv religionsundervisning. Vid en sådan objektiv undervisning bör naturligtvis icke sådant förekomma, som han läste upp.

Det vore detsamma, som om en lärare i svensk historia skulle nödgas ingå på en längre kritik af de nordiska gudasagorna, emedan man eljest skulle kunna befara, att barnen kunde tro på dessa sagors verklighet. Således skulle det måhända vara högst bedräfligt för en hel del föräldrar att låta sina barn gå i skolan och lära nordisk mytologi, utan att barnen särskildt uppmanades att t. ex. icke tro på Loke eller på Balder.

Min mening var emellertid att framhålla nödvändigheten af att framlägga en objektiv undervisning i såväl gångna tiders som den närvarande tidens religioner. Men då herr Räf vände sig till mig och undrade, om jag skulle vilja tvinga kristna föräldrar att skicka sina barn till skolorna för att höra på sådana saker, som han läste upp, nödgas jag göra några motfrågor. Anser motionären det vara riktigt att undervisa barnen t. ex. i den svenska kyrkans syndabekännelse, i fråga om hvilken vi veta, att man vid kyrkomötet 1893 föreslog en votering, som gällde, huruvida orden om den »eviga fördömsen» skulle stå kvar eller icke. Som bekant, kan sådant, som af många räknats till den svenska kyrkans centralpunkter och allra viktigaste trossanningar, hänga på en votering vid svenska kyrkomötet. Den gången utföll voteringen så, att de orden, som läsas i syndabekännelsen: »och vet mig fördenskull en evig fördömsen värd vara», icke borttogos. Ja, så långt sträcker sig verkligen min finkänslighet gentemot barnen, att om det ankomme på mig att afgöra, huruvida svenska barn skulle ständigt få i sig sådana där saker under sin obligatoriska skolgång, då skulle jag vilja uttala min bestämda protest däremot, om den nu hade någon betydelse.

Nu säger mången om detta liksom om den mosaiska skapelsetäran, som jag berört: det där är bara bagateller, det är icke några stora frågor. Det är emellertid just i ett sådant resonemang, som den stora faran ligger. Ty detta är icke småfrågor och icke bara bagateller, från »kristlig» synpunkt sedt.

Jag skall be att få fästa herr Räfs uppmärksamhet på några få rader i en annan bok för att visa, att de meningar, han läste upp ur sin bok, icke äro så svåra, som hvad den bok innehåller i moraliskt afseende, ur hvilken jag skall citera ett par ord. Här läses angående Israels hämnd på midianiterna, hurusom Moses på Herrens befallning sade: »Hafven I då låtit alla kvinnorna lefva? — — Så dräpen nu alla gossebarn och dräpen alla kvinnor, som hafva haft med män, med mankön att skaffa. Men alla flickebarn, som icke haft med mankön att skaffa, dem mån I låta lefva

för eder räkning.» — Vidare föreskrifves, huru det vid samma tillfälle tagna rofvet, både människor och boskap, skulle fördelas, och man läser, att de kvinnor, som icke haft med mankön att skaffa och som skulle »fördelas», uppgingo till 32,000. Detta kan herr Räf läsa i 4:de Mose bok 31: 15. I 5:te Mose bok (21: 15) läses: »om en man har två hustrur, en som han älskar och en som han försmår, och båda hafva födt honom söner», hvarefter följa föreskrifter, huru det skall tillgå med arfskiftet. Nu kan ju herr Räf, som är så bestämd i sin uppfattning både för och emot på detta område, säga mig, att detta icke läses i skolorna och att det därför öfver hufvud taget icke spelar någon roll. Jo, det spelar en betydlig roll, ty det är här icke fråga blott om hvad den store Paul Waldenström skref i går i Svenska Morgonbladet, nämligen bibelns gudomliga auktoritet, utan det gäller en annan sak, och det är påståendet om bibelns integritet, nämligen att allt hvad som står i densamma sinsemellan är öfverensstämmande, det vill säga, att den Gud, som är beskrifven i de bibelställen, som jag nyss uppläst, är den samme Gud, som talas om i nya testamentet. Jag vill fästa herr Räfs uppmärksamhet härpå, och jag har gjort min framställning något vidlyftig därför, att när frågan nu kommit upp i Riksdagen, bör man härpå fästa alla deras uppmärksamhet, som säga, att få vi blott en *bibeltrogen* undervisning i våra skolor, är allting som det skall vara, då skola vi motverka vårt folks »afkristning», och då skola vi kunna skapa en verklig religiositet. Jag hyser en fullständigt motsatt mening härvidlag.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Herr Johansson i Jönköping: Jag skall icke blifva mångordig. Jag vill endast ge till känna, att jag för min del kommer att rösta emot den föreliggande motionen, och det väsentligen på de skäl, som här angifvits dels af biskop von Schéele och dels af professor Edén.

Jag vill dock göra en liten anmärkning. Motionären har här varmt och starkt vädjat till kammaren, huruvida den icke vill vara med om en sådan åtgärd som den, han i sin motion förordad, då det står så illa till med kristendomsundervisningen vid våra folkskolor och allmänna läroverk. Jag tror, att vi litet hvar ha någon erfarenhet på detta område, så att vi icke behöfva alldeles uteslutande vara hänvisade till den erfarenhet, som motionären presterar. Jag vill fråga: Är det verkligen kammarens uppfattning, att det står så illa till, som det vill synas af motionärens skildring? Ha de lärosatser, som han uppläste ur en del böcker, bevisligen förkunnats för barnen i våra skolor af folkskollärare eller andra lärare? Jag nekar naturligtvis icke till att på ett eller annat ställe någonting kan ha sagts, som icke borde ha sagts, eller att icke någon lärare brustit i den finkänslighet, som bör finnas hos den, som är lärare, men att det som regel skulle stå så illa till, som denna skildring velat gifva

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

vid handen, det tror jag icke är med verkliga förhållandet öfver-
ensstämmande.

Jag vill därjämte tillägga, att kammarens ledamöter nog inse,
att den utväg, som motionären här föreslagit, i sig själf icke är
så praktisk, att den med fördel kan i realiteten tillämpas. För det
första har det här af flera talare redan framhållits, att det i ett mo-
dernt samhälle icke går för sig att påtvinga somliga föräldrars barn
en kristendomsundervisning, som är af den beskaffenhet, att den
icke bör påtvingas alla, och allraminst bör den påtvingas dem, som
ha en annan bekännelse än den, hvori undervisas.

Man kan icke gifva somliga föräldrar rätt att taga sina barn
från ifrågavarande undervisning, om icke alla föräldrar skola få
samma rätt.

Vidare är det uppenbart, att om samhället åt enskilda föräl-
drar lämnar en sådan befogenhet som att afgöra, huruvida den
kristendomsundervisning, som af en viss lärare meddelas, är tillfreds-
ställande eller icke, så komma omdömena i det afseendet tvifvels-
utan att utfalla högst olika. Af två familjer, som dock till äfven-
tyrs bägge föregifva, att de äro kristligt intresserade, skulle den
ena resonera som så: Undervisningen i den skola, där våra barn
gå, är otillfredsställande, och därför taga vi bort barnen därifrån;
den andra familjen däremot skulle skulle säga: Ja, undervisningen
är icke riktigt bra, men vi låta i alla fall våra barn gå där. I
många fall skulle helt säkert äfven andra synpunkter komma att
spela in än de direkt religiösa. Vi skulle råka i ett tillstånd af
fullständigt godtycke på detta område, ett tillstånd, som skulle
medföra den största oreda. Därför är det nog tämligen uppenbart,
att den utväg, som motionären föreslagit, icke kommer att leda till
ett mål, som kan anses änskvärdt. Jag nekar icke till att miss-
förhållanden på området i fråga ha funnits och komma att finnas,
men lösningen af den viktiga kristendomsundervisningsfrågan må-
ste, såsom professor Edén yttrat, sökas på annan väg än den, som
motionären velat förorda, och det är af detta skäl, som jag för min
del, ehuru jag principiellt är vän af stor frihet i fråga om skol-
undervisningen, dock icke kan biträda motionärens yrkande.

Herr *Bosson* instämde häruti.

Herr *Forssling*: Herr talman! Jag ber endast att få yttra
ett par ord med anledning af den förste talarens här gjorda ut-
talande. Han ville sätta våra lärare på de anklagades bänk, och
af hvad han anförde lät det, som om lärarne, vare sig läroverks-
lärare eller folkskollärare, icke skulle få tänka och tro hvad de
vilja och kunna lika så väl som andra människor. Men liksom det
finnes olika uppfattningar och olika åskådningar inom andra kårer,
så finnes det äfven inom lärarekåren olika meningar. Så är ju

äfven fallet hvad t. ex. prästerna beträffar. Det finnes präster, som sätta likhetstecken mellan Guds ord och allt, som står i den heliga skrift, men så göra de icke alla. Icke ens de frireligiösa stå eniga härom. Ja, en af de varmt religiösa män, som herr Räf i sin motion åberopat, Kolmodin, har nyligen förklarats som kätare just därför, att han icke vill sätta ett dylikt likhetstecken mellan allt, som står skrifvet i bibeln, och Guds ord. Man får alltså icke undra på att äfven inom vår talrika folkskollärarekår finnas många olika meningar angående bibelns ursprung. Bibeln är visserligen skrifven under inflytande af gudomlig inspiration, men äfven, såsom en framstående prästman sagt, under inflytande af mänsklig svaghet.

Men huru skiftande meningarna i religiösa frågor än kunna vara bland lärarne, är det dock min öfvertygelse, att de, sin plikt likmätigt, i skolan undervisa i enlighet med de af skolans myndigheter påbjudna läroböckerna. När beskyllningar af sådan art, som vi här hört, framslungas, måste man äfven bevisa sin sak. Att det finnes böcker utgifna af folkskollärare, hvilka böcker icke i allt äro bibelenliga, förnekar jag icke, men det återstår att bevisa, att dessa läroböcker användts vid undervisningen i skolorna eller att denna undervisning gått i en riktning motsatt den, som bibelns böcker lära. Man får icke enbart fästa sig vid att det framkommit åtskilliga skrifter, hvori den och den läran uttalats, utan det måste äfven bevisas, att man vid undervisningen i skolorna följt dessa läror, och, såsom prosten Meurling sade, därigenom systematiskt sökt undergräfvade den kristna tron, innan man faller hårda domar öfver lärarne. Nämnde talare yttrade äfven, att om ett sådant undergräfvande förekomme, måste åtgärder vidtagas för åstadkommande af rättelse. Prosten Meurling hör ju till skolans myndigheter och vet således, att ordföranden i skolrådet är skyldig att inspektera skolorna och undersöka, huruvida lärarne undervisa i enlighet med sin plikt, d. v. s. i enlighet med de läroböcker, som skolrådet påbjudit samt i motsatt fall kräfvade rättelse. Ytterligare lagstiftningsåtgärder torde fördenskill icke vara af nöden.

Herr Räf har här framkommit med många beskyllningar mot lärarne. Men som man vet, kan äfven den i sina egna ögon mest rättfärdige och som är mycket skarpsynt, då det gäller att se grandet i sin broders öga, stundom drabbas af dylika af det ena eller andra slaget, men man skall icke tro allt hvad man hör, ty det kan ju vara ogrundadt, och lika litet bör man tro alla beskyllningar, som riktas mot folkskollärarne eller andra lärare.

Jag skall icke vidare yttra mig i den föreliggande frågan, utan ber endast att få ansluta mig till dem, som yrkat afslag å herr Räfs motion och bifall till utskottets hemställan.

*Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)*

Angående
rätt för vissa
personer att
fritaga sina
barn från kri-
stendomsun-
dervisningen.
(Forts.)

Herr Räf: Med anledning af hvad den siste ärade talaren här yttrade, nämligen att jag skulle ha framkastat beskyllningar mot folkskollärarekåren, ber jag att få hänvisa till mitt anförande som var alltigenom skriftligt. Jag tror icke, att man i detsamma skall kunna upptäcka det positiva, som han ville inlägga däri. Jag sade tvärtom, att folkskollärarekåren icke förtjänade att ställas först på de anklagades bänk. Det har jag sagt, men jag har icke framkastat några positiva beskyllningar.

Vidare ber jag att gentemot herr Johansson i Jönköping få säga, att jag på intet ställe sagt eller ens tänkt, att det skulle vara uteslutande elände ibland lärarekåren, utan jag har talat om de undantag, som här och hvar förekomma, och jag har sökt få tillstånd, att just i dessa undantagsfall skulle föräldrarna få rätt att taga sina barn ifrån den undervisning, som där meddelas.

Nu har herr Kjellberg sagt, och äfven andra ha uttalat detsamma, att lärarne icke få undervisa på det sätt, som jag här vänt mig emot. Ja, det gör detsamma, hvad de icke *få*, när de i alla fall *göra* det; det är ett faktum, att vissa lärare undervisa på sådant sätt. Jag undrar, om det icke finnes många i denna kammar, som skulle kunna berätta åtskilligt från det läroverket och det läroverket, om den läraren och den läraren, berättelser af sådan beskaffenhet, som jag här framhållit, och jag tänker, att i synnerhet skolmännen skulle kunna berätta rätt mustiga historier, och hade jag tid, skulle jag kunna draga ett halft tjog sådana. Jag har för resten till Riksdagens protokoll för år 1907 antecknat omständigheter, som ingen af de rektorer, af hvilka jag då erhöll mycket skarpa anfall, kunde komma ifrån. Det är icke lönt att tala om att det icke förekommer, då det i alla fall förekommer; vi måste låta faktiska förhållanden tala. Jag skall sedan be att få adressera mig återigen till herr Kjellberg. Jag framställde till honom en fråga, men han aktade sig för att svara, utan gaf mig i stället en genfråga, och på den skall jag svara: Jag tror lagen och profeterna.

Herr Sandquist: Herr talman! Jag har begärt ordet för att helt kort gifva till känna, att denna diskussion, om intet annat förut, har bidragit till att göra mig fullkomligt viss om att vi med stora och snabba steg närma oss den dag, då kristendomsundervisningen måste blifva skild från våra skolor. Från det ena hållet påyrkar man frihet att få taga barnen från folkskolan, emedan kristendomsundervisningen icke är *nog* biblisk; och från det andra hållet påyrkar man frihet att få taga barnen därifrån, för att kristendomsundervisningen ännu är *för* biblisk. Alltså, från båda hållen vill man hafva denna frihet, om någon frihet skall finnas till.

Jag begärde egentligen ordet med anledning af ett yttrande, som doktor Kjellberg hade, då han, såvidt jag fattade honom

rätt, yttrade sig så: man skall undervisa barnen om »religionerna» och icke i religion. Jag ber emellertid att själf få reservera mig, om jag icke uppfattade honom rätt. Jag fattade honom emellertid så, att det skulle, enligt hans mening, i folkskolorna meddelas en objektiv undervisning om »religionerna» i religionshistoria, men icke en objektiv undervisning i »kristendom». Ja, jag kommer då till samma slutsats, som jag nyss drog: jämväl det yttrandet, för så vidt jag fattat det rätt, borgar ju för att vi med stora steg närma oss den dag, då det måste blifva klara linjer i detta fall, så att vi icke längre komma att stå på den oklara och stridiga ståndpunkt, som vi nu stå på. Men vi få dock icke, mina herrar, härvid glömma, att ännu hafva vi icke annullerat Uppsala mötes beslut af 1593 — i hvilket beslut det dock enhälligt klart uttalades, att den svenska kyrkan och de svenska skolorna vidblefvo den *heliga skrift*, sådan den finnes förklarad uti den *augsburgiska bekännelsen* eller uti de bekännelseskrifter, som protestanterna i Tyskland antagit. Jag påstår icke, att detta är allmänna omdömet numera; och jag t. o. m. säger: det är föga troligt, att man numera allmänt kommer att godtaga detsamma. Men så länge som man icke kommit därhän, att detta beslut har blifvit upprifvet, så länge måste vi jämväl vid undervisningen i skolorna nog basera den rent objektiva undervisningen i kristendom på *den heliga skrift* med anslutning till den förklaring, som den har fått uti *reformatorernas bekännelseskrifter*.

Angående rätt för vissa personer att fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.
(Forts.)

Det har också talats om lärarekåren. Jag tror mig jämväl känna till icke så få af dem, som höra till lärarkåren. Och jag vill icke sätta denna kår på de anklagades bänk. Jag tror, att det finnes många lärare, som med svidande hjärta erkänna, att de icke själfva kunna tro hvad de äro skyldiga att undervisa. Och jag respekterar dem. Jag respekterar hvarje *ärlig* tviflare. Men lättsinniga förtrampare af hvad andra hålla för heligt, dem beklagar jag. Jag vill själf icke trampa eller spotta på något föremål, som någon af mina medmänniskor aktar för heligt, och jag håller före, att en så stor aktning borde äfven hvarje hysad människa hysa för hvad andra hålla för heligt och tillmäta pietetsvärde.

Men på samma gång jag nu icke vill sätta lärarekåren på de anklagades bänk, måste jag likväl med den kännedom, jag anser mig hafva om densamma sedan mer än fyra årtionden tillbaka, hurudan lärarekåren varit *förr*, och hurudan den är *nu*, säga — och det med bedröfvelse — att det är många af denna kår, som äro sådana, som de icke borde vara. Att man icke kan med trons värma meddela undervisning i kristendom, då otrons kalla dimma har bemäktigat sig en — det kan jag förstå — att man vid sådant förhållande icke låter evangeliets doft följa med undervisningen — det kan jag också förstå — men om man *hånlar* åt alltsammans —

Angående *det* går för långt. Jag uttalar detta icke för att slunga ut någon rätt för vissa förebräelse. Men jag vet dock, att sådana fall, som jag här anpersoner att tydt, verkligen, dess värre, icke äro så sällsynta.
 fritaga sina barn från kristendomsundervisningen.

Jag har velat begagna detta tillfälle att säga hvad jag nu sagt, och jag tackar herrarna, som hafva varit vänliga nog att i denna sena timme behaga lyssna till hvad jag sagt. Jag håller denna kammare god räkning därför.

(Forts.)

Jag har intet yrkande i öfrigt. Men jag vill sluta med hvad jag började detta mitt anförande: Icke minst denna diskussion vittnar om att vi med stora steg närma oss den dag, då linjerna måste dragas klara, och kristendomsundervisningen, *sådan* som vi hafva den enligt Uppsala mötes beslut och *sådan* den bör bibehållas, måste skiljas från våra folkskolor, för så vidt icke *tonen nedstämmer* — och det kan ju hända det också; och *då* är jag den förste att säga till enhvar, som först nedstämmer tonen: Välkommen broder! Vi behöfva räcka hvarandra hand på vägen hem till fridens land.

Med herr Sandquist förenade sig herr *Carlson* i Herrljunga.

Överläggningen förklarades härmed slutad. Efter det herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blef utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 14.

Angående *lättnader för sjöfolk med afseende å tiden för värnplikten fullgörande.* Till afgörande förelåg nu Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 21, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lättnader för sjöfolket med afseende å tiden för fullgörande af värnplikten.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Friherre Palmstierna, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Det må synas väl djärft att begära ordet här nu så sent eller snarare så pass tidigt, men jag ber likväl att få göra det, endast för att fästa uppmärksamheten på en del af motiveringen i utskotts-betänkandet — i detta, som vanligt, omsorgsfulla utskotts-betänkande. Jag ber att få fästa herrar ledamöters i den parlamentariska försvarskommissionen uppmärksamhet särskildt på en punkt. Det är nämligen så, att medan utskottet ej kunnat tillstyrka motionen — som jag äfven finner synnerligen naturligt af tekniskt-militära skäl — så har man däremot påvisat nödvändigheten utaf att de värnepliktiga må kunna flytta in i kasern, redan innan själfva den ordinarie tjänstgöringstiden skall börja 20 november eller i februari. Det är nämligen så, att under oktober, november

och december månader, då fartygen lägga upp, blifva de lediga, och de hafva då icke tillfälle mången gång att vistas i sina hem; ja, många hafva icke något sådant. Frågan gäller då: hvar skola de kunna uppehålla sig? Då har man här pekat på generalskommissionens förslag, som sannolikt har öfverlämnats till den parlamentariska försvarskommissionen, och hvari man föreslår, att vederbörande skulle kunna intagas i kasernerna mot kost och beklädning och där på frivillighetens väg göra den tjänstgöring, som kan vara lämplig.

*Angående
lättnader för
sjöfolk med
afseende å
tiden för värn-
pliktens full-
görande.
(Forts.)*

Jag har endast velat fästa uppmärksamheten på detta, så att hela saken icke skall drunkna.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 15.

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 22, i anledning af herr Lindleys motion, n:o 195, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidsträcktare användande af lägre tjänstemän och betjante vid tullverket i högre befattningar föredrogs här efter; och biföll kammaren utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

Jämlikt 63 § riksdagsordningen skulle beslutet genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 16.

Å föredragningslistan var vidare uppfördt Andra Kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 23, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot tillverkning för export af smör med en vattenhalt, öfverstigande 16 procent.

*Angående
förbud mot
tillverkning
för export af
smör med viss
vattenhalt.*

Utskottets hemställan föredrogs, hvarefter herr talmannen på begäran gaf ordet åt

Friherre Lagerfelt, som yttrade: Herr talman! Trots ett enhälligt utskottsbetänkande ber jag att få göra ett par erinringar däremot. Den samvetsgranna och uttömmande behandling, som utskottet ägnat denna motion, visar bäst, huru viktigt det är, att vi söka att omhulda den för hela vårt näringslif så viktiga inkomstkälla, som smörexporten är. Utskottet visar också i sin motivering, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet fäst på vikten af att vårt exporterade smör, när det kommer till England, är så beskaffadt, att det icke håller öfver 16 % vattenhalt och således icke blir förklaradt för underhaltig vara eller rent af förfalskad vara.

Angående förbud mot tillverkning för export af smör med viss vattenhalt.

(Forts.)

Dessa omständigheter gifva oss rättighet till den förhoppningen, att vi inom kort, för att icke säga så snart som möjligt, kunna få se den af oss önskade lagstiftningen vidtagen.

Jag har intet yrkande att göra.

I detta anförande instämde herr *Jönsson* i Slätåker.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 17.

Angående ökad möjlighet för underofficerare att vinna officersbefordran.

Slutligen upptogs till behandling Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 24, angående herr *Palme*s motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande ökade möjligheter för underofficerare inom hären och flottan att vinna officersbefordran.

Uti en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 141, hade herr *Palme* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Konungen behagade hemställa, att Konungen ville taga i öfvervägande, huruvida icke ökade möjligheter för officersbefordran skulle kunna beredas för underofficerare inom här och flotta.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Konungen behagade anhålla, att Konungen ville taga i öfvervägande, huruvida icke ökade möjligheter för officersbefordran skulle kunna beredas för underofficerare inom hären och marinen.

Häremot hade herr *Jonsson* i Hökhult reserverat sig.

Efter föredragning af utskottets hemställan begärdes ordet af:

Herr *Jonsson* i Hökhult, som anförde: Herr talman, mina herrar! Såsom herrarna torde finna af utskottets betänkande, har jag icke kunnat biträda det slut, hvartill utskottet har kommit, utan har jag reserverat mig. Det är icke min mening att upptaga kammarens tid något längre, utan jag vill blott säga ett par ord.

Jag har icke för afsikt att i någon mån nedsätta underofficerarne eller förringa deras betydelse för vårt försvar, utan i stället anser jag, att våra underofficerare hafva en ganska viktig uppgift att fylla, då det gäller vårt försvar. Men vid sådant förhållande att Kungl. Maj:t redan den 12 sistlidne februari tillsatt en kommitté, som har att behandla och utreda denna fråga, anser jag, att det är både obehöfligt och olämpligt, att Riksdagen nu skrifver till Kungl. Maj:t och begär att få en utredning i frågan — då, som sagdt, Kungl. Maj:t redan håller på att utreda densamma. Jag tror mig också från ganska tillförlitligt håll veta, att Kungl.

Maj:t redan är betänkt på att ytterligare förstärka denna kommitté, redan i nästa månad, med en officer och två underofficerare från marinen.

På grund af detta förhållande yrkar jag afslag å utskottets betänkande.

*Angående
ökad möjlighet
för under-
officerare att
vinna officers-
befordran.
(Forts.)*

Friherre Fleetwood: Herr talman, mina herrar! Jag ber om öfverseende för att jag begärde ordet. Men af lätt insedda skäl önskar jag klargöra min ställning till denna fråga med några ord. Utan att yttra mig om vare sig de af motionären, af utskottet eller af reservanten framförda skäl, ber jag blott få säga, att under min tjänstgöringstid såsom officer jag kommit i beröring med många underofficerare, hvilka jag gärna skulle hafva räknat såsom kamrater inom officerskåren, om möjlighet hade funnits för dem till befordran. Jag kommer också därför att afgifva min röst för bifall till utskottets förslag.

På samma gång jag det gör, ber jag emellertid att få begagna tillfället till att uttala den förhoppningen, att, *om möjligt*, denna frågas lösning ej måtte framtvingas på bekostnad af våra truppofficerares militära eller allmänbildning. Huru dessa kunskaper i framtiden skola inhämtas, är en fråga för sig, som en kommande utredning får afgöra. Jag erkänner villigt, att teoretisk underbyggnad mången gång kan väl uppvägas af praktisk erfarenhet och duglighet, men å andra sidan vet jag genom mångårig egen erfarenhet, att det kunskapsmått, som man hittills fordrat af våra officerare, väl behöfves för att de i möjligaste mån skola kunna fylla de kraf, som ställas på deras förmåga att undervisa äfven i andra än rent militära ämnen.

Herr talman! Sedan jag fått göra detta uttalande, anhåller jag, som sagdt, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad samt herr talmannen framställt propositioner å de därunder gjorda yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan; och skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen beslutet genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 18.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 123, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående lönereglering för öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk chef och ledamöter samt vaktmästare;

n:o 124, anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående omorganisation af högre lärarinneseminariet i Stockholm;

n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående anordnande af sanatorievård åt vissa statstjänare;

n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker och öfverloppsmarker i de sex nordligaste länen samt två i ämnet väckta motioner;

n:o 127, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af nybyggeslägenheter å vissa delar af Alträsk och Svanå kronoparker samt f. d. Selets stockfångstskog samt en i ämnet väckt motion;

n:o 128, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för Kungl. Maj:t att för inköp af skogbärande eller till skogsbörd tjänlig mark äfvensom till inlösen af ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarne disponera köpeskillingarna för vissa kronoegendomar samt en väckt motion om anslag till inköp af skogbärande eller till skogsbörd duglig mark;

n:o 129, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor;

n:o 130, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

n:o 131, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af ett staden Karlstad beviljad privilegium i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla bro öfver Klarälfvens östra älfgren vid nämnda stad;

n:o 132, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till vetenskapsakademien af ett till lägenheten Lilla Freskati å Kungl. Djurgården hörande område; och

n:o 133, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Landskrona stad af två kronan tillhöriga områden; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 49, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utvidgning af expropriationsförfarandet;

n:o 50, i anledning af väckta motioner om dels rätt till expropriation af vattenfall, dels ock stadgande om koncession för förvärf och utnyttjande af vattenfall m. m.;

n:o 51, i anledning om väckta motioner om dels stadgande af koncession för förvärf och utnyttjande af skogar af större omfatt-

ning m. m., dels ock lagstiftning angående skyldighet för ägare till skogar af större omfattning att å dem införa uthålligt skogsbruk m. m.;

n:o 52, i anledning af väckta motioner om utvidgning af lagen angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärfa fast egendom den 4 maj 1906 m. m.; och

n:o 53, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående skydd för innehafvare af rätt till husbehovsvirke från skog, som äges eller disponeras af annan.

§ 19.

Justerades protokollsutdrag.

§ 20.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Lindgren* i Skog under 2 dagar fr. o. m. den 3 maj,
 » *Wallentin* » 4 » » » 29 april och
 » *Karlsson* i Göteborg under den 29 april.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,7 på natten.

In fidem

Per Cronvall.